

**İSTANBUL'UN GELECEK SENARYOSUNDA BİREYİN YERİ :
EDEBİYAT VE SİNEMA ÖRNEKLERİ İLE İNCELEME**

BESTE GÜREL

ÖZYEĞİN ÜNİVERSİTESİ

HAZİRAN, 2025

İSTANBUL'UN GELECEK SENARYOSUNDA BİREYİN YERİ: EDEBİYAT VE SİNEMA ÖRNEKLERİ İLE İNCELEME

BESTE GÜREL

Kent ve Mimarlık

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. Orhan HACIHASANOĞLU

Fen Bilimleri Enstitüsü
Özyeğin Üniversitesi
İstanbul

HAZİRAN, 2025

İSTANBUL'UN GELECEK SENARYOSUNDA BİREYİN YERİ : EDEBİYAT VE SİNEMA ÖRNEKLERİ İLE İNCELEME

Jüri:

Prof. Dr. Orhan HACIHASANOĞLU
Mimarlık Bölümü
Özyeğin Üniversitesi

Doç. Dr. Murat ŞAHİN
Mimarlık Bölümü
Özyeğin Üniversitesi

Doç. Dr. Derya Adıgüzel ÖZBEK
İç Mimarlık ve Çevre Tasarımı Bölümü
İstanbul Kültür Üniversitesi

Kabul Tarihi:

Babama...

ORİJİNALLİK BEYANI

Bu tez çalışmasının tek yazarı olduğumu ve bu tez metninin düzeltmeler de dahil olmak üzere tez jürisi tarafından kabul edilen ve onaylanan son metin olduğunu beyan ederim.

Bu çalışmadaki tüm veri ve bilgiler araştırma etiği kuralları ve akademik dürüstlük ilkelerine uygun olarak elde edilmiş, üretilmiş ve sunulmuştur. Tüm bilgimi, fikir, düşünce ve telif hakkıyla korunan her türlü materyali standart referans kurallarına uygun olarak sunduğumu, bu tezin orijinalliğini ve herhangi bir bölümünün başka bir yükseköğretim kurumundaki bir diploma programına sunulmadığını beyan ederim.

Beste Gürel

ÖZET

Gelecekteki kent yaşamının temellerini anlamak ancak bu gün içinde yaşadığımız yapıları ve sosyal çevrenin gereksinimlerinin farkında olmaktan geçer. Bu bağlamda geleceğin kent yaşamı için üretilmiş ütopya ve anti-ütopya olarak adlandırılan distopyalar geleceğe dair bir öngörü oluşturmaktadır. Bu oluşumlar gerçek dışı veya gerçekleşmeyecek birer gelecek olgusu gibi ele alınsa da oluşturulduğu dönemin yansımalarını, eksikliklerini, dönemin ihtiyaçlarını ve gelecek yaşamın neye evirilebileceği ideolojisinin bütününe oluşturur. Geçmişin senaryoları günümüzün gerçeklik parçacıkları haline gelebildiği için de tamamen gerçek dışı sayılamazlar. İçinde yaşanılan dönemin olguları gelecek senaryolarının temelini oluşturur. Diğer bir yandan ulaşılamaz ve ideal bir yaşam olarak bahsedilen ütopya kavramına dair izler taşıyan geleceğin senaryolarının gerçekleşme potansiyeli, onları sadece ütopya veya anti-ütopya olarak adlandıramaz kılar. Barındırdıkları potansiyel, köklerini içinde bulunduğu dönemden aldığı ve gelecek için öngörü oluşturma sebebi ile içerisinde heterotopik bir yanı da barındırmaktadır. Çalışma, yeni bir gelecek senaryosu üretimine ve bu üretimde senaryonun yalnızca tek bir bakış açısına (ütopik, distopik, heterotopik) bağlı kalınamayacağını göstermekle birlikte, ayrıca ortak bir nokta olarak gözlemlenen topluluk yaşamının baskın olma hali üzerine kurulu olan senaryoların içerisinde, bireysel yaşamın geri plana atıldığı gözlemlenmiştir. Bireyin egemen olduğu yaşama biçiminin ön planda olduğu bir kurgunun mümkün olabileceği, bireyin ihtiyaç ve refahının sağlanmasından yola çıkılarak genişleyen bir kent yaşamının yaratılabileceği düşünülmektedir.

Araştırma soyut bir kavram olan bireysel yaşama biçiminin karakteristik özelliklerinin fiziksel mekandaki etkilerini kapsamaktadır. Aynı, toplu yaşama anlayışını benimseyen toplumların fiziksel yaşama alanlarının bu doğrultuda değişmesi (protesto ihtiyacı ile kent meydanları arasındaki ilişki) gibi soyutun somut üzerindeki etkisini kapsamaktadır. Kentin var olmasının sebebi, hatta toplumun varlık sebebi olan bireyin gelecekteki kent ekosistemi içerisindeki yeri nedir? Birey ile mekan arasındaki ilişki nedir, nasıl şekillenir? Fiziksel bir mekanı görmek (sinema örnekleri) ile onu düşüncede şekillendirdiğimiz edebiyat eserlerinden okumak arasında bireyin mekanla olan ilişkisi değişkenlik gösterir mi? Birey-mekan ilişkisi içeren gelecek senaryolarında birey odaklı mekanlar nasıl tanımlanmaktadır? Bireysel yaşamın kent yaşamı içinde daha baskın olabilir şekilde değerlendirilmesini sağlamak için çalışma aşamalara ayrılmıştır. Araştırmayı iki parçada ele almak mümkündür ve bu parçalar da kendi içerisinde bölümlere ayrılmaktadır. Birinci aşama; topluluk anlayışının ön planda tutulduğu eserlerin incelenmesi ve bunların literatürle desteklenerek değerlendirilmesini içermektedir. Bu incelemelere filmler ve edebiyat eserlerini kapsamaktadır. Birinci aşama ayrıca bireysel yaşam için gerekli kimliksel özelliklerin neler olabileceğine dair ipuçları barındırmaktadır. Araştırmanın ikinci aşamasında bireyin kent içerisinde kendi alanına sahip olabileceği ama aynı zamanda ihtiyaç halinde toplulukla bağlantı kurabileceği bir yaşama anlayışı değerlendirmesi yapmaktır. Araştırmanın çoklu hedef yapısı, farklı disiplinler alanlardaki üretimlerin incelenerek çalışma içerisinde bir arada kullanılıyor olması genel sonuç çıkarımı için iki farklı yöntem içermektedir. Hem genel sonuç çıkarımı için detaylardan yola çıkılması hem de araştırma sonucunda tümevarım ve tümdengelim yöntemi kullanılması açısından karma bir araştırma olarak

nitelendirilebilir.

Anahtar kelimeler: *Ütopya, distopya, heterotopya, bireysel yaşam, kent*

ABSTRACT

Understanding the foundations of future urban life is only possible by being aware of the needs of the built and social environment in which we live today. In this context, dystopias, which are called utopias and anti-utopias produced for the urban life of the future, constitute a prediction of the future. Although these formations are considered as unrealistic or unrealizable future phenomena, they constitute the reflections of the period in which they were created, their shortcomings, the needs of the period and the whole ideology of what the future life can evolve into. Since the scenarios of the past can become snippets of today's reality, they cannot be considered completely unrealistic. The facts of the current period form the basis of future scenarios. On the other hand, the potential for the realization of future scenarios that bear traces of the concept of utopia, which is referred to as an unattainable and ideal life, makes them not only utopia or anti-utopia. The potential they harbor also contains a heterotopic aspect, as they are rooted in the period in which they are rooted and form predictions for the future. The research covers the effects of the characteristic features of the individual lifestyle, which is an abstract concept, on physical space. It covers the effect of the abstract on the concrete, such as the physical living spaces of societies that adopt the concept of communal living changing accordingly (the relationship between the need for protest and city squares). What is the reason for the existence of the city, and even the place of the individual, who is the reason for the existence of the society, in the future urban ecosystem? What is the relationship between the individual and the space, how is it shaped? Does the relationship of the individual with the space change between seeing a

physical space (cinema examples) and reading it from literary works that we shape in our minds? How are individual-focused spaces defined in future scenarios that include an individual-space relationship? The study is divided into stages in order to ensure that individual life is evaluated in a way that can be more dominant in urban life. It is possible to handle the research in two parts, and these parts are divided into sections within themselves. The first stage includes the examination of works in which the concept of community is prioritized and their evaluation supported by literature. These studies include films and literary works. The first stage also contains clues about what the identity characteristics necessary for individual life may be. The second stage of the research is to evaluate a concept of life where the individual can have his/her own space in the city but also connect with the community when needed. The multiple target structure of the research, the examination of productions in different disciplinary fields and their use together in the study, includes two different methods for general conclusions. It can be described as a mixed research in terms of both starting from details for general conclusions and using inductive and deductive methods in the research result.

Key words: *Utopia, dystopia, heterotopia, individual life, city*

TEŞEKKÜR

Tez çalışmasının her aşamasında değerli görüşleri ile zihnimi netleştiren ve sabırla bana rehberlik eden Sayın Prof. Dr. Orhan HACIHASANOĞLU'na; Yüksek Lisans eğitimim süresince desteğini hiç esirgemeyen Kent ve Mimarlık Yüksek Lisans Programı Koordinatörü Sayın Prof. Dr. Hülya TURGUT'a Tez savunma jürisinde zamanını ayıran Sayın Doç. Dr. Murat ŞAHİN ve Sayın Doç. Dr. Derya Adıgüzel ÖZBEK'e teşekkürlerimi sunarım.

İÇİNDEKİLER

ÖZET	i
ABSTRACT.....	iv
TEŞEKKÜR	vi
İÇİNDEKİLER	vii
TABLO LİSTESİ	ix
ŞEKİL LİSTESİ	x
KISALTMA LİSTESİ	xii
1. GİRİŞ	1
1.1. Problem Tanımı	2
1.2. Tezin Amacı	2
1.3. Tezin Kapsamı	3
1.4. Tezin Yapısı	3
1.5. Tezin Yöntemi	5
1.6. Tezin Önemi	5
2. GELECEK KURGULARINA GENEL BAKIŞ.....	8
2.1. Gelecek Kurgularındaki Bakış Açıları	20
2.1.1. Ütopya ve Ütopik Yaklaşım	21
2.1.2. Distopya ve Distopik Yaklaşım	24
2.1.3. Heterotopya ve Heterotopik Yaklaşım	26
2.2. Kavramsal Çerçeve	27
3. BİREYSEL ANLATI BAKIMINDAN GÜÇLÜ ANLATI TÜRLERİ: GÖRSEL MEDYA VE EDEBİYAT	30
3.1 Edebiyat ve Sinema Örnekleri Üzerinden İnceleme	30
3.2. Edebiyat Eserlerinde Gelecek Kurguları	31
3.2.1. Edebiyat Eserindeki Mekansal Tasvir	37
3.2.2. Edebiyat Eserlerinde Kent ve Yapılı Çevre	41
3.3. Filmlerde Gelecek Senaryoları	43
3.3.1. Filmlerde İstanbul'un Yapılı Çevre Hayali	50
3.3.2. Filmlerde Mekan ve Bireyin İlişkisi	50

3.3.3. Filmlerde Kent Tasviri	54
4. GELECEK KURGULARINDA BİREY	58
4.1. Birey Toplum İlişkisi.....	60
4.1.1. Ütopyalarda Birey Toplum İlişki	61
4.1.1.1. Güneş Ülkesi Eserinde Birey Toplum İlişkisi İrdelemesi	62
4.1.2. Distopyalarda Birey Toplum İlişkisi	65
4.1.2.1. Gökdelen Eserinde Birey Toplum İlişkisi İrdelemesi	65
4.2. Kentte Bireyin Konumu	66
4.3. Edebiyat Eserlerinde Bireyin Konumlandırılması	69
4.3.1. Ütopyalarda Bireyin Konumu: Güneş Ülkesi İncelemesi	73
4.3.2. Distopyalarda Bireyin Konumu: Gökdelen Eseri İncelemesi	77
4.4. Filmlerde Bireyin Konumlandırılması ve Mekanla Olan İlişkisi	82
4.4.1. Ütopik Film Örneği Uglier Film İncelemesi	84
4.4.2. Distopik Film Örneği Platform 2 Film İncelemesi	85
5. ÇIKARIMLAR	89
5.1. Bireyin Geleceğin Kentindeki Varlığı.....	98
5.2. İstanbul’da Bireyin Karşılığı Ne Olacak?	100
6. SONUÇ	106
KAYNAKÇA	111
EKLER	117

TABLO LİSTESİ

Tablo 3.2.1 Güneş Ülkesi ve Gökdelen Romanlarındaki Yönetim Biçimlerinin Mekansal Karşılıkları	36
Tablo 3.3.2.1 Çirkinler Filmindeki Gelecek Kurgusuna Dair Mekansal Anlatımlar ve Onlarla İlişkilendirilen Anahtar Kelimeler	52
Tablo 3.3.3.1 Çirkinler Filminden Alınan Ekran Görüntüleri ve Onların Hangi Anlatım ve Mekanla İlişkilediğinin Haritası	57
Tablo 5.1 Tez Örnekleme Seçilen Üretimlerden Ortaya Çıkan Kavramlar Tablosu	95

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1.1 Tezin Bütünsel Akışını Gösteren Akış Şeması	7
Şekil 2.2 1980-2020 Aralığında Taranan İlişkili Kaynakların Verisi	9
Şekil 2.2 1980-1990 Kavram Bulutu ve İlişkiler Ağı	9
Şekil 2.3 1990-2000 Kavram Bulutu ve İlişkiler Ağı	11
Şekil 2.4 2000-2010 Kavram Bulutu ve İlişkiler Ağı	13
Şekil 2.5 2000-2010 Kavram Bulutu ve İlişkiler Ağı	14
Şekil 2.6 1980 - 2020 İlişkiler Ağı	16
Şekil 2.7 1980-1990, 1990-2000, 2000-2010, 2010-2020 Periyotlarında Ortaya Çıkan Ortak Kavram ve Periyota ait Özgün Kavramlar Haritası	17
Şekil 2.8 Zaman Çizelgesinde Öne Çıkan Kavramlar ve İlişkide Oldukları Anahtar Kelimeler	19
Şekil 2.9 Tezin Kavramsal Çerçeve Haritası	28
Şekil 4.1 Bireyin Farklı Disiplinlerde Nasıl İncelendiğini Gösteren Özet Anahtar Kelime Haritası	59
Şekil 4.3.1 Edebiyat-birey-mekan İlişkisinin Eser İçi ve Dışı Kavramsal İlişkisi	69
Şekil 4.3.2 Edebiyat Eserlerinde Bireylerin Mekan İle İlgili Deneyimlerini Gözlemleme Türleri Sınıflaması	70
Şekil 4.3.3 Birey Çeşitleri İle Mekansal Bağlantı Örnekleri	71
Şekil 5.1 Bireyin Distopya ve Ütopyalardaki Açık ve Kapladığı Hacim Göstergesi	90
Şekil 5.2 Birey-mekan İlişkisinin Ütopik Yaklaşımı İçeren Film ve Romandaki İzdüşüm Göstergesi	91
Şekil 5.3 Birey-mekan İlişkisinin Distopik Yaklaşımı İçeren Film ve Romandaki İzdüşüm Göstergesi	92
Şekil 5.4 Bireyin Distopya ve Ütopyalarda Toplum ve Çevre Algılaması Göstergesi	93
Şekil 5.5 Birey ve Bireysellik Anahtar Kelimelerin Ütopya-distopya-heterotopya	

Çerçevesinde Bireysel Mekan ve Kent Bağlamında İncelendiği Kavramsal Haritası	94
Şekil 6.1 Bireysel Farklılıkların Varlığının Mümkün Olduğu Bir Gelecek senaryosu Temsiliet Çalışması	107

KISALTMA LİSTESİ

TDK - Türk Dil Kurumu

UN DESA - United Nations Department of Economic and Social Affairs

1. GİRİŞ

Günümüz kentleri, yalnızca fiziksel çevreler değil; aynı zamanda ideolojik, kültürel ve düşünsel düzlemlerde şekillenen karmaşık yapılardır. Özellikle İstanbul gibi tarihsel, sosyo-politik ve mekansal olarak çok katmanlı bir kent, hem gerçek hem de kurgusal anlatılar yoluyla çeşitli okumaları mümkün kılar. Bu tez, geleceğe dair kurgulanan ütopya, distopya ve heterotopya temsilleri üzerinden birey–kent ilişkisini irdelemeyi amaçlar. Gelecek senaryolarında bireyin konumu, bu anlatılar aracılığıyla yeniden düşünülürken; mekânın yalnızca dekoratif bir unsur değil, anlatının kurucu bir parçası olduğu varsayımıyla yola çıkılmıştır. Bu bağlamda tez, bireyin mekansal karşılığını sorgularken, aynı zamanda kent ve toplum ilişkisine dair eleştirel bir bakış sunar.

Bu tez çalışması, mimarlık disiplini ile edebiyat ve sinema alanları arasında kurulan kuramsal ve anlatısal ilişkileri inceleyerek disiplinlerarası bir yaklaşım sunar. Mekânın sadece fiziksel bir varlık değil, aynı zamanda düşünsel, toplumsal ve bireysel bir temsil aracı olarak ele alınması, çalışmanın temel dayanaklarından birini oluşturur. Bu bağlamda, edebi metinler ve sinema filmleri üzerinden yapılan analizler, mimarlığın kuramsal çerçevesiyle ilişkilendirilmiş; kentsel kurgu, birey ve toplum dinamikleri çok katmanlı bir perspektifle değerlendirilmiştir.

Böylece, mimarlığın anlatı çözümlemeleriyle kesiştiği bir düşünsel zemin yaratılarak, farklı disiplinlerin birbirini beslediği bir araştırma ortamı geliştirilmiştir.

1.1 Problem Tanımı

Küreselleşen dünyada birey olmak yalnız kalmak adına soyutlanmak ya da bir topluluğa dahil olmakla ölçülebilir hale gelmek demektir. Ya biri ya da öteki olmak... Peki bilginin iç içe geçtiği, öz halinin bir diğeri ile birleşerek türetildiği gerçeklikte birey olmanın tanımı nedir? Birden fazla anlama sahip olmaktır. Çoklu tanımlamaların içerisinde en uygun olanı seçmektir. Tanımları en benzer noktalara indirgeyerek ortak bir tanım belirlemektir. Bunların hiç biri olmayıp tanımlamanın birey kavramının olmayışını söylemektir. Hepsi, arada bir yerdekiler veya hiçbiridir. Referans noktasının alındığı yere göre değişkenlik gösterir. Bu da bireyin tanımları arasında yer alan "... kendine özgü ayırıcı özellikleri bulunan" farklılaşan yani kişiden kişiye değiştiği için fazla anlama sahip olduğunu gösterir. (TDK, ŞUBAT 2024) İşte böyle bir durumda bilginin üst üste, zamanın zaman üstüne ve hatta tarihin kat kat yapısının iç içe geçtiği İstanbul metropolünde, kentte, birey olabilmek İstanbul'un gelecekteki senaryosunda ne anlama gelir? Kısaca kentin var olmasının sebebi, hatta toplumun varlık sebebi olan bireyin gelecekteki kent ekosistemi içerisindeki yeri nedir? Çok sayıda olumlu, olumsuz ya da arafta üretilen geleceğe dair senaryolar içerisinde bireyin rolüne neden değinilmediği bu araştırmanın problemidir.

1.2 Tezin Amacı

Tezin çıkış noktası İstanbul kentinde bireyin dünkü, bugünkü ve gelecekteki potansiyel konumunu anlayarak bunun mekansal izdüşümlerinin neler olabileceğini tartışmaktır. Kent ekosisteminin en temel taşı olan bireyin önceliklendirildiği bir İstanbul gelecek senaryosu kurmak mümkün olabilir mi? Kent buna ne ölçüde izin

verir? Eğer mümkünse mekansal açıdan neler değişirdi? Soruların tezin alt araştırma sorularıdır. Bu sorularının cevabını aramak ve bireyin mekandaki, kentteki varlığına ilişkin iz sürmek tezin ana amacıdır.

1.3 Tezin Kapsamı

Tezin kapsamı iki ana bölümden oluşmaktadır. Birinci bölüm genel anlamda literatürdeki çalışmaları analiz ettikten sonra, k reseldeki roman, ve filmlere dair gelecek senaryolarına bakmak ve bireyin konumlandırılma analizini yapmaktır. Bu ikinci aşama olan İstanbul  zerine oluşturulan kurguları incelerken bireyin yerine küresel çalışmalarda kıyaslama işlevine dair bir harita görevi görecektir. İkinci aşama ise İstanbul  l eğinde gelecek senaryolarının incelenmesidir. Bu aşamada bireysellik kavramı, kentte birey olmak ve bunun mimarı yansımalarının ne olduğu araştırılacaktır. Edebi eserlerde yapılan mekan tasvirleri açık kapılar bırakması ve her bir bireyin zihninde farklı şekilde yapılanma potansiyelinden dolayı daha büyük öneme sahiptir.

Bununla birlikte film görsel ve somut, değişmez bir veri sağlayacağı için daha az yoruma açık olacaktır. Mimarlık, kent ve mekanın edebiyat ve film gibi sanatsal bakış açılarını paylaşan medyatik bir kanal üzerinden okumak da kent ve mimarlık üzerine yapılan tezlerde çeşitlilik yaratmaktadır.

1.4 Tezin Yapısı

Tez toplamda 6 başlıktan oluşmaktadır. 1. Başlık, tezin problem tanımı, kapsamı, amacı, yöntemi, yapısı ve önemi alt başlıklarından oluşmaktadır.

2. Başlık gelecek kurgularını tanımak anlamında genel bir giriştir. Küreselde yapılmış olan çalışmaları ve literatür araştırmasını içermektedir.

3. Başlık literatür araştırmasında ele alınan konular ile, tezin odaklanmak istediği bireysellik kavramı ve mekan ile olan ilişkisine yöneliktir. Tezde araştırma alanı olarak seçilen film ve edebiyat eserlerine yönelik literatür incelemeleri ve dünyadan örnekler ile tez için seçilen eserler irdelenmektedir.

4. Başlık, kentlerin geleceğine dair senaryolarda göz ardı edilen bir unsur olarak birey figürüne odaklanmaktadır. Bu bağlamda bireyin tanımı, kent içindeki varoluş biçimleri ve mekânsal izdüşümleri incelenmektedir. Kentin yapısal dönüşümlerinde bireyin konumu ve temsili, bu çalışmanın kavramsal çerçevesini oluşturmaktadır. Bu bölümde bireyin kentle kurduğu ilişki, edebi eserlerdeki mekân anlatıları üzerinden çözümlenmekte; bireyin temsiline haritalandırılması yoluyla mekânsal analizler yapılmaktadır.

Bu doğrultuda oluşturulacak metodoloji bölümü, kavramsal çerçevede ortaya konan birey-kent ilişkisini çözümlenebilecek bir araştırma modeli sunmayı amaçlamaktadır. Model; bireyin mekâna etkisi, mekânın birey üzerindeki yansımaları, temsiliyet, aidiyet ve görünürlük gibi kavramlar üzerinden şekillenmektedir. Çalışmada kullanılacak yöntemler arasında edebi metin analizi, tematik haritalama ve anlatı çözümlemesi yer almakta; bu yöntemler aracılığıyla bireyin kentteki varlığı çeşitli değişkenler (örneğin hareket alanı, temsil sıklığı, mekânsal tanımlılık) üzerinden değerlendirilecektir.

5. Başlık çıkarımlar başlığıdır. Çalışma boyunca elde edilen veriler ve gözlemler ışığında, bireyin kentle ve özellikle mimari ile kurduğu ilişki temel alınarak, edebi ve görsel anlatılardaki temsili üzerinden değerlendirmeler yapılmaktadır.

Değerlendirme sonucunda elde edilen bulgular, bu bölümde tartışılarak bireyin

İstanbul'daki varlığına dair çeşitli yorumlara ulaşılmaktadır.

6. Başlık çalışmanın sonuç kısmıdır. Çalışmanın ilk aşamasında çıkış noktasının yeniden değerlendirilmesi yapılmaktadır. Çalışmanın yeni araştırmalara kapı açıp açmadığına ve niteliğine dair öz değerlendirmeler içermektedir. En önemlisi de İstanbul'da bireyin mekan üzerindeki etkisinin değerlendirilmesi yapılmakta ve yeri sorgulanmaktadır. Çalışmadaki sınırlandırmalar ve kişisel değerlendirmeye de bu başlık altında yer verilmiştir.

1.5 Tezin Yöntemi

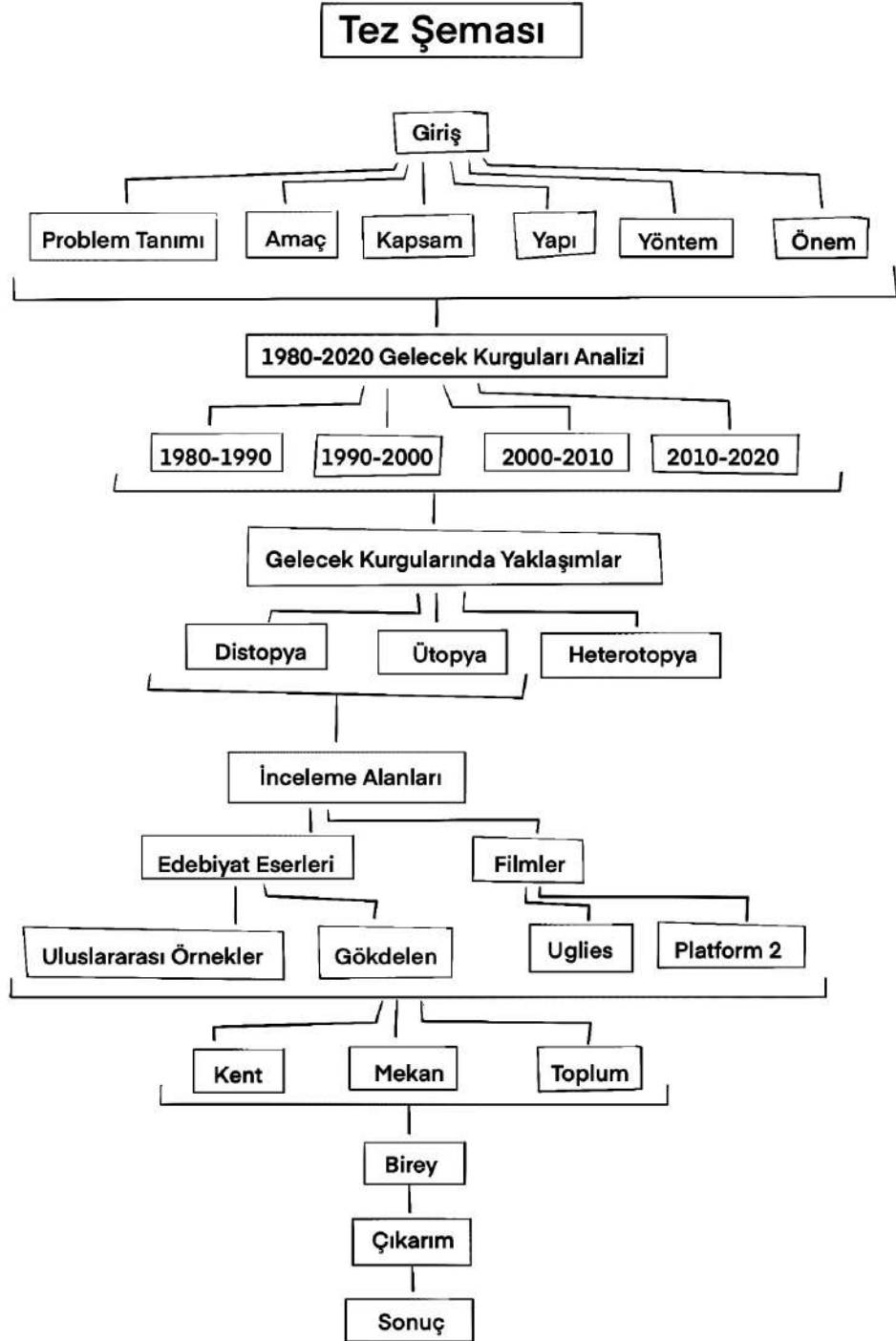
Literatürde geçmiş gelecek kurgu çalışmalarına dair tarama yapılmıştır. Ütopya veya distopya ana konulu üretilen eserlerle bu şekilde adlandırılmayan güncel edebiyat eserleri, filmleri incelenmiştir. Bu sürecin daha niş hali olarak İstanbul için aynı üretimler incelenmiştir. Ütopya ve distopya örneği olarak, bir İstanbul temalı bir global roman ve iki film örneği seçilmiştir. Filmlerde İstanbul temalı bir üretim bulunamadığı için yakın tarihli bir ütöpik bir distöpik temalı film örneği üzerinden ilerlenmiştir. Seçilen eserler ve filmlerden de çıkarımlar yapılarak bilişsel haritalamalar oluşturulmuştur. Edebiyat eserlerindeki metinlerin görselleştirilmesi de yapay zekadan destek alınarak oluşturulmuştur.

1.6 Tezin Önemi

Tez bireyin bilinçli şekilde odak noktası seçilerek gelecek senaryolarında kenti, mekanı ve toplumu nasıl şekillendirdiğini anlamak açısından önemlidir. Ayrıca bireysellik kavramının daha önce gelecek kurgularında çalışılmamış bir konu olmasından ötürü literatüre yeni bir soluk getireceği düşünülmektedir.

Tez, gelecek kurgularına (ütopya, distopya, heterotopia gibi) literatür taraması ve genel bilgilerle başlamaktadır. Küreselde farklı zamanlarda üretilen kurgusal ürünlerin derlenmesi ve incelenmesi ile devam etmektedir. Bu değerlendirmede küreselleşmeyle gelen çoklu, dağılan (çıkış noktasını kaybeden) anlamların bulunması sebebi ile çeşitlenen (edebiyat, film, vb) üretimlerin incelemesinin faydalı olacağı inancıyla farklı türde çalışmalar dahil edilmiştir.

Şekil 1.1 Tezin Bütünsel Akışını Gösteren Akış Şeması

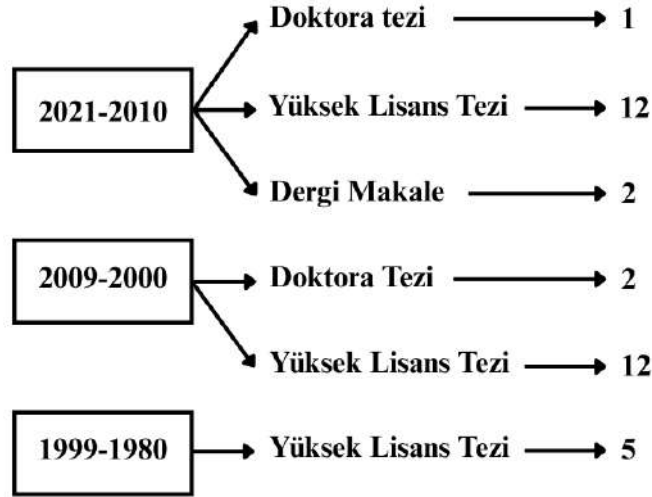
2. GÜNCEL ÇALIŞMALARDA GELECEK KURGUSU İNCELEMELERİ

Mart 2020 yılında başlayan Covid-19 salgını önemli bir kırılma noktası olarak değerlendirilmektedir. Covid-19 salgını toplumsal boyutta değişikliklere sebep olmakla beraber yaşama alışkanlıkları bağlamında insanları değişime zorlamıştır. Bu dönüşüm aynı zamanda değişim için zamana ihtiyaç duyan mekana da etki etmiştir ve sıkışmış bir zaman diliminde mekanın insan tarafından dönüştürülmesine sebep olmuştur. Bu sebeple covid-19 dönemi, gelecek senaryolarında görülen kritik unsurlarından biri olan ve gelecek kurguları üretiminde aktif rol oynayan üretim öncesi döneminde değerlendirilebilir. Pandemi başlı başına distopik bir etki yaratmak ile birlikte gerçek hayata dayanan ve bu günü dönüştüren etkisi ile heterotopik bir tarafıda barındırmaktadır. Bu sebeple hibrit kurgunun çalışılması için önemli bir yere sahiptir.

Yukarıdaki düşünceden yola çıkarak ilk olarak 1980-2020 aralığında 1980'den başlamak üzere onar yıllık periyotlarla yüksek lisans tezleri üzerinde inceleme yapılmıştır. Gelecek kurgusu denildiğinde son 40 yıllık dönemde ne tür çalışmaların gerçekleştirildiği araştırmaların hangi konu başlıklarında toplandığına bakılmıştır.

Bu tarama yapılırken yirmi dokuz yüksek lisans tezi, üç doktora tezi ve iki makale olmak üzere toplamda otuz dört adet ilişkili kaynak taranmıştır. (Şekil 2.1)

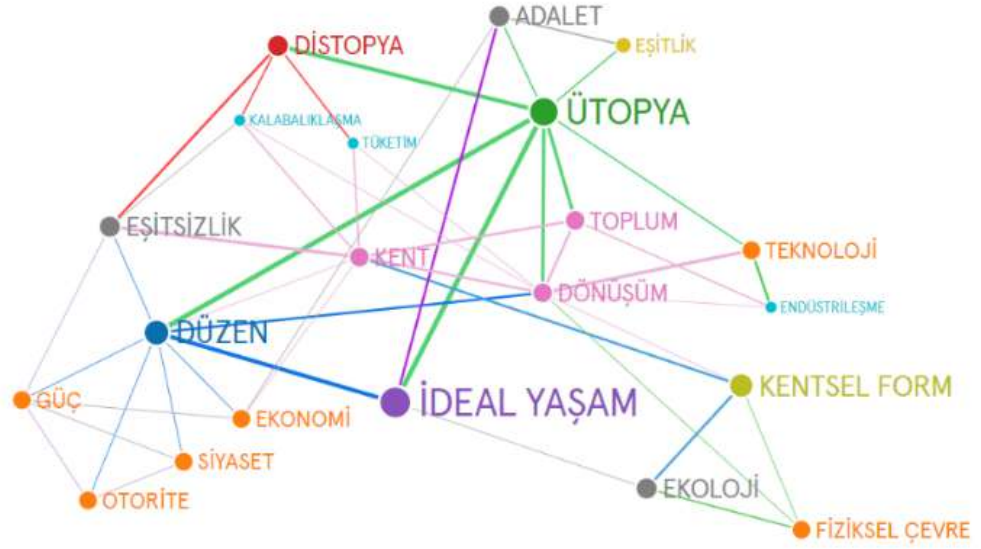
Şekil 2.1 1980-2020 Aralığında Taranan İlişkili Kaynakların Verisi

1980-1990 Dönemi:

Şekil 2.2 1980-1990 Kavram Bulutu ve İlişkiler Ağı

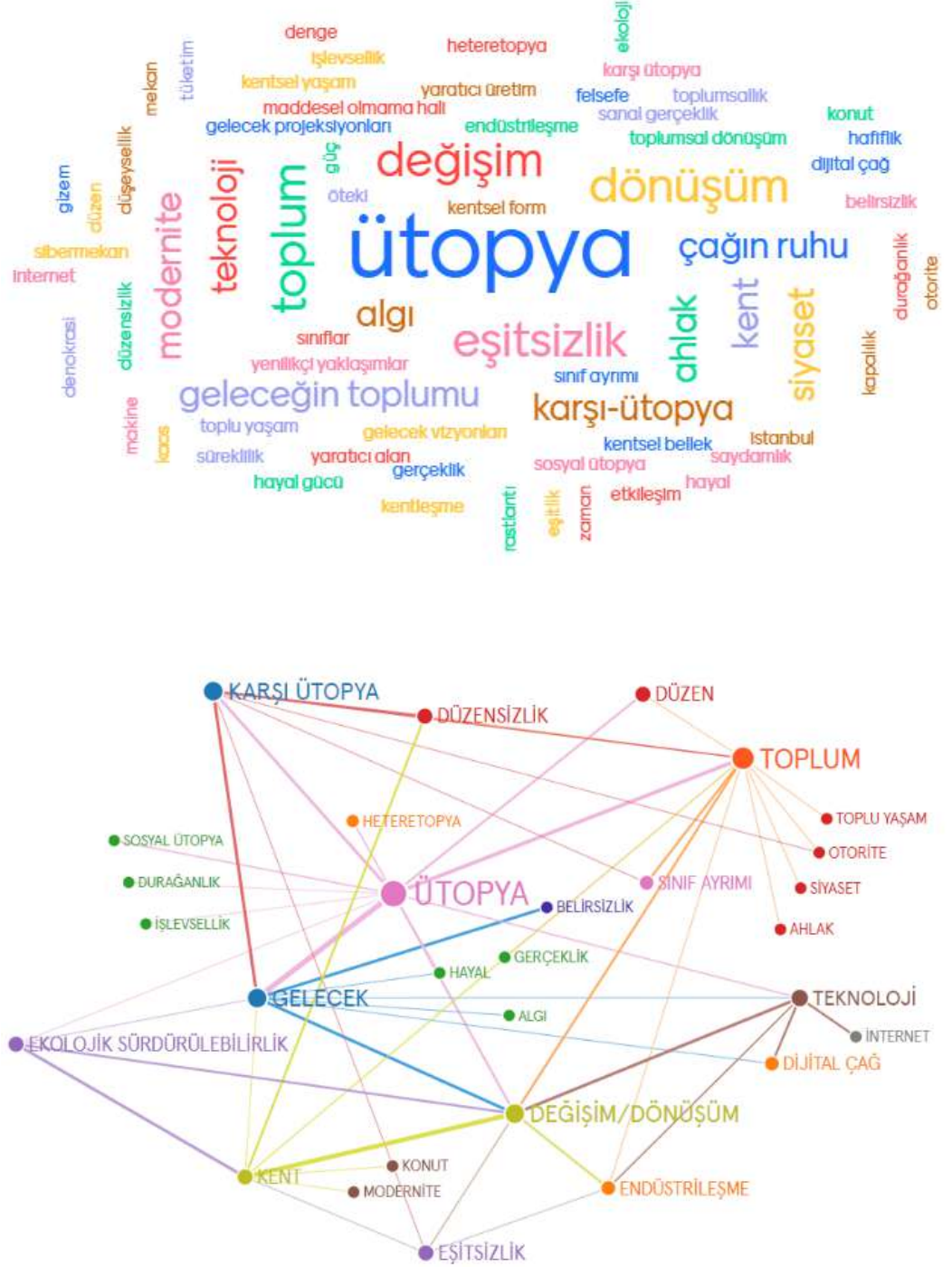

1980-1990 yılları arasında kavram bulutunda (Şekil 2.2) öne çıkan kavramlar: kentsel form, eşitsizlik, yaşam koşulları, güç, adalet, kapitalist düzen, kentsel tasarım, toplumsallık olarak belirlenmiştir. Dönemin yapılan çalışmalarında ağırlıklı olarak ideal yaşam kavramı ön planda olup, kentsel form ve fiziksel çevre çalışmalarından bahsedilmektedir. Bunun sebebi olarak sanayileşmenin etkileri, yeni üretim araçlarının kullanılmaya başlaması ve makineleşme süreciyle birlikte toplumsal ayrım, geçmiş dönemden gelen başlıca sorunlar olarak görülebilmektedir. Özellikle kapitalist sürecin etkisiyle sınıf ayrımı, eşitsizlik, yaşam koşulları üzerinde durularak geleceğin çevrelerinde daha adaletli ve eşit bir çevre oluşumu üzerinde durulmuştur. Çünkü dönemin öncelikli problemi daha eşit şartlar altında yeni bir düzen arayışı olarak saptanmıştır.

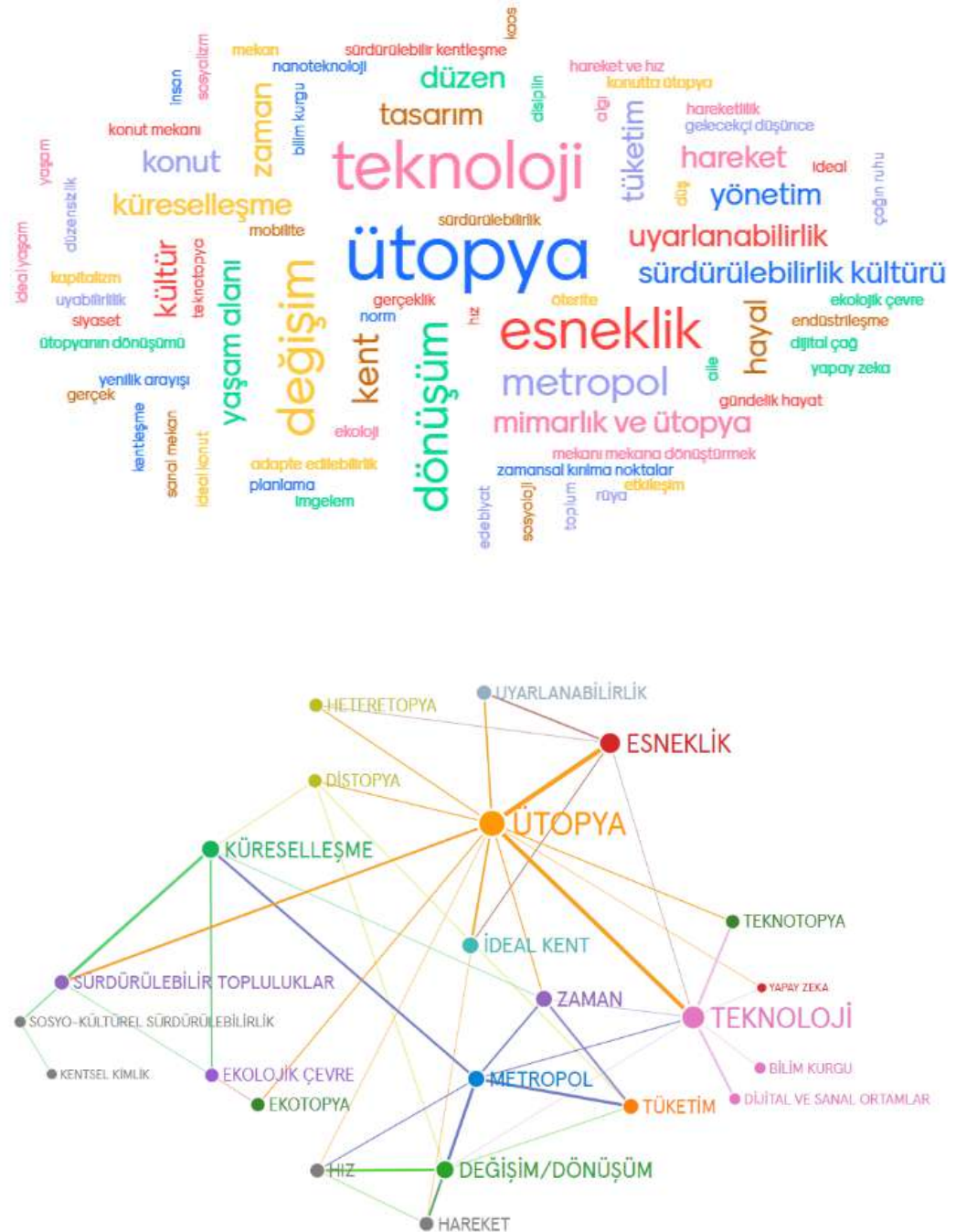
1990-2000 Dönemi:

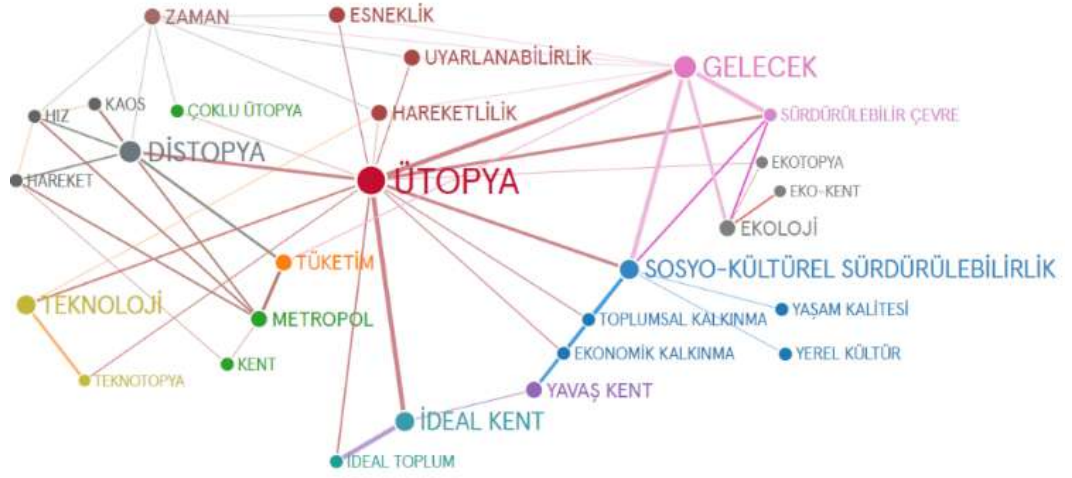
Şekil 2.3 1990-2000 Kavram Bulutu ve İlişkiler Ağı

1990-2000 yılları arasında kavram bulutunda (Şekil 2.3) öne çıkan kavramlar: geleceğin toplumu, otorite, toplu yaşam, modernite, eşitsizlik, işlevsellik, siyaset, iktidar, ahlak, ekolojik çevre olarak belirlenmiştir. Endüstrileşme sonrası değişen üretim araçları ve sanayileşmenin etkileri üzerine değişen çevre koşulları geçen dönemden devam eden etkileri ile 1990-2000 döneminin de öne çıkan konularındandır. Aynı zamanda ideal bir yaşam ve düzen arayışında, tarihsel süreçte ortaya çıkan ütopya incelemeleri sıklıkla görülmektedir. İnternetin kullanılmaya başlaması ve gelişmeler ile gelecek araştırmalarında teknoloji kavramı ön plana çıkmaya başlamıştır. Kentlerin uğradığı değişim ve kalabalıklaşma sorunlarına yeni çözümlerin arandığı, konutun geleceği ve yaşam koşullarının iyileştirilmesi üzerine gelecek çalışmaları dönemin öncelikli konuları olarak saptanmıştır. Fiziksel çevreye verilen önemin artması, geçen dönemin etkileriyle, bu dönemde ekolojik sürdürülebilirlik kavramını ön plana çıkarmakta, kent ve çevre etkileşimi dönemin çalışmalarının konusu olarak görülmektedir.

Şekil 2.4 2000-2010 Kavram Bulutu ve İlişkiler Ağı

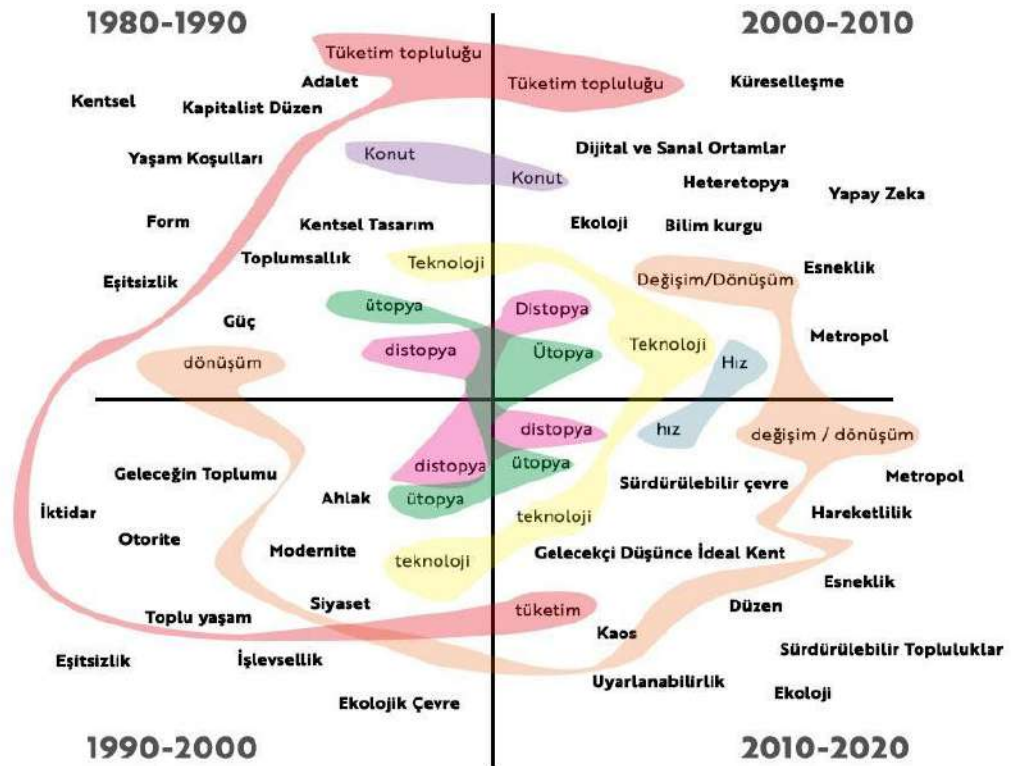

2010-2020 yılları arasında kavram bulutunda (Şekil 2.5) öne çıkan kavramlar: gelecekçi düşünce, ideal kent, metropol, kaos, düzen, esneklik, hareketlilik, uyarlanabilirlik, sürdürülebilir topluluklar, ekoloji, sürdürülebilir çevre olarak belirlenmiştir. Dönemin öne çıkan konularından bir tanesi ütopya sistematüğini oluşturan bileşenlerin neler olduğunu anlama, esneklik, hareketlilik, uyarlanabilirlik gibi kavramların gelecek kurgularıyla artan ilişkisi olmuştur. Sistemin kurgulanması ve bütünü irdelemek yerine, bütünü oluşturan parçalara odaklanmak incelenen tezler sonrası saptanan bir çıkarım olmuştur. Geçmiş dönemde de karşımıza çıkan ekolojik sürdürülebilirlik ve toplumsal yansımaları bu dönem çalışmalarında da devam etmekte fakat, geçen dönemin ortaya çıkmaya başlayan sosyo-kültürel sürdürülebilirlik kavramı ve yansımaları 2010-2020 dönemini etkileyen başlıca konulardan olmuştur. Artan tüketim hızı ve değişen çevre koşullarının etkisiyle geleceğin yaşamsal çevrelerinin kültür ve sosyal çevrenin sürdürülebilirliği üzerine kurgulandığı çalışmalar ön plana çıkmaktadır. Dönem incelemesinde öne çıkan bir diğer konu da, ütopyacılık düşüncesinin diğer disiplinlere olan katkısı olarak belirlenmiştir.

üzerine film ve edebiyat alanında çok sayıda tez üretilmiştir fakat mimarlık kapsamında incelemeler yetersiz bulunmuştur. Bu sebeple bu tez aynı zamanda mimarlık, mekan ve edebiyat ile film üzerine olan çalışmaları birleştirmesi sebebi ile önemlidir.

Şekil 2.7 1980-1990, 1990-2000, 2000-2010, 2010-2020 Periyotlarında Ortaya Çıkan Ortak Kavram ve Periyota Ait Özgün Kavramlar Haritası

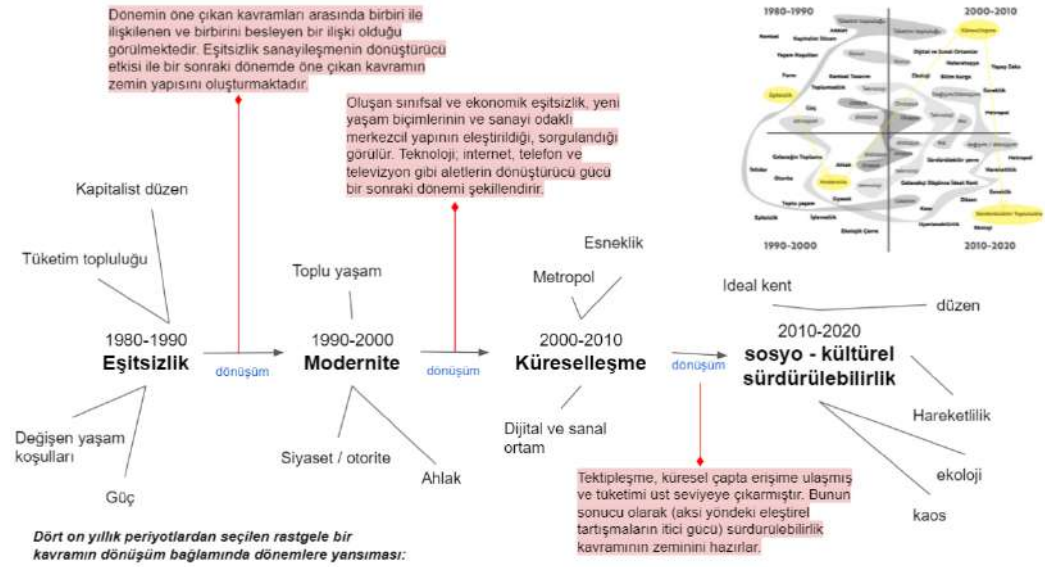

Renklerin kullanıldığı ve birbiri ile ilişkilenen kavramlar dönemlerde tekrar eden kavramlardır. Bold şekilde ve kendi başlarına periyotlarda yer alan kavramlar dönem özelinde ortaya çıkan özgün kavramlardır.

Yukarıdaki dört on yıllık periyotların ortaya çıkan özgün ve ortak kavramların

haritalamasından (Şekil 2.7) çıkarılabilecek önemli sonuç, dönemin özgün kavramları, ortak kavramların etkisi ile bir sonraki periyotla ilişki kurmasıdır. Örneğin; 1980-1990 arasındaki yaşam koşulları üzerine olan çalışma dönüşümün etkisi ile sonraki periyotta öne çıkan toplu yaşam biçimine katkıda bulunur. Toplu yaşam biçimi 2010-2020 bir sonraki periyotta karşımıza çıkan küreselleşme ve metropol kavramlarını beslemektedir. Metropol yaşamının hızlı ortamı ve değişimi son dönem olan 2010-2020 periyodunda toplu yaşamın sürdürülebilirliği üzerine yoğunlaşmıştır. Bir zincirin halkalarını oluşturan ve eklemlenerek gelişen sürecin bileşenlerinin bütünsel bir ifadesidir. Dönemlerin incelemesi sonucu öne çıkan kavramlardan küreselleşmenin ve teknolojinin etkileri sonucu dönüşen kent, ütopya kavramı, gelişimi ve distopya kavramı üzerinde durulması gereken bir konu olarak belirlenmiştir.

Şekil 2.8 Zaman Çizelgesinde Öne Çıkan Kavramlar ve İlişkide Oldukları Anahtar Kelimeler

40 yıllık periyotta ulusal ve uluslararası Yüksek Lisans çalışmalarını bütüncül olarak değerlendirecek olursak:

Geleceğin senaryosunu etkileyen kritik olaylar, sanayi devrimi, internetin ve bilgisayarın icadı, ekoloji vb., Türkiye’de bir sonraki 10 yıllık periyoda yansımış iken Yurtdışı tezlerinde olayların yaşandığı periyotta gerçekleştiği, çalışıldığı gözlemlenmiştir. (Şekil 2.8) Kırk yıllık periyodun incelendiği literatür araştırmasının yapıldığı kaynakların tablosu tezin eklerinde yer almaktadır.

İkinci olarak da 2020 ve 2021 yılı içerisinde ütopya, distopya, heterotopia, merkeziyetçilik ve bireysellik ve mimarlık anahtar kelimeler grubu ile güncel literatür taraması yapılarak bugünün araştırma başlıkları ve merak edilen konularının neler olduğuna bakılmıştır. Uluslararası araştırma konuları arasında mimarlık başlığı altında bir tane bile araştırmaya rastlanmamıştır. Her bir anahtar kelime özelinde araştırmalar

şekillenmektedir. Bunlardan özellikle ütopya anahtar kelimesi özelinden bakıldığında Mars'ta yaşama dair araştırmalar, coğrafi ve yaşamsal planlamalar öne çıkmaktadır. 2021 yılının gündeminde artık dünya üzeri ideal senaryolar yeryüzünün dışına çıkarak başka yaşanabilir gezegenler üzerinden yürütülmektedir. İkinci öne çıkan anahtar kelime ise heterotopya kavramıdır. Bu kavram 2021 yılına gelindiğinde doğa ile uyum yeni ekosistemler, sürdürülebilir bir yaşama anlayışı geliştirmek ile bağdaştırılmıştır ve uluslararası çalışmalarda en yoğun çalışma başlıkları heterotopya kelimesi üzerinden ele alınmaktadır.

Buradan çıkarılabilecek en bariz sonuç mimarlık disiplininin özelleşerek ve daralarak parçalanan yapısı sebebi ile çalışmaların içerisine adapte edilen ve kendi başına bütünsel olarak var olamayan bir disiplin haline gelmiş olmasıdır.

Bu durum düşünen yaratan ve tasarlayan bireyin gelecek senaryolarındaki yeri ile benzerlik göstermektedir. Aynı zamanda gelecek kurgularında ütopya, distopya ve heterotopya senaryolarında da dönem fark etmeksizin benzerlikler gözlenmektedir.

2.1. Gelecek Kurgularındaki Bakış Açıları

“... plastik canlandırma (benzeyiş içerir) ile dilsel gönderim (benzeyişi dışta bırakır) arasında ayrılık olduğunu ileri süren ilkedir. Benzeyişle bir şeyi gösteririz, farkla bir şeyden söz ederiz. Öyle ki bu iki sistem ne iç içe geçebilir ne de birbirinin içinde erir. Bunlar arasından bir boyun eğme ilişkisinin bulunması gerekir.” (Foucault, 2021). Michel Foucault, Klee, Kandinski ve Magritte'nin eserlerini ve onların birbiri ile olan ilişkisini tanımlarken bu sözcükleri kullanmıştır. Bir fikir ya ötekini destekler ya da onu alaşağı eder. İkisinin aynı anda baskın olarak var olması mümkün değildir. Ama bu

aynı anda var olmayacakları anlamına da gelmez. Geleceğin kentine yön veren fikirler ile onu yok eden eylemlerin, örneğin kirlilik gibi, bir arada eş zamanlı var olması bu duruma örnek gösterilebilir.. Öte yandan, “Asıl önemli olan, görsel gösterge ile görsel canlandırmanın aynı anda hiçbir zaman verilmemiş olmasıdır.” (Foucault, 2021). diyerek birinin bir diğerine baskın olma halini vurgular. Bu durum kent senaryolarındaki ikili, ideal çizilen tablo ile anti idealin birbiri ile oluşturduğu rekabete benzer bir tablo çizer. Tek bir farkla... O da bu iki durumun aynı anda olay örgüsünün içinde var olmasıdır. Çünkü birinin yokluğu diğerinin varlığını tehdit etmektedir. “Londra zıtlıklarla dolu devasa bir şeye dönüşmüştü. İyi bir yer ve hoş bir şehirdi ama her iyi yer için ödenmesi gereken bir bedel ve her iyi yerin ödemesi gereken bir bedel vardır.” (Gaiman, 2019).

2.1.1. Ütopya ve Ütopik Yaklaşım

“İngiliz yazar Thomas More’un 1516 yılında yazdığı eserine verdiği aynı isimle ilk olarak edebiyata giren ütopya, köken olarak Yunanca "yok/olmayan" anlamındaki “ou”, "mükemmel olan" anlamındaki “eu” ve "toprak, ülke" anlamındaki “topos” sözcüklerinden türemiştir.” (Yetkin, 2018) Ütopya hayal ve fikirlerle kurulmuş, herkesin mutlu, eşit şartlarda yaşadığı toplum düzeni olarak betimlenebilir. (Bezel, 1984). İçinde yaşanılan topluma eleştiri olarak ortaya çıkan ve daha ideal bir toplumsal düzen, yaşama biçimi arayışı ile ortaya konan düşüncelerdir. Her ne kadar kelime köküne bakıldığında yer diğer bir deyişle mekan vurgulansa da ütopyalarda öne çıkan unsur toplumsal bir düzenin ve yaşama biçiminin kurgusudur. Mekan burada o kurguyu desteklemek için oluşturulmuş ideal toplumsal yaşamı anlatırken şekillendirilmiş bu amaç uğruna a kullanılan bir araç olarak karşımıza çıkar. Doğan, Harvey’nin 2008 çalışmalarındaki

“mekansal biçim ütopyalarını” öne sürerek “... bir ütopyanın yaratımında, mekanın belirleyici bir faktör olduğu...” görüşünü desteklediği gibi aksi görüşlerde bulunmaktadır. (Doğan, 2016) Ancak eğer mekan Doğan’ın yorumu üzerine mimari bakış açısı ön planda tutularak ütöpik eserlere bakılacak olsa bile harvey’nin dediği gibi belirleyici bir faktör içermez. Çünkü içerseydi edebi eserlerde Doğan’ın ele aldığı CAMPANELLA’nın “Güneş Ülkesi”inde olduğu gibi mimari ve kentin yapılanmasına dair yazar eserinde bu kavrama ana bir başlık ayırırdı. Fakat Güneş Ülkesi’nde Cenevizli Kaptan ile yapılan diyaloglar arasında mimari üzerine ayrılmış bir başlık ve soru cevap diyalogu eserde bulunmamaktadır. “HOSPITALARIUS: Anlat, nasıl bir ülke bu, nasıl yönetiliyor?” (Campanella, 2028) Mekanın tanımlanmasını anlatan bölüm öncesindeki soru aslında yönetim ile ilişkilendirilmiştir. Merak edilen yaşanan yapının kendisi değil onu kontrol eden otoritenin işleyiş biçimidir. Bunun yerine yapılan diyaloglarda ve anlatılan konuların içerisinde mimari unsurların yer aldığı da görülmektedir. Bu da ütopya kurgularında mekanın belirleyici bir unsur olmadığını göstermektedir. Fakat önemli bir unsur olduğu da inkar edilemez. İdeal yaşam biçimini anlatırken, anlatımın yapılabileceği zeminin kendisini oluşturur. Sadece fikrin çıkış noktası mekan ve yapılar değildir. Mekan fikir ve toplumsal ihtiyaçlarla şekillenen bir zemin halinde sunulur.

1800’lü yılların başında Ütopik sosyalizmin İngiltere’deki temsilcisi olan Owen toplum reformcusu, kapitalist düzenden sosyalist düzene şiddet ve devrim yoluyla değil iyi niyet ve ikna ile geçilmesi gerektiğini savunur. (Uslu, 2013) Ütopyalardaki yaklaşım biçimi konuyu ele alırken şiddetten uzak ve daha makul şekilde hareket etmeyi gerektirir.

“Marx basitçe, eğer değeri yaratan şey emek ise, burjuvazi tarafından alınan kârın hak edilmemiş bir kazanç, sömürü olduğunu, bu nedenle, yaratılan değerın tamamının emekçi sınıfa gitmesi gerektiğini söylüyordu.” (“açıkders.org” t.y.) Marx da ideal bir toplumun temelının eşitlikten geçtiğini vurgulamaktadır.

Ütopyalara dair bir diğer öne çıkan unsursa bireyin şekillendirilmesi için çevrenin şekillendirilmesi gerektiğidir. Owen’ın Sanayi Devrimi sonrası işçilerin yaşam koşullarının iyileştirilmesi “Yeni Toplum Görüşü” adlı eserinde belirttiği insan karakterini bulunduğu çevre şekillendirir doğuştan gelmez. Karakter hangi biçimde şekillendirmek isteniyorsa bunu sağlayacak toplumsal kurumlar o yönde oluşturulmalıdır. (Ece, 2019) Yani toplumsal kurumların şekillendirilmesi bireyin karakteristik unsurları toplumsallıktan aldığı anlamına gelir. Bireyin mevcutta sahip olduğu özellikler veya yetenekler burada odaklanılan alan değildir. Odaklanılan konu toplum için ideal bireyin ne olduğunun kurgusunun toplumsal ihtiyaç doğrultusunda sunulmasıdır.

Ütopya kavramı ilk olarak ve yoğunluklu olarak edebiyat eserlerinde gözlemlenmektedir. (Doğan, 2016) 1516 yılında Thomas More’un Ütopya’sı ütopya eserlerinin ilki olarak kabul edilir. Bu eser 19. yüzyılda ki düşünürlerin sosyalist ütopyelerına ilişkin düşüncelere öncülük etmiştir. (Özderya, 2016) Ütopik eserlerin çoğaldığı sosyalist ütopyalara bakıldığında öne çıkan konuların başında toplumsal yapıya dair oluşumlar gelmektedir. Campanella köleliğe dair eleştirisini “Güneş Ülkesi” eserinde köleliği kısmi olarak kaldırarak ve ileride tamamen kaldırılacak bir konu olduğunu vurgulayarak toplumsal bir görüş ileri sürmüştür. (Campanella, 2018) Bu bize toplum kavramının ütopyalarda bir başlangıç noktası olduğunu ve sonraki diğer ütopik

eserlere de bakıldığında odak nokta olarak devam ettiğini göstermektedir.

Ütopyaların ayrıca kusursuz toplumu oluşturmak için yazıldığı ve düşlendiği de söylenebilir. “Ütopyalarda arzu edilen yaşam sahası, mükemmelliği de içerir ve kusursuz bir düzen kurma idealini de bünyesinde taşır. Bu kusursuz düzen içerisinde yaşayan insanların, topyekûn mutluluğunu hedeflemektedir.” (Kayhan, 2018) Fakat eleştirilen bir konudan yola çıkılarak yaratılan bu eserlerde veya proje ve filmlerde kusursuzluk yakalanmaya çalışılırken karşıtının da gösterilmesi gerektiği için aslında kusursuzluk yalnızca gösterilen yanıyla kıyaslandığında, onu yaratan veya düşleyen kişi için kusursuz görünmektedir. Bu noktadan bakıldığında ütopya eserleri başka bir düşünür için ideali karşılayamaya bilir. Dolayısı ile oldukça öznelidir. Onu kurgulayan kişi ile (birey) sınırlıdır. Yalnızca bu bireyin düşlediği ideal toplum hikayesi görünmektedir. Ütopyalar bireyin ürettiği ve gücünü bireyden ve onun idealinden alan kurgular olması dolayısı ile bireyle doğrudan ilişkilidir. Fakat içeriğinde bireyin aktif olarak görünürlüğü de bir o kadar azdır.

2.1.2. Distopya ve Distopik Yaklaşım

"Distopya, distopik bir toplum veya dünya tasviri anlamına gelir. Distopya genellikle karamsar, çarpık veya baskıcı bir toplum yapısını, politik düzeni veya gelecek senaryosunu anlatmak için kullanılır. Distopyalar, sıklıkla toplumsal sorunlara, totaliter yönetimlere, teknolojik aşırılıklara veya çevresel bozulmalara odaklanarak, mevcut düzenin aksine bir dünyayı tasvir ederler (Orwell, 1984; Huxley, 1932).

Örneğin, George Orwell'in "1984" adlı romanı, distopik bir toplumun baskıcı ve gözetleyici yapısını ele alırken, Aldous Huxley'in "Cesur Yeni Dünya" eseri, duygu ve

düşünce kontrolünün olduğu bir toplumu betimler. Kontrol, baskı ve gözetleme kavramları distopyanın ortak kavramlarıdır.

Distopik bir dünyada, insanlar teknolojinin aşırı kullanımıyla bireysel özgürlüklerini kaybetmiş bir toplumda yaşarlar (Smith, 2022). Aşırıya kaçma, diğer bir deyişle dengenin bozulması ve terazinin bir yere daha ağır basarak işlevselliğini yitirmesi gibi değerlendirilebilir. Devletin sürekli gözetim altında olduğu, her adımın izlendiği ve düşüncelerin kontrol edildiği bir düzenin egemen olduğu bir gelecekte bağımsız ve özgür hareket eylemleri bulunamaz (Jones, 2020). Aşırıya kaçma hali gözetleme yani kontrol etme eğiliminden geçmektedir. İnsanlar gözetlenme kaygısı ile belirli bir davranış kalıbına yani onlardan istenen kalıba göre hareket etmediklerinde ifşa olacaklarından korkarak, bu doğrultuda hareket ederler. Bu da farklılaşma potansiyelini öldürür. İnsanlar, sadece belirli bir ideolojiyi benimsemeye ve belirli davranış kalıplarına uymaya zorlanırken, her türlü farklılık ve muhalefet bastırılmıştır (Brown, 2018).

Teknolojinin ilerlemesiyle birlikte, insanlar artık sürekli bir sanal gerçeklik dünyasına bağımlı hale gelmişlerdir (Wilson, 2019). Gerçek dünyanın yoksulluk, çevresel bozulma ve kaynak kıtlığı gibi sorunlarından kaçmak için, insanlar sanal dünyada yaşamayı tercih ederler. Ancak bu sanal gerçeklik dünyası da aslında bir kontrol mekanizması olarak kullanılmaktadır (Miller, 2021). İnsanlar, gerçeklikten uzaklaşarak, hükümetin kontrolünden kaçamazlar. Bireyler içinde bulundukları yapının gerçekliğini değiştirme gücüne sahip olmadıkları için bundan kaçma eğilimindedirler. Bu onları kendileri olabildikleri bir yer bulmaya itmiş olabilir.

Toplumda belirli bir elit sınıf, güç ve kaynakların çoğunu kontrol etmektedir, bu

da toplumsal eşitsizlikleri derinleştirir (Taylor, 2019). Diğer taraftan, geniş halk kitleleri, yoksulluk ve baskı altında yaşamaya mahkum edilmiştir (Thomas, 2017). İnsanlık, geçmişteki hataları nedeniyle doğal kaynaklarını tüketmiş, çevreyi mahvetmiş ve gezegenin geleceği için karanlık bir tablo çizmiştir.

Bu distopik dünyada, bireylerin özgürlük arayışı ve sisteme karşı çıkışları hikayenin odak noktası olabilir (Clark, 2020). Belki de ana karakterler, sistemi sorgulayarak ve direnerek, toplumlarını değiştirmeye ve özgürlüklerini yeniden kazanmaya çalışırlar. Ancak, bu mücadele genellikle büyük fedakarlıklar gerektirir ve umutsuzluğun hüküm sürdüğü bir dünyada başarı şansı çok azdır (White, 2019)." Distopyalarda ortaya çıkan ve hikayede ayrışarak kendine yer eden ana karakter düşünce ve farklılaşması ile bireysellik, birey olarak hareket etme eğilimi ile ortaya çıkar. Bu da ayrışma olduğu noktada kendisini geri kalan ideolojiyi benimseyenlerden soyutlayacağı bir alan ihtiyacı içerisine gireceğini gösterecektir. Dolayısı ile özel alan veya diğer bir deyişle kişisel alan kavramlarının yansımalarını bu karakter üzerinden okumak mümkün olacaktır.

Yukarıdaki referanslar ışığında distopik çevreyi tanımlarken ortaya çıkan ortak tanımlamaların; kontrol, çevresel bozulma, sınıfsal ayrım, baskı, gözetleme, karamsarlık ve gözetleme terimlerini kullanabiliriz. Diğer bir taraftan bu olumsuzlukla dolu ideal düzen karşıtı yaklaşım karşı koyma, bireysellik ve fikirsel farklılıktan doğan aykırılık kelimelerine de alan açar.

2.1.3. Heterotopya ve Heterotopik Yaklaşım

Fransız filozof Michel Foucault tarafından 20. yüzyılın sonlarında geliştirilen

heterotopi kavramı, normal toplumsal yapıların dışında var olan ve sıradan kuralların ve normların geçerli olmadığı alanları veya mekanları ifade eder (Foucault, 1967). Bu mekanlar, fiziksel veya kavramsal olabilir ve genellikle çevremizdeki dünyayı anlama şeklimizi sorgularlar. Heterotopilerin örnekleri arasında mezarlıklar, hapishaneler, bahçeler ve hatta gemiler bulunur. Foucault, bu alanların hem toplumları yansıttığını hem de şekillendirdiğini araştırdı.

Mezarlıklar, ölüm ve hatırlama gibi önemli toplumsal ve dini kavramları yansıtırken, hapishaneler ceza ve toplumsal kontrol mekanizmalarının merkezini oluşturur (Foucault, 1975). Bahçeler, doğa ile kültür arasındaki ilişkiyi ve insanın doğa üzerindeki kontrol arzusunu yansıtırken, gemiler seyahat, ticaret ve kültürel alışverişi simgeler (Rediker, 2007). Foucault'un heterotopi kavramı, toplumsal düzenin dışındaki mekanların ve bu mekanların toplumu nasıl etkilediğinin derinlemesine bir anlayışını sunar. Dolayısı ile geleceğin kent senaryolarını incelerken kavramların öne çıkan unsurlarına göre ele alındığını söylemek mümkün olabilir. Çünkü bu öne çıkan unsurları anlamak için aksi suretinin varlığı da aynı senaryo içerisinde kendine yer edinmektedir.

2.2. Kavramsal Çerçeve

Çalışmanın kavramsal çerçevesi, birey ve bireysellik olgusunu merkeze alarak, yapay çevre ile doğal çevre arasındaki ilişkiler bağlamında ütopya, distopya ve heterotopya kurgularını mekansal düzlemde ele almaktadır. Şekil 2.9'de sunulan diyagram, birey-toplum ekseninde şekillenen kurgu yapılarının; bireysel mekân, kent, kentsel çevre, kent bileşenleri ve genel olarak "mekan" ile kurduğu çok katmanlı ilişkileri göstermektedir.

En dış çeperde yer alan edebiyat eserleri ve filmler, söz konusu kavramların temsillerini içeren kurgu örnekleri olarak seçilmiştir. “Güneş lkesi” ütopyayı, “Gökdelen” distopyayı, “Platform 2” distopyayı; “irkinler” ise distopik ve ütopik temsillerin bir aradalığını örneklemektedir. Bu eserler, kavramsal halkalarda yer alan anahtar kavramlarla ilişkilendirilerek, örneklem olarak seçilen film ve romanlarda analiz yapılmıştır.

Analiz hem topya hem de distopya üretimlerinde, yani seçilen roman ve filmlerde bireyin toplumsal olarak nasıl konumlandırıldığı ve mekanla kurulan ilişkisinin ne olduğunu her eser özelinde incelemeyi kapsamaktadır. Elde edilen verilerin ışığında tekrar eden kavramlar veya mekansal yansımalar olup olmadığına bakılarak karakteristik özellikler saptanmaya çalışılmıştır.

3. BİREYSEL ANLATI BAKIMINDAN GÜÇLÜ ANLATI TÜRLERİ:

GÖRSEL MEDYA VE EDEBİYAT

Edebiyat eseri ütopya yaratımında ilk referans kaynak olarak adlandırılabilir. More'un "Ütopya"sı gerçeğin bala bandırılmış şekilde yeniden kurgulanması olarak adlandırılmış ve bu kaynak kendisinden sonra gelen tüm kaynaklara ata olarak önderlik etmiştir. (Akdemir, 2016) "Bu döneme kadar üretilen ütopya yazıları ise klasik ütopyalar olarak nitelendirilmiş ve bir yöntemle dönüşmesine kadar geçen süreçte modern dönemi de etkileyerek gerçekleşmesi imkansız görünen tasarımların yapılmasını görünür kılmıştır." (Açıkel, Örmecioğlu, 2024) Edebiyat hayal etmeyi, hayal gücü eleştiri ve daha iyisini yaratmayı, yaratma gerçekleştirmeyi tetikler. Dolayısı ile bireyin ve bireyselliğin arayışının yapıldığı bu tezde gelecek kurgularının ve kavramlarının atası olarak nitelendirilen edebiyat ürünü yazımsal anlatım üzerinden konunun ele alınması tezin ana kavramı açısından önemlidir. Yaratımın başlangıç noktası olan birey "Ütopya" eserini yazan More gibi araştırmaya anlam derinliği katmaktadır. Bunu başka bir sanatsal anlatı türü olarak izleyen ve anlatıyı daha somut hale getirmesi ile görsel medya ürünü olan filmler izlemektedir. Burada da anlatı izleyiciye yönetmenin bakış açısı ve kurgusu üzerinden aktarıldığı için bireyselliği korumaktadır.

3.1 Edebiyat ve Sinema Örnekleri Üzerinden İnceleme

Edebiyat, insanın dünyada var oluşundan yok oluşuna kadar geçen sürede benliğinin ayrılmaz bir parçasıdır. (Aşkun, 1979) Edebiyat bireyin iç dünyası, yaşantısı ve bakış açısı ile ortaya koyduğu öznel ve duygusal açıdan bağ kurduğu yeni bir

dünyadır. Yorumlamalar içerdiği ve anlatımla şekillendiği için ayrıca hikaye anlatım sanatıdır. “...sinemayı edebiyatın çağdaş bir anlatım aracı, onun yeni bir gelişim boyutu olarak tanımlayabiliriz.” (Aşkun, 1979) Sinema temelde yazılı anlatımın daha özelleşmiş ve somutlaşmış bir medya aracıdır. Edebiyat gibi o da sanatsal bir yön barındırır ve edebiyatta yazar, sinema da da yönetmen bakış açısı ile yorumlanır. Bu da bireyin gelecek kentlerindeki yerini araştırırken daha sanatsal bir bakış açısını paylaşan edebiyat ve sinemanın tez için neden önemli iki örnek olduğunu ortaya koymaktadır.

“İnsanı kendine çekme açısından edebiyatın bireyselliği yanında sinemanın kitleliliği ağır basar.” (Aşkun, 1979) Bu göstermektedir ki edebiyat aynı anda farklı yerlerde ve zaman dilimlerinde okuyucusu olan, tek bir bireye hitap ederken, dahası toplu bir kitlenin aynı mekanı paylaşmasına ihtiyaç duymazken; filmler buna hitap etmektedir. Her ne kadar bireysel olarak evlerde ve sosyal medyanın ve platformların çoğalması ile birlikte ev ortamı gibi daha küçük hatta bireysellik düzeyine indirgenecek şekilde dönüşmüş olsa da çıkış amacı kitlelere hitap etmek ve topluluklar önünde gösteriminin yapılması amacı ile yazınsal metinlerin bireysellik olgusundan ayrılmaktadır.

3.2. Edebiyat Eserlerinde Gelecek Kurguları

Edebiyat eserlerinde de gelecek kurguları hem ideal hem de anti ideal şeklinde görülmektedir. Dünya edebiyatında More’un “Ütopya” (1516) ile idealitenin ilk ortaya atılan kavram olduğunu bilmekteyiz. More’un ütopyasını ana kaynak olarak alan ve onu izleyen birçok düşünür kendi ütopyalarını yazarak idealitenin tanımlarını yaşadıkları dönemin eksikleri doğrultusunda genişletmiştir. Campanella “Güneş Ülkesi” (1602)

bilgiye dayalı yönetim biçimini öne sürmüştür (Campanelle, 2018).

Bacon “Yeni Atlantis” (1627) bilimsel gelişmeler sayesinde refah seviyesinin arttığı ve yönetimde bilim insanlarının olduğu bir ideal dünya kurgulamıştır (Bacon, 2014).

Harrington “Oceana” (1656) özel mülkiyetin kontrol altına alındığı ve aristokrasinin güç dengesinin dengelendiği yönetim biçimini öne sürer (Harrington, 2016).

Vairasse “Sevarembes Ülkesi” (1675) dinin devlet yönetimindeki etkisinin azaltıldığı bir toplumsal yönetim ve daha mantığa dayalı kuralların yer aldığı düşünceyi öne çıkarmıştır.

Cabet “İkaryalılar yolculuğu” (1840) eşitlikçi bir toplum düzeni ile sosyalist ütopya örneği oluşturmuştur. Özel mülkiyeti tamamen ortadan kaldırmıştır (Cabet, 2012).

Bellamy “Geriye Bakış 2000’den 1887’ye (1888) kapitalizmin aşırılığına karşı sanayileşmenin toplum yarırına kullanıldığı bir ütopya hayal eder (Bellamy, 2021). Yukarıdaki örneklere dayanarak ilk üretilen ütopya edebiyat eserlerinin ortak noktasının yönetsel kaygılar ve otorite unsuru üzerine birleştiğini ve bunu odak noktaya alarak, karşıt bir yaklaşım ile üretildiğini gözlemleyebiliriz.

Bunu karşı karşıt görüşü olan anti ideal kavramlar zaman içerisinde idealliteye karşı geliştiğini ve 2025 yılına yaklaştıkça günümüz üretimlerinde ütopya üretimine oranla daha fazla arttığını gözlemlemekteyiz.

Distopyanın en etkili örneklerinden olan Orwell'in “1984” (1949) eseri kabul edilebilir. Fakat ata kaynak olarak bireysel özgürlüğün ortadan kaldırılmasını konu alan

ve “WE” (1920) türkçe çevirisi ile “Biz”i kaleme alan Zamyatin’in eseri bu tez için daha öncelikli bir kaynak ve bireyselliğin kaybolmasına doğrudan referans yapılabileceği için ata eser olarak kabul edilmektedir.

Zamyatin’in “biz” adlı eseri, insanların bir makinanın çarklarından ibaret olduğu bir toplumun çarpıcı tasviri ile distopik türün temeli olarak kabul edilir (Seed, 2009). Totaliter kontrolü ve birey üzerindeki insanlıktan çıkarıcı etkisini eleştiren distopik türün en erken biçimini temsil eder (Bachtin, 1981). Bachtin eserinin etkisini vurgulamış ve bireysel özgürlüğün yok edilmesinin toplum üzerindeki olumsuz etkileri üzerine yaptığı derin incelemeyi distopyanın en büyük örneği olarak tanımlamıştır.

Huxley “Cesur Yeni Dünya” (1932) Zamyatin’in eserinden etkilenmiş ve sonrasında düşüncelerini Cesur Yeni Dünya kitabında toplamıştır. Mutlak bir bilimsel kontrol ve genetik mühendislik ile toplumun şekillendirildiği bir dünyayı tasvir eder. İnsanların bireysel özgürlükleri ortadan kaldırılmış ve devletin yani otoritenin sınıflandırmasına göre yaşantıları kurgulanmıştır. (Huxley, 2020)

Orwell “1984 (1949) eserinde kitlesel gözetim ve düşünce kontrolü gibi kavramların görülmesi ile birlikte bireysel özgürlüğün tamamen ortadan kaldırılmasına yönelik eylemlerin işlendiği görülmektedir. (Orwell, 2016) Kitlesel gözetimin ön planda olduğu, devletin “Büyük Birader” adı verilen bir figür aracılığı ile tüm toplumu sürekli denetlediğinin görüldüğü eserde; gizli kameralar, dinleme cihazları ve gözetleme sistemleri bulunmaktadır. Bireyler göz önünde olmadan düşüncelerini bile ifade edememektedirler. Denetim insanların sadece fiziksel değil ayrıca zihinsel açıdan da özgürlüklerini tehdit etmektedir. “Büyük Birader seni izliyor.” (Orwell, 2016) Herkesin her an gözetlendiğini göstermektedir. Denetim ve kontroldeki bu sıkı tutum insanların

hiçbir zaman kendilerini özgürce ifade etmelerine izin vermez.

Diğer bir örnek olan “Düşünce Polisi” insanların düşüncelerini kontrol etmektedir. Eğer kişi, sistemin dayattıklarına karşı en ufak bir düşünce bile beslerse bu “düşünce suçu” olarak sayılır. Sonucunda da kişi cezalandırılır. Eserdeki başkahraman Winston sahte düşünceler taşıyabileceğinden o kadar korkar ki bir gün kontrolsüzce “İsyan” anlamına gelecek bir düşünceye kapılır. Bu düşüncenin fark edilmesi onun ölümüne yol açar. (Orwell, 2016) Bu durum da bireylerin ifade ve düşünme özgürlüklerinin tamamen yok edildiği bir toplum örneğini göstermektedir.

Tüm bu anlatımlarda distopik etkinin yıkıcılığı ve kontrolcülüğü gözler önündeyken aynı zamanda Orwell bundan duyduğu kaygı sebebi ile aslında eserinde bu tür bir anlatımı yaparken eş zamanlı olarak eleştirisini de yapmaktadır. Dahası bu şekilde yorumlamak mümkün olabilir.

Bradbury, “Fahrenheit 451” (1953) eserinde kitapların yasaklandığı ve insanların yalnızca devletin belirlediği doğru bilgiyi aldığı toplum düzeni bulunmaktadır. Farklı fikirlerin varlığı ve dağıtılıp nesillere aktarılması gibi bir olasılık ortadan kaldırılmaya çalışılmıştır. Düşünce özgürlüğü ve kültürel ifade bastırılmaktadır (Bradbury, 2019). Odak noktası baskıcı bir yönetim biçimi çevresinde dönsede teknolojinin insanlık üzerindeki etkisi gibi kavramlarda ele alınmaktadır.

Adwood’un “Damızlık Kızın Öyküsü (1985) kadınların ezildiği, cinsel ayrımcılığın yaşandığı ve totaliter bir devletin hüküm sürdüğü dünya tasviri yapmaktadır (Adwood, 2019) Adwood distopya türünde modern toplumların potansiyel tehlikelerini ve cinsiyet eşitsizliğini vurgular.

Tarihsel süreçteki çıkış noktalarına bakacak olursak ideal kurgulardaki ilk eser

örneklerinde otorite ve yönetime karşılık üretimler ortaya konmuşken; bunun zıttı olan distopik üretimlerde de bu yönetim kaygısının çok güçlü bir figür veya kavram olarak distopik eserlerde sabit, değişmeyen bir kurgu parçası olarak yer aldığını görüyoruz. Bu durum günümüzdeki daha çağdaş eserlerde ve ayrıca film kurgularında da değişmez bir unsur olarak yer almaktadır.

Edebiyat eserlerindeki gelecek kurgularının odaklandığı konulardan yönetim biçimlerindeki benzerlik ve hem eleştiri hem de merkezi unsur olarak iki zıt kutbu paylaştıklarını düşünürsek bunun mekansal tasvire nasıl denk düştüğüne bakmak ve mimari bağlamda nasıl izdüşümleri olduğuna dair ışık tutabilir. Bu da kavramlar ve mekan arasındaki ilişkiyi gösterir.

Tez için seçilen kaynaklarda bir kıyaslama yapılacak olursa “güneş ülkesi” ve “gökdelen” eserlerindeki yönetim ile bu yönetimin mekansal karşılığına dair olan tablo aşağıdaki gibidir. (Tablo 3.2.1)

Tablo 3.2.1 *Güneş Ülkesi ve Gökdelen Romanlarındaki Yönetim Biçimlerinin Mekansal Karşılıkları*

	Güneş Ülkesi	Gökdelen
Yaratıcı yazar	birey	birey
Yönetim	Rahip, Sol, Metafizikçi	Can Tarcan, Mevlüt Doğan, Yönetim Kurulu
Mekansal Yansıma	Tapınak, Merkezdeki Kubbe	Görkemli Toplantı Odası, Kürsü, Gökdelen'in tepesi

Otorite merkeze konumlanmak ve yükseklik kelimeleri ile ifade edilirken mekansal olarak karşılıkları tapınak, dairenin ortasında konumlanan kubbe, gökdelenin tepesi, görkemli toplantı odası ve kürsü gibi mekanı veya mekansal unsurlardan olan objelere karşılık gelmektedir.

İki eserde değişmeyen tek yazarlı bir yaratıcı birey bulunmaktadır. Hem Güneş Ülkesinde hem de Gökdelen eserinde yönetim de bir topluluk ve topluluğun içinde öne çıkan bir birey olduğunu görmekteyiz. (Tablo 3.2.1) Öte yandan Gökdelen eserinde hukuk sisteminin özelleştirilmesinin ardından aslında ana karakterin (Can Tezcan) otorite figürü olmadığı öyleymiş gibi görüldüğü ve sonradan asıl kontrol ve otoritenin kim olduğu hikaye ilerledikçe görülmektedir. Otorite hikayenin akışına göre figür olarak değişir ya da okuyucuya ancak görüldüğü için asıl otorite figürü sonda çözümlenir ve başından beri değişmemiş olarak da kabul edilebilir.

Mekansal olarak karşılıklarına baktığımızda ise yüksekli ve merkezde olma

kavramlarının iki eserde de benzer olduğunu görmekteyiz. Bu iki eser arasında ütopya ve distopya arasında bir benzerlik tespit edilmiştir. Bu benzeyiş mekansal olarak değil ama ideolojik açıdan benzemektedir. Mekansal açıdan bakılınca Gökdelen eserinde hukukun özelleştirilmesi sonrası paydaşlarla verilen bir kurul toplantısı gerçekleştirilir. Bu görkemli toplantı odası yönetimin topluluk kısmının temsili; kürsü de yönetimdeki asıl söz sahibi ile ifade edilir. Söz hakkına sahip olan ve topluluktaki konuşmacı olan birey otorite figürü olarak yer edinir.

Güneş Ülkesi'nde ise en yüksek mertebeye ulaşmış olan ve değerlerin temsilcileri, (sevginin veya bilgeliğin sorumlusu gibi) yer alır. Bunlar kentin yedinci katmanında yer alan tapınakta bulunurlar. Bu tapınağın merkezindeki kubbenin altında ise Sol, Rahip veya metafizikçi olarak adlandırılan yönetici yer alır.

Tabloya bakıldığında ve karşılaştırma yapıldığında otoritenin bir gruptan tek bir temsilciye düşmesi bakımından ütopya ve distopya örnek eserleri olan Gökdelen ve Güneş Ülkesi benzerlik göstermektedir. Mekansal temsiliyet kurgu bakımından benzemekle birlikte doğrudan aynı mekan tasviri üzerinden ilerlemez. Bu da tamamen kurgunun farklılığından kaynaklanır.

3.2.1. Edebiyat Eserindeki Mekansal Tasvir

Edebiyat eserlerinde mekan veya mimari doğrudan bir konu olmak yerine anlatılmak istenilen konuyu aktarmakta bir araç ve destekleyici unsur olarak kullanılmaktadır.

Thomas More'un Ütopya (1516) adlı eserinde, şehirlerin mimari yapısı toplumsal eşitliği ve düzeni sağlamak amacıyla inşa edilmiştir. Ütopya'daki tüm şehirler

benzer planlara sahiptir ve geniş caddeler ile düzenli meydanlardan oluşur. Bu planlama, bireylerin eşit koşullarda yaşamasını sağlar. More, bu yapıyı şu şekilde betimler: “Şehirler arasında fark yoktur; her biri aynı genişlikte caddelere, aynı ölçüde evlere ve aynı kurallara sahiptir” (More, 2024). Ayrıca, evlerin kapılarının kilitsiz olması, toplumda güvenin ve ortak yaşamın esas alındığını gösterir: “Evler her on yılda bir değiştirilir, böylece kimse mülküne aşırı bağlanmaz” (More, 2024).

Tommaso Campanella’nın Güneş Ülkesi (1602) adlı eserinde, mekân düzeni tamamen bilimsel ve rasyonel bir tasarıma sahiptir. Şehir, yedi halkadan oluşan duvarlarla çevrilmiştir ve bu halkalar toplumsal düzenin farklı katmanlarını temsil eder. Campanella, bu sistemi şu şekilde açıklar: “Duvarlar, bilgiyle süslenmiş olup, her vatandaşın eğitimi burada başlar” (Campanella, 2018). Şehirdeki merkezi tapınak ise hem fiziksel hem de sembolik olarak toplumun en yüksek değerlerini temsil eder: “Tapınağın bulunduğu merkez, ışık gibi şehre yayılır ve düzenin kaynağını gösterir” (Campanella, 2018).

James Harrington’ın Oceana (1656) adlı eserinde, şehir planlaması doğrudan demokratik katılımı teşvik edecek şekilde düzenlenmiştir. Halk, geniş meydanlarda toplanarak yönetimle ilgili kararları tartışır. Harrington, bu düzeni şu şekilde açıklar: “Meydanlar öyle geniş yapılmıştır ki halk, burada bir araya gelerek özgürce fikirlerini ifade edebilir”(Harrington, 2016). Aynı zamanda, kamu binalarının şehrin tam merkezinde bulunması, şeffaf yönetim anlayışını destekler: “Her yönetici, halkın ortasında yer alan büyük kamu binasında görev yapar” (Harrington, 2016).

Cabet’in İkaryalılar Yolculuğu (1840) adlı eserinde, şehir planlaması mutlak eşitliği yansıtacak biçimde tasarlanmıştır. Her mahalle, belirli bir matematiksel düzene

göre inşa edilmiştir ve tüm şehirler eşit mesafelerde konumlandırılmıştır. Cabet bu durumu şu şekilde aktarır: “Şehirler, belirli aralıklarla konumlanmış olup, hepsi aynı ölçülerde inşa edilmiştir” (Cabet, 2012). Ayrıca, sokakların genişliği ve yapıların simetrisi, doğanın uyumuna duyulan saygıyı gösterir: “Her bina doğanın dengesini bozmayacak şekilde inşa edilmiştir ve şehir, tarım arazileriyle çevrilidir” (Cabet, 2012).

Denis Vairasse’nin Sevarambes Ülkesi (1675) adlı eserinde, şehirlerin güçlü surlarla çevrilmiş olması, toplumun dış tehditlere karşı korunmasını sağlayan bir mekânsal düzenlemedir. Vairasse, bu yapıyı şu şekilde tanımlar: “Şehir, yüksek ve kalın duvarlarla çevrili olup, her giriş çıkış kontrol altında tutulur” (Vairasse, 2017). Ayrıca, şehrin merkezinde yer alan büyük meclis binası, toplumsal düzenin kurallarının açıkça tartışıldığı bir alan olarak işlev görür: “Şehrin ortasında devasa bir bina yükselir; burada halk, yöneticilerle birlikte şehrin geleceğini belirler” (Vairasse, 2017).

Francis Bacon’un Yeni Atlantis (1627) adlı eserinde, Bensalem şehri bilimin merkezi olarak tasarlanmıştır. Şehirdeki en önemli yapı, bilim insanlarının doğa yasalarını araştırdığı Salomon’un evidir. Bacon, bu mekânı şu şekilde tanımlar: “Salomon’un Evi, şehrin en yüksek noktasına inşa edilmiştir ve burada doğanın gizemleri çözülür” (Bacon, 2014). Ayrıca, geniş su kanalları ve mühendislik harikası yapılar, şehrin bilim ve teknolojiye verdiği önemi yansıtır: “Su kanalları, şehri bir ağ gibi sarar ve herkesin temiz suya ulaşmasını sağlar” (Bacon, 2014).

“Tahsin Yücel’in 2006 yılında yayımlanan Gökdelen adlı eseri devletin kurumsal yapısını, insanların para ve iktidar hırsını, özelleştirmeyi merkeze koyar. Metin İstanbul gibi gerçek bir mekânda geçmesine karşın İstanbul’u olay örgüsüne paralel olarak değiştirip dönüştürmeyi başardığı için oldukça başarılı bir karşı- ütopya

örneğidir.” (Çakmak, 2016)

Mevcutun üzerine eklemeler yaparak asıl mekanı kırar. Gerçek bir mekan olan İstanbul üzerine yazılmış olması ve eserin içerisinde yılkı insanların çeperlerde ve ormanlarda yaşaması (gecekondulaşma), ulaşımın “mekikler” aracılığı ile yapılması gibi kavramlar okurken okuyucuyu yabancı hissettirmektedir. Kentin yoğunluğu, inovasyonel yöne ve gelişimi sebebi ile okuyucu daha fazlasını yabancılık çekmeden kabul etme eğiliminde olabilir.

Mekan kavramı edebiyat eserlerinden mesajı okuyucuya aktarmada kullanılan güçlü bir araç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca toplu yaşamın, birlikteliğin önemini vurgulamak ve eşitliği sağlamak için mekanlar birbirinin aynısı olarak tasarlanmıştır. Mimari simetri ile düzen sağlamak ve tek düzeliği diğer bir deyişle farklılıkların ortadan kalkmasını sağlamaktadır. Birey / “1. İsim: Kendine özgü nitelikleri yitirmeden bölünemeyen tek varlık; fert. 2. İsim: Doğa bilgisinde türü oluşturan tek varlıklardan biri. 3. İsim, mantık: Bir türün kapsamı içine giren somut varlık. 4. İsim, ruh bilimi: İnsan topluluklarını oluşturan, insanların benzer yanlarını kendinde taşımakla birlikte, kendine özgü ayırıcı özellikleri de bulunan tek can; fert. 5. İsim, toplum bilimi: Toplumlara oluşturan ve düşünsel, duygusal, iradeyle ilgili nitelikleri toplum içinde belirlenen insanların her biri; fert.” (TDK, ŞUBAT 2024) Birey’in sözlük tanımlarında yer alan diğerinde farklı olan, kendine özgün özellikleri ile ayrışan ve çeşitlenen özellikler bir nevi mimarideki çeşitliliğin ortadan kaldırılması ile paralellik göstermektedir. Birey yukarıdaki örneklerde yalnızca topluluk ekosistemi sınırları içerisinde belirlenen kurallar üzerinden mekan ile bir ilişki kurabilir.

3.2.2. Edebiyat Eserlerinde Kent ve Yapılı Çevre

Edebiyat, bireysel ve toplumsal ilişkilerin ötesinde, bu ilişkilerin mekansal izdüşümlerinin de temsil edildiği bir alandır. Ütopya ve distopya gibi hayal edilen düzenin fiziksel olarak izdüşümünün görüldüğü yerdir. Bu noktada araç olarak kullanılan mimari yapıli çevre inşaaasını göstermek için kullanılır. Ütopyada ideal topluluk yaşamının merkezine aldığı kavramın etrafında şekillenen ve o kavramın öne çıkardığı unsuru vurgulayan bu araç More'un ütopyasında aynı, simetrik ve farklılığın olmadığı bir kent kurgusunu içermektedir. Örneğin; toplumsal eşitliğin kurgulandığı More'un ütopyasındaki yapıli çevre izdüşümü, evlerin boyutlarının bile eşit büyüklükte ve aynı olması ile temsil edilmiştir. (More, 2024)

Bilgiye, bilime dayalı ve astrolojiyi merkeze alan Güneş Ülkesi örneğinde ise mimari yani kentsel yansıması yedi katmandan oluşan ve merkeze doğru gidildikçe yükselen bir yapıdan oluşur kent... (Campanella, 2018) Kentin 4 farklı girişı vardır ve kentin duvarlarında tüm bilgiler yazılıdır. Campanella'nın fikirsel olarak merkeze koyduğu idealitenin yansımasıdır kentin kurgusu. Bu kurgu şehrin giriş çıkışlarından, kaç giriş çıkışı olacağı veya merkeze doğru bir katmanlaşmanın oluşturulmasına kadar sistematize edilmiştir. Aile kavramının olmayışının mekana yansıması ise eşyaların, evlerin birbirinden farklı olmaması olarak karşımıza çıkar. Ütopyalardaki ortak nokta kitlenin bir aradalığı ve uyumu olması sebebi ile mekanlar bütüne varılan bir konuma yerleştirilmiştir. Aynı olma ve farklılaşmama hali birey özelindeki özgünlüğü çekip aldığı için mekansal olarak çok sayıda aynı küçük tasvir, örneğin ev gibi, kentte tek başına olma durumunu sordurmaktadır. Bu durum bireyi dolayısı ile de bireysel mekan tanımının ve bunun izdüşümü olan mimari mekan yansımasının ortadan kaybolmasına

sebeplendir.

Ütopyalarda kent ve yapı çevre fikir etrafında şekillenen ve fikri somut olarak beslemeye çalışan bir vurgu aracıken, öte yandan distopik eserlerde bunun eleştirisi veya karşı çıkışını gördüğümüz için farklılaşma kavramının ortaya çıkma potansiyeli doğmaktadır. Bu durum genellikle otorite veya yönetim çerçevesinde şekillenen kent ve yapı çevrenin içinde bir çatlak yaratma ve burada karşı çıkışın etkisi ile farklılık kavramının doğuşunu sağlar. Bu durumda bireyin tanımlarından olan özgünlük ve kendisine ait karakteristik özelliklerin kaybedilmemesi dahilinde mevcut yapıda bir yansıma sebeplendir. “Yatak odasının duvarındaki havalandırma ızgarasına yürüdü. Elini uzattı ve ızgarayı dikkatle çıkardı. Kitaplardı bunlar. Çok uzun süredir oradaydılar, sessiz, sabırlı, dokunulmamış halde bekliyorlardı.” (Bradbury, 2019) Fahrenheit 451 kitabının ana karakteri Montag’ın kitapları sakladığı yer kendi evinin havalandırma deliğidir. Burası göz önünde olmayan ve sürekli gözetim altında olunan bir ortamda gizli kalmış bir boşluktur. Karakter burayı mekansal olarak kendine özel olarak düşündüğü için yani psikolojik açıdan bir ilişki kurması sebebi ile bireysel bir alan tanımlaması yapar. Fiziki olarak içine girip rahatça hareket edebileceği bir alan olmasa bile bireysel bir mekan unsuru olarak kabul edilebilir.

Distopyalarda merkezi fikre zıt düşülen anda veya sorgulamanın başlaması ile birlikte farklılaşma ve ayrışma ortaya çıkar. Bu da bireysellik kavramının doğuşu olarak adlandırılabilir. Bu hem fiziksel gizli ve gerçek bir ayrıştırıcı mekan da olabilir veya duygusal olarak kurulan bağdan veya fikirden ortaya çıkan bir mekan, mekan yansıması, kısmi bir mekan da olabilir. Yücel’in “Gökdelen” eserindeki sandalye örneği gibi... (Yücel, 2022)

Bu yansımaların kısmen daha somut olduğu, görsel veri bulunması sebebi ile filmlerde de benzerlikler özelliklere rastlanmaktadır. Duygusal bağ ile kurulan mekan tanımını ilişkisi edebiyat eserlerine göre daha zayıftır. Çünkü görsel verinin varlığı edebiyat eserlerindeki soyut olan bireysel hayal ediş ve algıyı daha kısıtlı kılar. Elbette bu algı da okuyucudan okuyucuya değışkenlik gösterebilir. Her okuyucu romanları okurken kişisel deneyimi ve bireysel bilişsel özelliklerine göre algılama ve yorumlaması nedeni ile çelişkiler oluşabilir. Farklı okuyucularla yapılabilecek bir örneklem grup çalışması bunu anlamaya yardımcı olabilir ve veri sağlayabilir. Fakat tez bağlamında bu çalışma farklı bir araştırma konusuna kayabileceğı için irdelenmeyecektir.

3.3. Filmlerde Gelecek Senaryoları

Filimler yazılı edebiyat ile kıyaslandığında daha somut bir anlatım diline sahiplerdir. Çünkü birden fazla duyu organında karşılık bulur. Görme, mekansal tasvir ile doğrudan ilişkilendirme imkanı sağlar ve bu sebeple tasvir edebiyat eserlerindeki gibi kişinin hayal gücü ile değil doğrudan gösterilen ile ilişkilendirilir ve tek bir somut olgu üzerinden ilerler.

Filmler bugünün teknolojisi ile geleceğin nasıl olması gerektiğine dair fikir, görüntü ve yaşantı biçimi oluşturur. Edebiyat eserlerinde olduğu gibi üretildiğı zaman ile bir kıyas imkanı ve dönemin eksiklik veya göz önüne çıkan yanlarını ortaya koyma potansiyeline sahiptir.

Bu bağlamda hem ütöpk hem de distöpk özellikleri kendinde barındıran “Uglies” (McG, 2024) 2024 yapımı en güncel gelecek temalı filmlerden birini ve sadece distöpk açıdan incelenecek “Platform 2” (Gaztelu-Urrutia, 2024) tez çalışmasına dahil

edilen filimlerdir. Filmlerin güncel üretimlerden olmasına daha önce bilindik ve ele alınan filmlerden olmamasına öncelik verilmiştir. Böylece araştırma sürecine yeni üretimler ve incelemelerin dahil edilmesi, literatüre güncel üretimler dahilinde katkı sağlanacağı düşünülmektedir.

2024 yapımı *Çirkinler* (Uglies), Jacob Forman, Vanessa Taylor ve Whit Anderson tarafından yazılmış bir senaryoyla, bireyin toplumsal normlar ve estetik algılar çerçevesinde şekillendiği ütopyik dünyalarla distopik karabasanlar arasındaki sınırdadır. Film, bireyin modern kentlerdeki yerini ve mekanın birey üzerindeki etkisini, toplumsal baskılar ve teknolojik ilerlemenin getirdiği dönüşümler bağlamında ele alır. Film, tüm bireylerin 16 yaşına ulaştığında "kusursuz" estetik cerrahilerden geçtiği bir gelecekte geçer. Bu işlemi geçiren kişi toplumun geri kalanına katılmaya hak kazanır. Bu müdahale, toplumda güzelliği bir norm olarak yerleştiren bir ütopyik sistemin parçasıdır. Ancak bu "kusursuzluk" fikri, bireyin kimliğini yok eden ve totaliter bir kontrol mekanizmasını besleyen bir distopyaya evrilir.

Bu bağlamda, film iki temel mekân türünü öne çıkarır: "güzellik cerrahisi sonrası şehir" ve cerrahiden kaçanların sığındığı "vahşi doğa." Şehirler, düzen, simetri ve teknolojik mükemmeliyet ile tasvir edilirken, doğa kaos, özgürlük ve bireysellik için bir alan olarak sunulur. Bu mekânsal zıtlık, bireyin fiziksel mekânla olan ilişkisini güçlü bir şekilde sorgular. Bu durum filmin sonunda tamamen tepetaklak olarak yeniden kurgulanacaktır. Başta ideal, mükemmel ve güzel olan toplum ve teknolojik kent olduğu sonraları kaos ve distopyaya dönüşecektir.

Üçüncü bir mekan kavramı da bulunmaktadır.. İşlemden kaçanlar ve işlem sonrası gidilen yerden bağımsız, bir de işlemin gerçekleşeceği 16. Yaş gününe kadar

olan süre zarfında beklenilen bir mekan daha vardır. Filmin başında iki iyi arkadaşın içlerinden “Peris” adı ile (Chase Stokes) erkek oyuncu ya hayat veren kişi bir gün sonra güzelleşme işlemine girecek olan kişi ve başrol oyuncusu “Tally” (Joey King)’nin bu üçüncü mekandan güzellerin olduğu şehir manzarasına karşı oturduğunu görebiliriz. (Resim 3.1).

Resim 3.1 Netflix “UGLIES” Filminden Kente Karşı Ekran Görüntüsü

“Uglies” yani Çirkinler olarak adlandırılan filmde incelenecek 4 farklı mekansallık yakalamak mümkündür.

1. 16 Yaş gününe basıldığında işlem görülüp gidilen şehir
2. İşlemden kaçanların gittiği yer
3. İşlem öncesi bireylerin bekleyişinin bulunduğu alan
4. Paslılardan kalma eski dünya

Son olarak içinde yaşadıkları dönemi tanımlamak için kullanılan ve eski, terk edilmiş dünya olarak da adlandırdıkları “PASLILAR”dan kalma harabeler ve kısmı görüntüler filmin içeriğine yerleştirilmiştir.

Bu mekanları bireyle ve bireysel mekanla ilişkilendirmek için filmde mekanlara ve oyunculara dair kareler alınmış ve distopik tasvir edilen yerler ile ütopyik

yerlerin kıyaslanması yapılmaya çalışılmıştır. Böylece somut bir karşılaştırma ve çıkarım yapma fırsatı yakalanmaktadır. Bu yolla bireyin gelecek senaryolarındaki yerine dair birey ile mekan arasındaki, daha doğrusu bireye ait mekana dair çıkarımlar yapmak mümkün olacaktır.

İkinci film olan platform 2 ise Ugliers filmine kıyasla tek bir belirgin mekanda çekilmiş ve mekansal değişiklik olmaksızın izleyici ile etkileşim halindedir. Çevre faktöründe değişiklik olmadığı ve sabit bir mekan üzerinden kurgulandığı için ve yine tezin yazıldığı yılda vizyona çıkmış en güncel film örneklerinden olması sebebi ile araştırmaya dahil edilmiştir. “Platform”un 2019 yılında çıkmış birinci bölümü olmasına karşın burada güncelliği sebebi ile 2. Filmi analiz edilecektir. Distopik yapıya sahip film mekansal açıdan birinci bölümü ile farklılık göstermemektedir. Gerekli olduğu noktada birinci bölüme dair atıflar da yapılabilir. Ancak odak “Platform 2” olacaktır. (Resim 3.2)

Resim 3.2 Netflix “PLATFORM 2” Filminden Ekran Görüntüsü

“Gaztelu-Urrutia (2019), yaratıcı ve bazen kanlı bir şekilde, dikey bir hapishane aracılığıyla ahlaki felsefeyi sorgulayan bir toplumsal benzetmeyi tasvir ediyor. Ahlakın, izleyicilerin çeşitli koşullar aracılığıyla ahlaki sorumluluğun, ahlaki karakterin, fedakarlığın, psikolojik egoizmin, ahlaki şansın ve ahlaki anlaşmazlığın evrimine tanıklık etmelerine olanak tanıyan önemli anlar boyunca nasıl geliştiğini gösteriyor. Birçok yönden, Platform, ekonomik eşitsizliklerin sıklıkla toplumsal hiyerarşiyi beslediği demokratik Amerika Birleşik Devletleri'ndeki gibi hiyerarşik bir ekonomik sistemin paralelliklerini vurguluyor. Adaletsiz bir ekonomik sistemin sınırları boyunca,

bireyler hayatta kalma adına ahlaki bilinçleri ile yüzleşmek zorunda kalıyorlar.” (Public Integrity, 2024). Her ne kadar güncel olması sebebi ile Platform 2 üzerine akademik metinler bulmak zor olsa da 2019 yılında çekilmiş ve Netflix tarafında 2020 yılında tam panedemi döneminde yayınlanmış olan birince filme dair yapılan araştırmalar ve yorumlar ikinci filmin konusunu oldukça iyi açıklamaktadır.

Hiyerarşi, sınıflandırmanın fiziksel olarak önemli olduğu mekansal tasvir olarak oluşturulmuş platform ve katları filmin ikinci bölümünde de devam etmektedir.(Resim 2)

“Kuşkusuz son yıllarda ‘distopik’ dünya filmlerinin çok sayıda örneğini gördük ancak bu filmler daha çok büyük hatta devasa bütçelerinin bütün olanaklarını kullanarak, yıkık, yıpranmış, kirlenmiş ve ‘dış alanlarda’ geçen bir dünya tasviri yapıyor, filmdeki karakterlerin psikolojilerine hikaye ilerledikçe ‘şöyle bir’ değiniyor, senaryosunun ana merkezine oturtmuyordu.” (Bumin, 2024) Karakterlerin ve bireylerin tek bir mekan ile çevrelenmesinden kaynaklanan yoğun birlikteliğe dair incelemeler yapmak mümkündür. Karakterlerin psikolojik durumları edebiyat eserlerinde olduğu gibi bireyin bireysel mekan ile arasında bir ilişki kurma aracı ve tanımlama yapmasına olanak sağlar. Aynı “Gökdelen” (Yücel, 2022) eserinde Can Tezcan, kitabın ana karakterinin, rüyasında ki tahta iskemle ile bireysel alan tanımlanması yaptığı ve duyguları üzerinden yakınlık kurduğu o iskemle ile kendisi arasındaki ilişkiyi ortaya koymaktadır.

Bu da bireyin yerini mekanla bağlamak için aradaki bağlantının veya ihtiyacın duygusal bağdan geçebileceğini göstermektedir. Fiziksel ve somut bir ayırıcı olmaksızın açık bir mekanda ve birden fazla bireyin veya insanın olduğu ortamda bile bireysel bir

alan tanımını yapmak mümkün olabilir. Bu durum bireyin kendisi, duygusal bağlantısı ve fiziksel nesne, mekan veya mekan içerisindeki bir alan tanımlamasına olanak sağlamaktadır. Dolayısı ile bireyden bireye değişkenlik gösterecek çoklu alternatifler ve sonsuz olasılıklar barındırma potansiyelini bünyesinde barındırabilmektedir.

Ayrıca fiziksel ayırıcı olmadan, duygusal durumun yanı sıra “Gökdelen” (Yücel, 2022) kitabında yer alan iskemlede geçen sahnenin rüyada gerçekleşiyor olması da bireyin zihninde yarattığı ayrılmış bir dünyadan bahsetmektedir.

“*Mrs Dalloway*” (Woolf, 1925) romanında, bireyin içsel mekânlarıyla ilgili örnekler görmek de mümkündür. Clarissa Dalloway'in Londra sokaklarında yaptığı yürüyüşler, geçmişiyile, ilişkileriyle ve kimliğiyle ilgili zihinsel bir mekân yaratır. Bu romanın zaman ve mekân algısı, fiziksel dünyanın ötesinde, karakterin içsel dünyasında şekillenir. Dolayısı ile kişinin kendi zihninde yarattığı sanal bir alan tanımlaması da bireysel mekan olarak ele alınabilir. “Mrs Dalloway” (Woolf, 1925) gelecek senaryosu temelli bir eser olmasa da bireysel mekana örnek teşkil etmesi sebebi ile referans olarak eklenmiştir.

Dünya sinema örneklerinden olan gelecek senaryolarına örnek gösterilebilecek kaynaklardan “Inception” (Nolan, 2010) filmi destekleyici bir referans olarak kullanılabilir. Zihinsel dünyaların, fiziksel bir mekândan bağımsız olarak nasıl şekillendirilebileceğini anlatan bir filmde, rüyalar, her biri farklı seviyelerde yer alan "bireysel" mekanlar gibi işlev görür ve bu durum, bireyin gerçeklik algısının ne kadar soyutlaşabileceğini gösterir. Rüya içerisinde mekanlar yaratılan film aslında kent inşası olarak ele alınsa da tek bir kişinin zihninde inşa edilmesi yönünden bireyseldir.

3.3.1. Filmlerde İstanbul'un Yapılı Çevre Hayali

Gelecek kurgularını konu alan filmleri araştırırken İstanbul'u merkeze alan ve İstanbul için üretilmiş bir film senaryosu tespit edilememiştir. Tezin örnek olarak aldığı “Çirkinler ve Platform 2” filmlerinde çizilen kent figürleri referans alınarak ortak özelliklere dair çıkarımlar yapılmıştır. Bu doğrultuda da İstanbul üzerine bir film çekilecek olsa hangi özellikleri bakımından kentin kullanılabileceği ile bağlantı kurulabilmiştir.

3.3.2. Filmlerde Mekan ve Bireyin İlişkisi

Bireyin gelecek kurgularının anlatıldığı filmlerde nasıl işlendiğini anlamak için bireyin odakta tutulduğu sahnelerde arka plan ile arasındaki ilişkinin nasıl olduğuna bakılmıştır. Burada ilişkiyi incelemek için birey ve içinde bulunduğu mekanın tasvirinde kullanılan ışık, mekanı oluşturan elementler (doğa unsurları, yapılar gibi), teknoloji ve materyal üzerinden okuma yapılmıştır. Ütopik anlatım ile distopik anlatımın bir arada olduğu “Çirkinler” (McG, 2024) filmi kıyaslama yapmak için çok ideal bir örnek oluşturmaktadır. Çünkü yönetmenin zihnindeki tasvirin aynı anda perdeye yansımaları ve doğaldan bir kıyaslama örneği sağlamaktadır. (Tablo 3.3.2.1, 3.3.3.1)

Çirkinler filminde ütopya tasviri 16 yaşına basınca operasyon geçiren ve güzel olan insanların gittiği bir kent olarak tasvir edilmektedir. Öyleki gece bile aydınlıktır. Her zaman havai fişeklerle gökyüzü aydınlatılır. İnsanlar birbirini asla yargılamaz ve sürekli kutlama halindedirler. (Tablo 3.3.3.1) Teknoloji çok gelişmiştir ve bu durum ütopik açıdan bakıldığında kitlelerin bir arada vakit geçirmesi ile ilişkilidir. Toplumsal birliktelik ütopik kent tasvirinde oldukça baskın görünmektedir. Filmin son

sahnesindeki iç mekan gösterimine kadar kent figürü ve toplumsallık hiç bozulmaz. Filmin sonunda senaryonun ütopya olarak başta bize gösterdiği kentin aslında bir distopyaya evrilmesi ile anlatım toplumsallıktan birey olmaya bireyselliğe indirgenir. Öyleki bu filmin başında duman olarak tasvir edilen distopik mekan tanımının sahnelerinde gördüğümüz iç mekana dair çekimlerle paralellik göstermektedir. (Tablo 3.3.3.1)

Filmin direktörü McG iç mekan çekimlerini distopya tasviri olarak kullanırken dış mekan daha doğrusu geniş ve az detayın görüldüğü devasa mekanları içeren çekimleri de ütöfik tasvirler için kullanmayı uygun görmüştür. Bu da film içerisinde anlatımın değiştiği noktalarda izleyicinin ipucu olarak alabileceği ve karşılaştırma yapabileceği sahneler yaratmaktadır.

Ayrıca bu durum toplum kavramıyla ilişkilenen ve ideal toplum düzeni olarak da tanımlanan ütopya kavramının ekrana yansıması olarak yorumlanabilir. Bireyi odağa almayan bütünü veya sistemin idealitesine odaklanan geniş karelerin olması ile ilişkilendirilebilir.

Tablo 3.3.2.1 *Çirkinler Filmindeki Gelecek Kurgusuna Dair Mekansal Anlatımlar ve Onlarla İlişkilendirilen Anahtar Kelimeler*

FİLMİN BAŞINDAKİ ÜTOPİK ANLATIM	FİLMİN BAŞINDAKİ DİSTOPİK ANLATIM	OPERASYON ÖNCESİ BEKLENİLEN	PASLILARDAN KALMA ESKİ DÜNYA
DÖNÜŞÜM SONRASI	DUMAN	ÇİRKİNLER	PETROL
GÜZELLER	DAVİD	SOYUTLANMIŞ	YAKITI İLE DÜNYAYI KİRLETEN İNSANLIK
OPERASYON	DOĞAL	GÖRÜNMEYEN	PASLILAR
DÖNÜŞÜM GEÇİRMEK	ALTERNATİF	EKSİK HİSSETMEK	KAOS
16 YAŞ	YARGILANMAMA	GÖRÜNME İHTİYACI İÇİNDE OLMAK	SAVAŞ
SAĞLIKLI	İÇ GÜZELLİK		KAYNAK TÜKETİMİ
MUTLU	SADE		SINIF AYRIMI
MÜKEMMEL	KİTAP GİBİ		TOPLUMSAL KOPUKLUK
DİŞ FIRCASI KAPSÜLÜ	DENİZ GİBİ KOKUYOR		TERK EDİLMİŞ YAPILAR
SANAL GIDA ÜRETİMİ	ÖZGÜRLÜK		
	DOĞDUĞUN GİBİ KALMA		
	KENDİ SEBZENİ YETİŞTİRME		

“Platform 2” filminde bireyler mekanı platformun yapısal inşası sebebi ile aynı bakış görsel açılardan deneyimleme fırsatına sahiplerdir. Her kat aynı şekilde tasarlanmış ve tekrar etmekte olduğu için içerideki kişilerin yukarı ve aşağı ile olan ilişkisi paralellik içerir. Kişiler yaş, cinsiyet, etnik köken vb. Açılardan farklılık göstermesine dolayısı ile deneyimlerinin kendi his ve algıları açısından değişmesine

karşın mekanın değişmezliği sabit bir referans kaynağı sunmaktadır. Dolayısı ile sabit referans olan mekana bakarak insanların bu mekan içerisindeki eylemleri ve deneyimlerindeki farklılaşmalar veya benzerlikler çıkarılabilir.

Resim 3.3 Netflix “PLATFORM 2” Filminden Bireyin Üst ve Alt ile Olan İlişkisi

Bireyin mekan ile ilk deneyimi çevresini tanıma ve görsel temas ihtiyacı olarak gözlemlenmiştir. Bunu aynı mekan içerisinde kendisine en yakın olan başka bir yaşayan bireyi tanıma izlemektedir. Sonra bu temas ve tanışma alanı üst ve alt mekanlar arasında genişlemektedir. (Resim 3.3)

Platform 2 filminde insanların mekana dair değişiklik yapma, mekanı dönüştürme veya kişiselleştirme gibi eylemlere izin verilmemektedir. Dolayısı ile mekanda kalıcı ve hatırlatıcı bir kendileme yapma imkanları bulunmamaktadır. Sadece bir diğer katla aynı olan yukarı ve aşağı yönde konumsal değişiklikler yapabilmektedirler. Bunu bilinçli, bilinçsiz şekilde yapabilirler ama katlarda herhangi bir ayrıştırıcı unsur yer almamaktadır.

Her birey dışarıdan yanında seçtiği bir objeyi getirme hakkına sahiptir. Çakmak, resim, kitap, sopa gibi duygusal bağı olan veya kendilerine anlam ifade eden şeyleri yanlarına alabilirler. Bu onların uyudukları yeri veya fiziki olarak en sık var oldukları

yeri tanımlamada yardımcı olur. Çünkü bulundukları kat içerisinde bir alt katı görebilmeyi sağlayan odanın tam ortasında konumlandırılmış boşluğun etrafında dolaştıklarında sağ ve sol birbirinin tamamen aynısıdır. Bu da bireyin kendisine ait alanı tanımlamada kullandığı bir yöntem olabilir. Ayrıca bulunduğu platformun katının rakamlarına olan pozisyonu da ayrıştırıcı bir unsur ve tanımlama için referans olarak kullanılabilir. (Resim 3.4)

Resim 3.4 Netflix “PLATFORM 2” Filminden Platformun Bulunduğu Katın Numarası ve Bireylerin Alan Konumlanmaları

3.3.3. Filmlerde Kent Tasviri

Kent tasviri seçilen “Uglies” ve “Platform” filmleri arasında yalnızca “Uglies” için değerlendirilebilir. Çünkü kent “sözlük anlamı olarak 'nüfusun büyük bölümünün ekonomik faaliyet alanı olarak ticaret, sanayi, yönetim ve hizmetle ilgili işlerle geçimini sağladığı, toplumsal ve kültürel bir örgütlenmenin olduğu yerleşim alanı’” (Yahyagil, M.Y. 2011) Bir açıdan örgütlenme, topluluk oluşturma ve yerleşim alanının varlığı gibi anlamları karşılarsa da “Platform” filmi kişilerin kendi istek veya farklı amaçlar

doğrultusunda mevcut bir yaşıntıdan kopararak oluşturulmuş bir topluluk olması sebebi ile kentsel mekan olarak ele alınmamıştır. Öte yandan hem edebiyat hem de filmler bir kurgu barındırması ve yaratım ürünü olması sebebi ile aslında başka bir otoritenin kent tasviridir. Dolayısı ile Platform filminin içerisinde yeni bir mekansal üretim ve mutlak kontrol mekanizması olarak idare etme gücüne sahip kişiler veya platform sisteminin yaratıcısı da bir kurgu yaratmıştır. Böylece platformun da aslında yaratılmış bir kent kurgusu olarak alınabileceği konusu tartışmaya açıktır.

Kent üretimin olduğu, nüfusun farklı kesimlerinin sistemi beslediği, tek başına veya tek bir üretimle değil tüketim ve üretimin bir aradalığı ve çeşitliliği ile işleyen bir ekosistemdir. Sadece topluluklar özelinde değil aynı zamanda çeşitlilik mekan ve amaçları da kapsar. Bu sebeple “Kent” tasvirini yaparken Platform’un bir kentsel mekan olarak alınabilecek oluşunun tartışmaya açık olacağının düşüncesini kabul etmekle birlikte, aktarılmış ve türetilmiş olunan kent tasvirlerine de sadık kalınarak “Platform” filmindeki mekanı bir kent tasviri olarak almadığımı belirtmeliyim.

“Pahlılar” Ugles filminde eski dünyayı tasvir etmek için kullanılan terimdir. Sadece kısmi mekansal öğelerin film içerisinde yerleştirilerek izleyiciye yitip gitmiş bir dünyanın kalıntılarını anlatmak için kullandıkları ve filmdeki yeni yapıli çevre ile üst üste binmiş dördüncü bir mekan bulunmaktadır. Bunu tamamen Pahlılar’a ait bir mekan olarak izlemek yerine üst üste düşmüş ve “Duman” (filmin başında distopya olarak kabul edilen yer) ile Pahlılar’ın mekanının çarpıştığı karma bir mekan olarak ele almak da mümkündür. Bu çarpışık mekana “Kalıntısai mekanlar” diyebiliriz.

Yukarıda bahsedilen kalıntısai mekanların, diğeri bir deyişle Foucault’nun heterotopik mekan tanımı, ile birlikte filmde üç farklı kentsel mekan tasviri

yapılmaktadır.

Filmin başında operasyon sonrası güzellerin yaşadığı kent ütöpik kentleşme olarak adlandırılmaktadır. Bu kentleşme güzeller şehri ve ona entegre olan operasyon önceki mekan olmak üzere iki farklı mekansal bölümden oluşmaktadır.

Dolayı ile içerisinde bölümler bulundurmaktadır. (Tablo 3.3.2.1) Sağlık, mutluluk, mükemmeliyet, yapay gıda ve dönüşüm geçirmek bu kentsel mekan tanımlarken kullanılan anahtar kelimelerdir ve doğrudan filmin içerisinden alınmıştır (Tablo 3.3.2.1)

İkinci kentsel mekan ise Duman olarak adlandırılan distopik kentleşme mekanıdır. Yüz ölçümü daha geniş bir alana yayılmış, doğa ile daha iç içe ve teknolojik gelişmelerden uzak olan yapılaşma distopya olarak adlandırılmaktadır. Doğal, alternatif, sade, deniz gibi kokan, doğduğun gibi kaldığın, kendi sebzeni yetiştirdiğin bir yer olarak adlandırılmaktadır. Bu kelimeler de yukarıda olduğu gibi doğrudan filmin içerisindeki repliklerden alıntılanmıştır. (Tablo 3.3.3.1)

Bu iki mekan (ütöpik, güzeller şehri ve distopik yer duman) anlam açısından filmin sonuna doğru yer değiştirir. Böylece ütopyanın, distopya konumuna geçtiği ve anlatımın alt üst olduğu bir kurguya evrildiği görülmektedir.

Dolayısı ile bu değişim anlatıcının yani kurguyu yaratan bireyin otorite konumundaki bakış açısının değiştiğine işaret eder. Bu da algının ve sabit mutlak ve ideal bir kavramın olamayacağına dikkat çeker. Dahası bu doğrultuda bir çıkarım yapmak mümkündür.

Kaos, kaynakların tüketilmesi, toplumsal kopukluk, sınıf ayrımı ve terk edilmiş yapılar bu kentsel mekan için filmde alınmış repliklerdir. (Tablo 3.3.2.1)

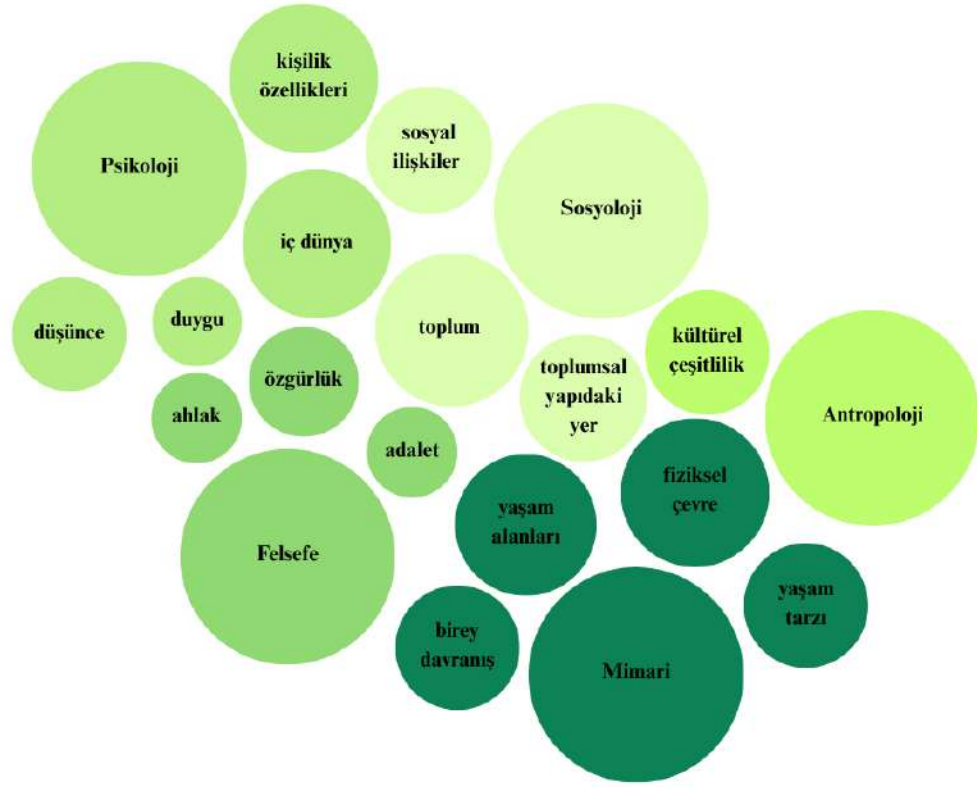
Tablo 3.3.3.1 *Çirkinler Filminden Alınan Ekran Görüntüleri ve Onların Hangi Anlatım ve Mekanla İlişkilediğinin Haritası*

FİLMİN BAŞINDAKİ ÜTOPIK ANLATIM	FİLMİN BAŞINDAKİ DİSTOPİK ANLATIM	OPERASYON ÖNCESİ BEKLENİLEN MEKAN	PASLILARDAN KALMA ESKİ DÜNYA
          	 	 	

4. ELECEK KURGULARINDA BİREY

Birey, psikoloji, sosyoloji, felsefe, antropoloji ve mimari gibi çeşitli disiplinlerde incelenen temel bir kavramdır. Bu disiplinler, bireyin yapısı, davranışları ve toplumsal etkileşimleri üzerine kapsamlı araştırmalar yapmıştır. Psikolojik araştırmalar, "bireyin iç dünyasını, duygularını, düşüncelerini ve kişilik özelliklerini anlamaya odaklanır" (Baumeister ve Bushman, 2008). Sosyolojik çalışmalar ise bireyin toplum içindeki rolünü, sosyal ilişkilerini ve toplumsal yapıdaki yerini inceleyerek bireyin toplumsal etkileşimlerini anlamaya çalışır. Felsefi açıdan bakıldığında, bireyin özgürlük, adalet ve ahlak gibi konulardaki rolü ve sorumlulukları tartışılır. Antropoloji, kültürel çeşitlilik içinde bireyin yerini ve kültürel etkileşimlerin birey üzerindeki etkilerini inceler (Bronfenbrenner, 1979). Mimari açıdan, bireyin yaşam alanlarını ve fiziksel çevresini nasıl algıladığı, bu çevrelerin bireyin davranışlarına ve yaşam tarzına nasıl etki ettiği incelenir. Kent planlaması ve mimari tasarım, bireyin konutlarından toplu yaşam alanlarına kadar her türlü mekansal ihtiyacını karşılamak ve onların yaşam kalitesini artırmak amacıyla bireyin gereksinimlerini göz önünde bulundurur (Gehl, 2010).

Şekil 4.1 *Bireyin Farklı Disiplinlerde Nasıl İncelendiğini Gösteren Özet Anahtar Kelime Haritası*

Tarihsel olarak, bireyin rolü ve önemi üzerine yapılan araştırmalar, insanlığın varoluşundan itibaren devam etmiştir. Antik filozoflar, "bireyin doğası ve insanın yerini" (Aristoteles, M.Ö. 4. yüzyıl) tartışmışlardır. Rönesans dönemiyle birlikte, bireyin özgürlüğü ve kişisel gelişimi üzerine odaklanan düşünce akımları ortaya çıkmıştır (Montaigne, 16. yüzyıl). 20. yüzyılda ise, psikoloji ve sosyolojide bireyin davranışları ve toplumsal etkileşimleri üzerine yoğun araştırmalar yapılmıştır (Freud, 1900'ler). Günümüzde ise, teknolojik ilerlemeler ve küreselleşme gibi faktörler bireyin yaşamını ve toplumsal rolünü değiştirmekte ve yeni araştırma alanları açmaktadır.

Hem araştırmaların konusu hem de yönlendiricisi konumunda olan bireye

bakıldığında ve yukarıdaki referans değerlendirmesi sonucunda odak daha çok araştırma konusu olan birey üzerine durmaktadır. Oysa bireyi tüm bunları yapan bir bakış açısından ve olaylara yön verme, manipüle etme ve değiştirme gücünün bulunduğu bir konumdan bakmak; konuya ve çalışmalara biraz daha geriden ve tepeden bakmak da mümkündür.

4.1. Birey Toplum İlişkisi

Birey ve toplum arasındaki ilişki, insanların sosyal çevreleriyle olan etkileşimini ifade eder. Bu ilişki, bireylerin toplum içindeki rollerini, sorumluluklarını, haklarını ve ilişkilerini içerir. Bireyler, toplumun bir parçası olarak kendilerini tanımlarlar ve toplumun kültürel, sosyal ve ekonomik dinamikleri, kimliklerini şekillendirir. Toplumsal bağlar, aile, arkadaşlar, iş arkadaşları ve komşular gibi çeşitli gruplar aracılığıyla kurulur. Bu bağlar, bireylerin duygusal destek almasını ve sosyal becerilerini geliştirmesini sağlar. Toplum, bireylerin davranışlarını düzenleyen normlar ve değerler sistemi sağlar. Bireyler, toplum içinde belirli roller ve işlevler üstlenir ve toplumun işleyişine katkıda bulunurlar. Ancak, bu ilişki zamanla değişir ve dönüşür; teknolojik ilerlemeler, ekonomik değişimler ve kültürel evrim gibi faktörler, bireylerin toplumla olan etkileşimini etkiler ve yeni dinamiklerin ortaya çıkmasına neden olur. Böylece, birey ve toplum arasındaki ilişki, insanların sosyal varlıklar olarak bir arada yaşama ve etkileşim içinde olma biçimini temsil eder.

4.1.1. Ütopyalarda Birey Toplum İlişkisi

“(Psikolojik olarak kitleyi oluşturan şey - bir çok fertlerin bir araya gelmesi (agglomeration) bir kitle teşkiline yetmez. - Psikolojik kitlelerin hususi karakteri - Bu kitleleri teşkil eden fertlerdeki fikir ve duyguların sabit istikameti ve bu fertlerin kitle içindeki şahsiyetlerini kaybetmesi - Kalabalıklar her zaman şuur altlarının tesirinde bulunur.” (Le Bon, 2018) Ütopyalardaki topluluk veya kitle tanımı sadece rakamsal olarak birden fazla bireyin bir araya gelmesi ve aynı yerde yaşamlarını sürdürmeleri ile açıklanamaz. İdeal bir toplum düzeninde ortak çıkarlarının farkında olan ve aynı değerleri taşıyan bireylerin kabullenışı ve karakteristik özellikleri taşımaları gerekmektedir. Bu özellikleri barındırmayan kişiler ya bu senaryo içerisinde hiç bulunmazlar ya da toplumsal düzende yer alırken ideal toplumun çerçevesi dahilindeki kalıplara rivayet edecek şekilde kurallara uymaları beklenir. “Kadınlar Ülkesi” eserinde bu ülkeyi bulan üç erkek arkadaşın kadınlar ülkesindeki yaşantıya uyum sağlamalarına yönelik kendilerine has kıyafetten, bireyler arasındaki iletişime kadar ülkeye kabul edildikleri andan itibaren içinde bulundukları topluma göre hareket etmeye başladıklarını görürüz. (Gilman, 2018) Eserdeki erkek karakterler Kadınlar Ülkesi’nin kuralları doğrultusunda ve doğrudan oraya adapte edilirler. Örneğin kıyafetlerindeki değişikliği kendileri seçmezler, onlara verilir ve onlarda giyerler.

Ütopik eserlerde birey ile toplum arasındaki ilişkinin özgür bir seçime bağlı olarak geliştiği gözlemlenmemektedir. İdeal topluma sahip olmak için yazarlar yarattıkları ideal toplumun bireylerinin ortak fikirleri barındırmalarını istemektedir. “Kolektiflik o zaman, daha iyi bir deneyim bulamadığım için Oluşum etmiş (organize) bir kitle, başka bir tabirle psikolojik bir kitle diyeceğim şey olur.” (Le Bon, 2018)

Ütopyalarda karşılaşılan toplulukların kendi karakteristik özellikleri vardır. Ortak bir bilinç ile hareket ederler. Bu durumda kitlenin ayrıştırıcı bir karakteristiği gelişir ve bu mekana topluluğun ihtiyaçları doğrultusunda yansır. Mekan bireyin değil toplumun ihtiyaçları göz önüne alınarak inşa edilir. Dolayısı ile ortak paylaşım mekanları yaygın olarak görülür. Yukarıdaki bilgiler doğrultusunda örnek olarak Campanella'nın Güneş Ülkesi'ni incelenmiştir.

Edebiyat eserlerinde bireyin yerine dair ilişki bireyin mekan üzerindeki izdüşümünü irdelemek, mekan ütopyaıı şekillendiren ana unsurlardan biri olmadığı için çok kolay değildir. İlişkiler daha çok sosyal ilişkilere ve toplum bilimine dayalıdır. Ama bu dayanak her ne kadar mimariye hizmet etmiyormuş gibi görünse de aslında bireyin gelecek senaryolarındaki gücünün ve mekana olan yansımasının azlığını ortaya koymaktadır. Çünkü mekansal izdüşümler bireyden ziyade topluluğun ihtiyaçları doğrultusunda şekillenmektedir. Bu da göstermektedir ki bireyin geleceğın senaryolarındaki yeri başta düşünöldüğü kadar azdır. Bunun değışikliğı ise gücün senaryo içerisinde değil geleceğın kentini düşleyen bireyin yani düşünürün veya bir başka deyişle yazarın elinde olduğı tespit edilmektedir.

4.1.1.1. Güneş Ülkesi Eserinde Birey Toplum İlişkisi İrdelemesi

“Bu ülke halkının evleri ortak, yatakhaneleri, divanları ve başka her türden eşyaları.” (Campanella, 2018) Ülkede mülkiyet kavramı bulunmamaktadır. Mülkiyet gururla bireyin ve ailesinin kendisine özel istekleri ile ilişkilendirilir. Gururun kibri ve özel mülkiyeti desteklediğini düşünürler. Bu durum ütopyalardaki kitle karakteristik özelliğinin bir göstergesi olarak değeriendirilebilir.

Kentin her bir parçası güneş kentlilere mal edilmiştir. Öte yandan deneyim ve bilgi ile en üst mertebeye ulaşan ve bu güneş ülkesindeki kararları veren yönetimi sağlayan kişiler metafizikçilerdir. Bu kişiler bir çok bilgi düzeyinde uzmanlaşıyor ve yeryüzü ve gökyüzü bilimine metafizik öğrenmektedirler. Bunu sürekli düşünerek tartışarak ve bilgi birikimlerini diğer sanatlarla ilişkilendirerek yapmaktadırlar. Yönetici olarak seçilen bilge halkın kaldığı yerleri belirli dönemlerde değiştirmekte ve kimin nerede yaşayacağına karar vermektedir. (Campanella, 2018) Bu da toplumsal yapıda hala daha bir hiyerarşi kavramının olduğunu göstermektedir.

Toplumda aile kavramı bulunmamaktadır. Çocuklar belirli bir yaşa geldiklerinde ailelerinin yanından alınmaktadırlar. “Aynı yaşta olan herkes birbirine kardeş diyor.” (Campanella, 2018. s:47) 22 yaş altı erkeklere oğul 22 yaş üste baba olarak adlandırılır. Bu toplumun en küçük yapısı olarak adlandırılan aile; anne, baba ve çocuk tanımını Campanella’nın Güneş Ülkesi eserinde görmediğimizi gösterir. Bütün “güneş kentlileri”i tek bir toplumsal yapı olarak değerlendirmek mümkün olur. Toplumun en temel ve küçük parçası olarak ikincil bir kavram görünmez.

Sevgi kavramı güneş ülkeliler de aile bağları ile ilişkili değil. Sevgi ülkelerine dair hissettikleri sevgi ile ilişkili. Bireysel olarak bir bireyi sevmek aşık olmak kavramı bulunmuyor. Dolayısı ile toplumun devamlılığı için olan üreme kişilerin birbirini sevmesi ile değil görev icabı yapılıyor. Kadınlar ve erkeklerin birlikteliği yöneticilerin seçimi ile oluyor. En sağlıklı bireyi dünyaya getirmek Güneş Ülkesi’nin devamı için bir zorunluluk. Bu da göstermektedir ki sevgi toplumun refahı ve devamlılığı ile ilişkili. Bireyin istek ve beklentilerinin burada bir önemi yok. Toplumsal yapı güneş ülkelilerin

meziyetlerine ve yaptıkları işlere göre ayrılıyor. “Biz erdemlerimize ne kadar ad vermişsek, onlarda yöneticilerine o kadar ad vermiş. Yüce Gönüllülük demişler örneğin, Cesaret demişler, İffet, Cömertlik, cezai ve medeni Hukuk, Akıllılık, Hakikat, İnsanseverlik, Minnettarlık, Neşelilik, Talim Terbiye, Akli Başındalık vs demişler.” (Campanella, 2018. s:48) Toplumda sınıflamalar yapılmış kişiler çocukluktan itibaren güçlü oldukları yönde yöneticiler tarafından eğitiliyor. Böylece toprakla, ilimle hukukla, savunma vb. alanlarda çalıştırılıyorlar.

Toplum içerisinde bilgi almak eğitim kadın ve erkeğe eşit şekilde sunulmaktadır. Bu da kadının toplumsal yaşantıda erkek ile dengeli bir yaşama biçimi geliştirmesine olanak sağlar. Ayrıca fiziksel güç gerektiren bir çok işte kadın da erkek de eşit şekilde çalışabilir. Bu ifadeye Campanella uzun süreli fiziksel güç gerektiren işlerde erkeğin devam edeceğini vurgulamıştır. Bu noktada Campanella’nın kadın ve erkek arasındaki yapıyı toplumsal açıdan dengelemeye çalıştığını ama bu durumun esneyebildiğini de görmekteyiz. Çünkü ayrıca kadınların yatkınlıkları sebebi ile yemek ve ev işlerinde daha aktif rol oynadıklarına da vurgu yapar. Dolayısı ile kadın toplumsal yapıda hala daha ev işleri mutfak ve hizmet alanlarındaki ağırlığını korumaktadır.

Campanella Güneş ülkesi eserinde kadının birey olarak toplumda daha fazla var olmasına mücadele ederken toplumdan ve kentten bağımsız olarak birey olması durumuna da izin vermez. Çünkü her şey güneş ülkesinin refahı için yapılmalıdır. “Ülkenin kuruluş amacı herkesin mutluluk içerisinde yaşamasıdır. Fakat bahsedilen mutluluk bireysel değil toplumsal mutluluktur.” (İnsanca Akademi, t.y.)

4.1.2. Distopyalarda Birey Toplum İlişkisi

Distopyalarda birey-toplum ilişkisi, genellikle baskıcı, kontrolcü ve totaliter bir yapıya işaret eder. Bu tür distopyalarda, bireylerin özgürlükleri büyük ölçüde kısıtlanmış ve toplumun belirlediği normlara uymaları zorunlu hale gelmiştir. Toplum, genellikle otoriter bir yönetim altında bulunur ve bireylerin düşünce ve davranışları sürekli olarak izlenir ve kontrol edilir (Orwell, 1949).

"Distopyalarda, toplumun kabul ettiği normlar ve değerler bireylerin davranışlarını sıkı bir şekilde sınırlar. Bireyler, bu normlara uymak zorunda oldukları için baskı altındadırlar. Farklılık ve muhalefet genellikle bastırılır veya cezalandırılır" (Huxley, 1932).

Bireylerin özgürlükleri kısıtlandığı için, genellikle toplum içinde yalnızlık ve izolasyon hissi yaygındır. Bireyler, toplumun dayattığı normlara uymak ve cezalardan kaçınmak için kendilerini baskı altında hissederler. Bu durum, bireyler arasında güvensizlik ve yabancılaşma duygularına neden olabilir (Bradbury, 1953).

Distopyalarda, toplum genellikle propaganda ve manipülasyon yoluyla kontrol edilir. Bireylerin düşünce ve algıları sistematik bir şekilde değiştirilir ve kontrol edilir. Bu durum, bireylerin gerçekliği algılamasını etkileyebilir ve kendi özgün düşüncelerini kaybetmelerine neden olabilir (Burgess, 1962).

4.1.2.1. Gökdelen Eserinde Birey Toplum İlişkisi İrdelemesi

Gökdelen eserinde toplum kavramı ikiye ayrılmıştır. Güçlüler, sistemi yönetenler ve bu sisteme hizmet edenler. Ekonomik olarak güçlü olanlar ve temel ihtiyaçlarını bile karşılayamayacak kadar fakir olanlar. Romanın başlarında hikaye

anlatım sürecinde bunu görünenler ve görünmeyenler diğerk bir deyişle fark edilen ve edilmeyenler diye de ortaya koyabiliriz. “Ekonomiyi altüst edebileceğı endişesiyle yilkı adamlarının varlığından hiçbir medya organında bahsedilmez. Gökdelen adlı eserin ana karakteri olan; Can Tezcan, yilkı adamlarının varlığını arkadaşı Rıza Koç’tan öğrenir. Bu insanlar dağda, bayırda aç çıplak dolaşmaktadırlar. Ağaç kabuğı, ot, çekirge, kurbağı, kaplumbağı vb. yenilebilecek ne varsa bulup yemektedirler. Can Tezcan bu adamlara dair duyduklarını eşi Gül’e de anlatır. Ama Gül bu insanların hayal mahsulü olduğuna inanır.” (Demir, 2019) Gül Tezcan’ın yilkı adamlarının varlığından bile haberdar olmaması buna bir işarettir.

4.2. Kentte Bireyin Konumu

Kentler, giderek artan nüfuslarıyla birlikte karmaşık ve dinamik sosyal yapıları barındıran yaşam alanlarıdır (UN DESA, 2018). Bu karmaşıklık içinde, bireylerin konumu ve etkisi, kentsel yaşamın merkezi bir unsuru haline gelmektedir (Florida, 2002). Bireylerin kentteki konumu, sosyal, ekonomik ve kültürel açılardan çeşitli dinamiklere bağılı olarak şekillenir (Castells, 1983). Bireyler, kentsel alanlarda iş, eğitim, sosyal etkileşim ve diğerk yaşamsal faaliyetler için bir araya gelirken, aynı zamanda kentlerdeki kaynaklara ve hizmetlere erişimlerini de sağlarlar (Jacobs, 1961). Bu bağlamda, bireylerin kentteki konumu, hem kendi yaşamları hem de kentlerin genel yapısı ve işleyişi için önemli bir role sahiptir.

Kentlerin olumlu yönleri arasında kültürel çeşitlilik ve fikir alışverişi gibi unsurlar bulunmaktadır (Florida, 2005). Bu durum, inovasyon ve yaratıcılığı teşvik ederek kentin dinamizmini artırabilir (Jacobs, 1961). Ayrıca, kentsel alanlar genellikle

birçok hizmete kolay erişim sağlar, bu da bireylerin yaşam kalitesini artırabilir ve ekonomik fırsatlar sunabilir (Glaeser, 2011). Bununla birlikte, kentlerdeki nüfus artışı ve kentsel genişleme çeşitli olumsuzlukları da beraberinde getirebilir (Bettencourt, 2013). Bunlar arasında çevresel sorunlar, trafik sıkışıklığı, hava kirliliği ve sosyo-ekonomik eşitsizlikler bulunmaktadır (Newman ve Kenworthy, 1999). Bu nedenle, kentsel planlama ve yönetimde sürdürülebilirlik ve kapsayıcılık ilkelerinin önemi giderek artmaktadır (Sassen, 2014).

“O geniş ovanın üstünde yükselen bir tepe var, işte bu ülkenin büyük bir kısmı o tepenin üstüne kurulmuş; ama çember şeklindeki duvarları tepenin eteğinden çok ötelere ulaşıyor, öyle ki bütün ülkenin çapı iki mili geçiyo, çevresiye yedi mil. Tepenin kamburunuda hesaba katarsak, bu kent ovaya kurulmuş olsaydı çapı çok daha büyük olurdu.” (Campanella, 2018) (Resim 4.1)

Resim 4.1 Güneş Ülkesi'nin Görsel bir Örneği (<https://www.bilimkurgukulubu.com/edebiyat/tommaso-campanellanin-gunes-ulkesi/>)

Resim 4.2 Güneş Ülkesi Eserindeki Kaptanın Kenti Anlatığı Metnin Yapay Zeka ile Görselleştirilmiş Versiyonu

“... kuzey kapısından girince birinci çemberi ikincisinden ayıran 70 adım genişliğinde düz bir arazi gördüm. Buradan baktığımda, koskoca konaklarla karşılaştım, hepsi ikinci duvara bitişik ve adeta tek bir konakmış izlenimi veriyordu.” (Campanella, 2028) (Resim 4.2)

Güneş Kentliler yedi katmanlı olan ve dairesel bir sistem içerisinde yaşıyorlar. Kent yapıları birbiri ile bağlantılı ve her bir katman geçilmesi daha zor olan ve yükseldikçe önemi artacak şekilde konumlandırılmış. Kentte birey olmak bu katmanların ayrışması gibi bilgi ve yetkinliklere göre ayrıştırılmak anlamına geliyor. Öte yandan ülke halkı için her şey ortak bu durum kadınlar için de geçerli. Bu durumda Güneş Ülkelilerin özel bir istek veya mülkiyet gibi ayrımcılıkların önüne geçmesine yardımcı olmuş.

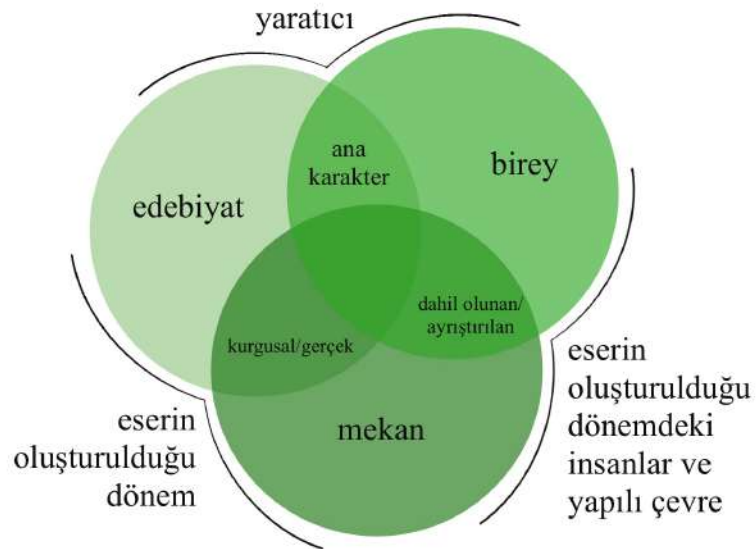
Kent insanların hayatını kolaylaştırmaya yönelik hizmetlere erişim sağlamasına

olarak verirken bir yandan kitleselliğin getirisi ile kirlilik, sıkışma ve kalabalık problemlerini de bünyesinde taşır. Bu noktada aslında kent tam olarak ideal bir toplumun yaratılması için uygun mekan anlayışını içermeyebilir. Çünkü ideal kenti tasarlamak insanların bireysel özelliklerinin kaybı demek olabilir. Diğer bir taraftan bireylerin ihtiyaçlarının göz önünde tutulması ve bunun kitleye yayılması anlayışı kente karmaşa olarak yansıma potansiyeline sahiptir.

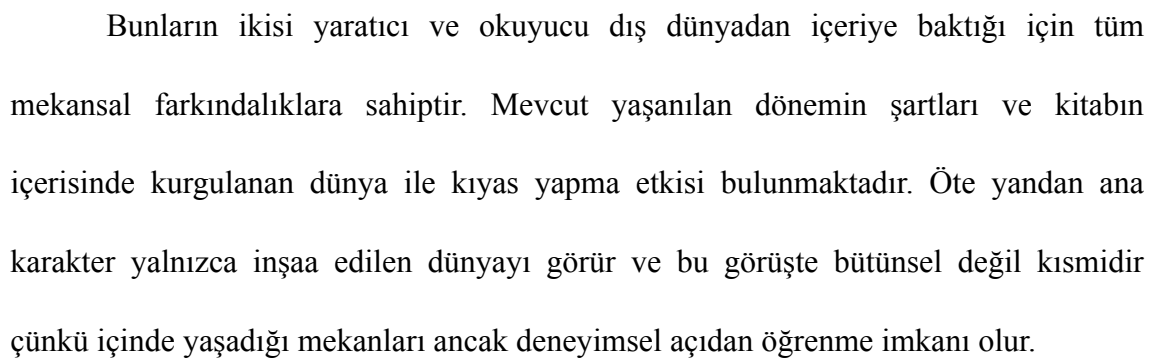
4.3. Edebiyat Eserlerinde Birey ile Mekan İlişkisi İncelemesi

Edebiyat eserlerinde birey incelemesi yapılırken bireyi üç farklı şekilde ele almak gerekmektedir. Birincisi eserin yaratıcısı olan birey, ikincisi eser içerisindeki ana karakter ve üçüncüsü de eserin okuyucusu olmalıdır. (Şekil 4.3.1)

Şekil 4.3.1 Edebiyat-birey-mekan ilişkisinin Eser İçi ve Dışı Kavramsal İlişkisi

Şekil 4.3.2 *Edebiyat Eserlerinde Bireylerin Mekan ile İlgili Deneyimlerini Gözlemleme Türleri Sınıflaması*

70

okuyorsa o zaman hem yaratıcının dönemine dair bilgi edinmesi imkanı vardır hem kendi içinde bulunduğu dönemin şartlarına hakimdir hem de eserin içerisindeki yaratıma bakma imkanı vardır. Dolayısı ile burada okuyucunun mekanı zamansal bağlamdan bakıldığında değişkenlik göstermektedir. (Şekil 4.3.2) En geniş bakış açısına ve mekansal deneyime en fazla sahip olacak bireyde böylelikle okuyucunun kendisidir.

Ele alınan bireylerin her birinin mekan ile ilişkisi benzerlik ve farklılıklar göstermektedir. (Şekil 4.3.3)

Şekil 4.3.3 Birey Çeşitleri ile Mekansal Bağlantı Örnekleri

Birey Çeşitleri			
Mekan bağlantısı	Eser yaratıcısı birey	Eser kahramanı birey	Okuyucu
	fiziksel mekan, kurgusal mekan, kalıntıysak mekan, üst üste binmiş zamansal mekanlar, üretim mekanı, çalışma odası	Kent, gökdelen, ev, meydan, değiştirilen mekan, iç mekan ve dış mekan, kent çepheri, orman, duvar, sandalye, asansör, mekik	metro, kütüphane, ev, yatak odası, toplu taşıma araçları, sesli kitap dinleyicisi, telefon...

Eserin yazarı yani yaratıcı, yaşadığı dönemin şartlarını referans alarak eser içerisinde bir mekan tanımlaması yapar ve bunu kendi ideolojisini inşa ederken bir araç olarak kullanır. Böylece mekan gerçeklikten yeniden yapılandırılmış veya değiştirilmiş bir düzlemde tekrar oluşturulur.

Eserin içeriğindeki tanımlamalar bize mekansal bir tasvir verse de yaratıcının eseri nerede yazdığına bunun bir çalışma odası mı bir meydan mı, evi mi yoksa kütüphanemi olduğuna dair bir kayda rastlanmamıştır. Bu da eseri ortaya koyan bireyin

mekansal olarak üretimi nerede yaptığına dair bir boşluk veya diğer bir deyişle bilinmezlik ortaya koymaktadır. Birey ile mekan arasındaki ilişkiyi tezde işlerken bir taraftan yaratıcı olan bireyin de aslında eseri ortaya çıkarırken ki mekansal tanımlaması bu çalışmada önemli bir nokta olabilirdi. Ancak bir bulguya rastlanmaması gelecekte üretilen çalışmalar için ek bir kayıt tutma fikrini gündeme getirebilir.

Sonuç olarak yaratıcının eseri yazarken ki mekanla ilişkisi doğrudan tespit edilemediği için alternatif olası mekanların hepsini veya hiç birini ele almadan kıyaslama yapılabilir.

Okuyucunun mekanla ilişkisi yaratıcı ve ana karaktere göre daha esnektir. Eseri yanında taşıyabilir ve mekanlar arasında kendi ile birlikte gezdirebilir. 2025 yılında istanbul'da metro ve toplu taşımaların çoğunda kitap okuyan insanlar gözlemlenmektedir. Bir kısmı kulaklıklar ile kendilerini diğer insanlardan soyutlayarak seyahat süresince kitap okuma eylemine devam ederler. Bu da okuyucunun mekanla ilişkisinin akışkan olmasına bir örnektir.

Eser içerisindeki ana karakter mekanları hikaye ilerledikçe ve yaratıcının istediği ölçüde deneyimler. Mekânın bütününe dair mutlak bir tasarrufu bulunmaz; çünkü ne anlatıcı ne de karakter, metnin yaratıcısının ya da okuyucunun sahip olabileceği aşkın bir bakış açısına sahip değildir. Öte yandan hikayedeki betimlenen mekanlarda kendisi için arayışı bulunabilir. Bu arayış ideolojiden kaçma çabasında olan distopik eserlerde özellikle ortaya konulmaktadır. Ek olarak ana karakterin kendi kendine konuştuğu ve iç dünyasına baktığı anlatımlarda psikolojik bir ayrışma ve soyutlanma olduğu görülmektedir. Bu da o mekanların fiziksel olarak ayrışmasının yanı sıra farklı bir bireysel mekan tanımlaması yapmaya olanak sağlar.

4.3.1. Ütopyalarda Bireyin Konumu: Güneş Ülkesi İncelemesi

Güneş Ülkesi (La Città del Sole), Tommaso Campanella tarafından 1602 yılında kaleme alınmış bir ütopya eseridir ve ideal bir toplum düzeninin tasvirini sunar. Hikaye, bir gezginin, keşif yapmak amacıyla ulaştığı Güneş Ülkesi'nde yaşadığı deneyimleri anlatan diyaloglar üzerinden ilerler. Yabancı, burada bir rahip ve filozof olan liderin rehberliğinde, toplumun temel yapıları ve işleyişi hakkında bilgi edinir. Güneş Ülkesi, mülkiyetin topluca paylaşıldığı, sınıfsal ayrımların olmadığı, bireylerin eşit haklara sahip olduğu ve bilimin dinle uyum içinde bir arada var olduğu bir toplumsal düzeni temsil eder. Toplumda bireyler, kişisel çıkarlarını bir kenara bırakarak, kolektif refahı ve toplumun genel menfaatlerini gözetirler. Güneş, bu toplumda yalnızca fiziksel bir ışık kaynağı olmanın ötesinde, manevi bir rehber olarak kabul edilir.

Eser, diyaloglar aracılığıyla, eşitlikçi bir düzenin işleyişini, bireylerin ahlaki gelişimini ve bilim ile dini değerlerin uyumunu tartışırken, aynı zamanda ideal bir toplumun gereksinimlerini sorgular. Campanella, toplumsal yapıyı ve bireylerin bu yapı içindeki rollerini ele alırken, dönemin feodal ve dini yapısına karşı alternatif bir toplum modelini önerir.

“Bu ülkenin halkı bütün doğa olaylarını, rüzgarları, şimşekleri, yağmurları ve gökkuşağını kendi evlerindeki odalara resmetme yeteneğine de sahip.” (Campanella, 2018) (Resim 4.3) Her mekanı paylaştıkları için tüm mekanlarda söz hakkına da sahipler ama bu söz hakkı ortaklık ve paylaşım sebebi ile bir diğerinden daha fazla veya farklı değildir. (Resim 4.3) Bu yeteneğe sahip olsalarda bu odalara uzun süre sahip olamıyorlar çünkü evler değiştiriliyor. Özel mülkiyet veya aile kavramının olmaması mekana aitliğin de olmadığını ve mekanların değişmesinin zorunlu olması da aidiyeti

ortadan kaldırmaktadır.

Resim 4.3 *“Bu ülkenin halkı bütün doğa olaylarını, rüzgarları, şimşekleri, yağmurları ve gökkuşağını kendi evlerindeki odalara resmetme yeteneğine de sahip.” Metninin Yapay Zeka ile Görselleştirilmiş Hali*

Güneş Ülkesi'nde üremek tercihe veya isteğe bağlı değil soyun kusursuz devamlılığı için bir görev. (Campanella, 2028) Bireyin duygusal ilişkisi kendi tercihleri doğrultusunda değil toplumun ihtiyaçları ve yönlendirmesi doğrultusunda gerçekleşmektedir. Bu da aslında kişinin bedeni üzerinde bile hakkının kısıtlanması anlamına gelmektedir.

Güneş Ülkesi'nde 22 yaş altı erkekler oğul, 22 yaş üstü olanlar baba ve yaşlılar kardeş olarak tanımlanırlar. Güneş Ülkeliler toplumsal ihtiyaçlar ve çerçeveler doğrultusunda ne olduklarına dair sıfatları alırlar. Bu da her bir güneş ülkelerin birbirinden farklılaşmasını ve ayrışmasını ortadan kaldırmaktadır. Birey topluluğun içerisinde ayrışmadan etiketlenmektedir. Bireyin toplum içerisinde ayrışmaması veya bireyler arasında farklılaşmaya izin verilmemesi mekanda da değişimin yaşanmamasına sebep olmuş olabilir. “Her çocuk yedi yaşına geldiğinde yetenekleri gözlemlenir ve en uygun işe yönlendirilir.” (Campanella, 2018) Bu alıntı bireysel tercihlerin değil, toplumsal yararın esas alındığını ve bireyin eğilimlerinin bile toplum tarafından yönlendirildiğini ortaya koyar.

“Kimse evlenemez ya da çocuk sahibi olamaz, ta ki yetkililer bunun için uygun olduklarına karar verene dek.” (Campanella, 2018) Burada da bireyin kişisel yaşamı dahi toplumun düzeni ve sağlığı çerçevesinde kontrol altındadır. Birey, kişisel arzularla değil, toplumsal fayda ile uyumlu hareket etmek zorundadır. “Güneş Ülkesi'nde herkes her şeyi öğrenir; çünkü bilgi kutsal kabul edilir ve yalnızca bilge kişilerle sınırlı kalmaz.” (Campanella, 2018) Bu, bireyin bilgiye erişiminin bir ayrıcalık değil, bir sorumluluk olduğuna ve herkesin eğitilerek kolektif akla katkı sunması gerektiğine

işaret eder.

“Kadınlar ve erkekler aynı işlerde çalışırlar; hem tarlada hem savaşta. Zira Güneş Ülkesi’nde cinsiyet değil yetenek belirleyicidir.” (Campanella, 2018) Bu, bireyin doğuştan gelen özelliklerinden ziyade, katkı kapasitesiyle değerlendirildiğini gösterir.

Aşağıda yukarıda bahsedilen anlatılar ışığında bireyin Güneş Ülkesi’ndeki yaşantısına dair bir resim çizilecek olsa nasıl bir görsel olacağı yabai zekaya sorulmuştur. Bu doğrultuda ortaya çıkan örnekler Resim 8 de yer almaktadır. Resimlerde kadın erkek toplum içerisinde eşit şekilde çalışmaktadır. Ama aynı zamanda kadının daha yatkın olduğu ev işleri çocuk bakmak gibi yabai zeka da aynı yatkınlıkla çizilmiştir. (Resim 4.4)

Resim 4.4 Bireyin Güneş Ülkesi’ndeki Yaşantısının Yapay Zeka Aracılığı ile Temsili

4.3.2. Distopyalarda Bireyin Konumu: Gökdelen Eseri İncelemesi

Gökdelen, Tahsin Yücel'in distopik romanı, modern Türkiye'nin toplumsal yapısını ve bireylerin karşı karşıya olduğu yabancılaşma, çürüme ve adaletsizlik gibi sorunları derinlemesine incelemektedir. Romanda, başkahraman Can Tezcan, İstanbul'da zengin müşterisi Temel Diker'in yasal sorunlarını çözmek için radikal bir çözüm önerir: Yargının özelleştirilmesi. Bu öneri, hükümete karşı çıkan kişilerin varlıklarının ellerinden alınması ve yargının da özel sektör denetimine bırakılması fikriyle birlikte, Türkiye'nin toplumsal yapısındaki derin eşitsizlikleri ve adaletsizliği gözler önüne serer.

Roman, İstanbul'un gökdelenlerle dolmuş, modern ancak çürümüş bir şehre dönüşmesi sürecini anlatırken, mekânın bireylerin yaşamını nasıl şekillendirdiğini ve toplumsal yapının birey üzerindeki baskılarını vurgular. Gökdelen, yalnızca fiziksel bir yapı değil, aynı zamanda modern kapitalist toplumun çürüten yüzünü simgeler. Cihangir'deki gökdelenler ile yok edilen bahçeler arasında kalan insanlar, sefalet içinde yaşayan yıldı adamları, sürekli bir yükseliş arayışında olan zenginler ve çıkarıcı politikacılar, bu distopik dünyada birbirine paralel olarak varlıklarını sürdürürler.

Yücel, *Gökdelen*'de, modern Türkiye'deki toplumsal yozlaşmayı ve bireylerin bu yozlaşmaya karşı hissettikleri çaresizlik ve yabancılaşmayı dramatize eder. Mekân, sınıf ayrımlarını, gücün nasıl işlediğini ve bireyin bu yapılar içinde nasıl sıkışıp kaldığını temsil eder. Eser, İstanbul'un gökdelenler arasında yükselen modern dünyasının, dışsal görkemi ile içsel çürümüşlüğü arasındaki zıtlıkları, toplumsal yapının ve iktidarın bireyler üzerindeki baskısını gözler önüne serer.

“Bağlı değildi, sağında solunda bir sürü koltuk varken odadaki tek tahta

iskemlenin üstünde, kımıldamadan oturmasını söyleyen de olmamıştı, o gene de hep aynı yerde, aynı tahta iskemlenin üstünde, kımıldamadan oturuyor, korku ve şaşkınlık içinde karşısındaki adamlara bakıyordu.” (Yücel, 2022) Ana karakter bu sahneyi kitabın ilk sayfasında yaşar. Bulunduğu ortam gerçek değil uykusunda gördüğü bir rüyadır. Rüya içerisinde kendisini hep aynı yerde kımıldamadan otururken görür. Bu da psikolojik ve iç dünyada kendisine yarattığı alanın yansımasını sunar. Konumunun değişmediği iskemle ana karakterin kişisel alanı olarak yorumlanabilir.

Resim 4.5 Gökdelen Eserinin Giriş Metni Olan (Bağlı değildi, sağında solunda bir sürü koltuk varken odadaki tek tahta iskemlenin üstünde, kımıldamadan oturmasını söyleyen de olmamıştı, o gene de hep aynı yerde, aynı tahta iskemlenin üstünde, kımıldamadan oturuyor, korku ve şaşkınlık içinde karşısındaki adamlara bakıyordu.) Yapay Zeka ile Resmedilmiş Hali

“Gül Tezcan İstanbul’un o güne dek yapılmış en yüksek yüz elli üç gökdeleninden birinin sondan üç önceki katından, yani şöyle böyle beş yüz otuz beş metre yukarıdan bir şeyler seçilebilirmiş gibi pencereye koştu, küçücük bir oyuncak adamın kendisi gibi kara bir oyuncak arabanın kapısını açtığını, hızla yaklaşan başka bir adamın oyuncak arabanın arka koltuğuna yerleşmesini bekleyip kapıyı kapattıktan sonra, koşarak arkadan dolaşıp ön kapıdan oyuncak arabaya girdiğini, iki saniye sonrada oyuncak arabanın uzaklaştığını gördü, içini çekti...” (Yücel, 2022) Yükseklik ana karakterin eşine hiyerarşik olarak üstün olduğunu hissettirmektedir. Aşağıdakilerden daha üstün olma hali onları mesafenin uzaklığı ve arabanın ulaşım olarak ilkel bir araçmış gibi oyuncak olarak adlandırması küçümseme ve eşit görmeme halini ortaya koymaktadır. Bu durum hikayenin başka metinlerinde de tekrar etmektedir. “Esin kaynadı ve adaşı Manhattan Building’ten yüz elli metre daha yüksek olan 25-C sayılı ve pembe renkli gökdelenin doksan sekizinci katındaki Tezcan Avukatlık Kurumu’nun kapısından girerken bayağı yatışmıştı.” (Yücel, 2022)

Yükseklik, güç ile ilişkilendirirken aynı zamanda konfor ve rahatlamada sunmaktadır. Yüksekte olmak, ayrılmak, oraya herkesin erişmesi mümkün olmadığı için kısmi bir özel alan olarak tanımlanabilir. Tamamen kişisel alan olarak tanımlamak yukarıdaki örnekte olduğu gibi, ofis kullanımı ve çalışanların varlığı sebebi ile ofisin sahibi olan ve gücü elinde tutan Can Tezcan ile aynı hissi yakalayamayacak insanlarla paylaşıldığı için mümkün değildir. Dolayısı ile mekan konumu dolayısı ile bir güç unsuruna dönüşmektedir veya temsiliyetine.

“Kalktı, pencereye gitti; yukarıda neredeyse her dakikada sinekler gibi vızıldayan şu mekik dedikleri küçücük uçaklar birbirini izliyor, aşağıda arabalar

sinekler gibi küçüçük görünüyordu; arada sırada bir iki insanın da belirdiği oluyordu; onlar sinekten de küçüktü. Gerçekten de böyleymiş ve hep böyle olmuşlar gibi bir duyguya kapıldı...” (Yücel, 2022) Distopyalarda diğer insanların yaşantılarına ve sosyal ilişkileri arasına mesafe girdiği için toplumsal yaşantıdan haberdar olmaya yönelik farkındalık azalmıştır. Yaşam standardı ve çeşitliliği çok uç noktalarda olabilir. Sinek benzetmesi bu uçurumu ifade etmek için kullanılmıştır. (Resim 4.6)

Resim 4.6 “Kalktı, pencereye gitti; yukarıda neredeyse her dakikada sinekler gibi vızıldayan şu mekik dedikleri küçüçük uçaklar birbirini izliyor; aşağıda arabalar sinekler gibi küçüçük görünüyordu; arada sırada bir iki insanın da belirdiği oluyordu; onlar sinekten de küçüktü. Gerçekten de böyleymiş ve hep böyle olmuşlar gibi bir duyguya kapıldı” Metninin Yapay Zeka ile Görselleştirilmiş Örneği

“Yani her yer eşit, her yer eşdeğer olsun istiyorsun öyle mi?” (Yücel, 2022)

Gökdelenlerle kaplanacak bir şehir istediğini dile getiren New York’lu Temel’in bu kenti tek başına değiştirmekteki kararlılığı herşeyin hatta insan hayatının bile üstünde tutulmasına bir örnektir. Bireyin eğer elinde gücü yoksa yaşam hakkı kolayca ondan alınabilir.

“... yüz beş metrekairelik bir eski evle içinde üç çam, bir dut, bir nar ve kısır bir fındık ağacından başka hiç bir şey bulunmayan yetmiş beş metrekairelik bir bahçeyi kendisine satmamakta direniyor, ...” (Yücel, 2022) Emekli öğretmenin sahip olduğu Cihangirdeki bu bahçeli ev kişisel mekana dair anlatımı en açık yapılan mekan tanımıdır. Bu evin sahibinin emekli ve yaş almış biri olarak aktarılması aslında değişimin önünde duran ve her mekan gökdelen yapısına evrilirken diğer mekanlardan ayrışan yani aslında farklı olarak kabul edilen mekandır. Bu sebeple farklılık ve mevcudiyetin içinde özgün konumu itibari ile bireysel mekan olarak alınabilir. Ayrıca evin sahibinin kitabın sonunda öldürülmesi ve evin bir şekilde elinden alınması durumu hukukun çöküşünün bir metaforudur. Bu ev hem sosyal hem ideolojik hem de mekansal açıdan eser içerisinde farklı noktaları temsil eder.

“ Ama ben o ev ve bahçeyi içindeki morukla birlikte bir gecede dümdüz ettirebilirim, toprağın hazineye kalması için başka şeyler gerekirse, o başka şeyleri de yaptırabilirim.” (Yücel, 2022)

“Yani bin yıllık yapıyı gözümü kırpmadan yıkacağım, ama kümes hep böyle duracak orada.” (Yücel, 2022)

“İstanbul’un bütünlüğünü bozan sen değil misin gerçekte?” (Yücel, 2022) New Yorklu Temel’in kenti kendi isteğine göre şekillendirme çabası ve ana karakterimizin

hikayenin sonuna doğru aslında Temel'e yardım ederken eylemlerinin amacına ters düştüğü ve sonuçlarının beklenmedik yönlerle evrilmesi ile asıl karşı olduğu şeyin ne olduğunu görmekteyiz. Bu da ana karakterin okuyucu veya yaratıcı gibi konuya bütünsel bakamadığı için hikaye akışında distopik bir düzlemde ilerlediğini fark ettiğini göstermekte ve aslında birey olarak bir değişim içerisinde olmaktadır. Hikayenin başında sistem eleştirisi ile başlamış, onu çarpıklaştıran konumuna geçmiş, sonra ise yeniden eleştiri ile ayrışma noktasına gelmiştir. Ana karakter bu sebeple yazar veya yaratıcı ve okuyucudan bu anlamda ayrılmaktadır. Gelişimi daha yavaş bir düzlemde ilerler.

4.4. Filmlerde Bireyin Konumlandırılması ve Mekanla Olan İlişkisi

Sinemada mekân, yalnızca bir anlatı zemini olarak değil, karakterlerin kimliklerini, içsel çatışmalarını ve toplumsal konumlarını açığa çıkaran aktif bir öge olarak kurgulanır. Bu bağlamda mekân, anlatının dramatik yapısını desteklemenin ötesine geçer; bireyin aidiyet hissi, yabancılaşması, özgürlük arayışı ya da bastırılmış arzuları gibi çok katmanlı ruhsal ve toplumsal süreçlerin sahnesi haline gelir. Mekânın bu çok boyutlu işlevi, sinema ile mimarlık, kent sosyolojisi, psikanaliz ve kültürel çalışmalar arasında bir kesişim alanı yaratır.

Filmlerde bireyin mekânsal konumlandırılması çoğu zaman karakterin ruhsal durumunun görsel bir ifadesidir. Özellikle psikanalitik yaklaşımlar, bireyin iç dünyası ile fiziksel çevresi arasında kurulan bu bağı anlamlandırmaya çalışır. Mekân, bilinçdışı bir düzleme açılan kapı gibi işlev görebilir; bastırılmış duygular, travmalar ya da arzular, mimari yapılar ve mekânsal örgütlenmeler aracılığıyla temsil bulur. Bu durum,

David Lynch'in filmlerinde sıklıkla karşımıza çıkar: *Mulholland Drive* ya da *Lost Highway* gibi yapımlarda bireyin kimlik bölünmeleri, gerçeklik algısındaki kırılmalar, karanlık ve labirentimsi mekânlarla özdeşleştirilir (Freud, 1919; Elsaesser, 2001).

Mekân aynı zamanda toplumsal hiyerarşilerin, sınıf farklılıklarının ve kültürel kodların da taşıyıcısıdır. Lefebvre'in "mekânın toplumsal üretimi" kavramı (Lefebvre, 1991), sinemada bu dinamiği okumak için güçlü bir teorik çerçeve sunar. Filmlerde sınıfsal ayrımlar, sadece diyalog ya da olay örgüsüyle değil, karakterlerin yaşadıkları veya erişemedikleri mekânlar üzerinden de görünür kılınır. Bong Joon-ho'nun *Parasite* (2019) filminde olduğu gibi, mimari yapıların dikey örgütlenişi –bir tepenin üstündeki lüks villa ile bodrum katta yaşayan aile arasındaki mekânsal mesafe– sınıfsal ayrışmayı somutlaştıran bir anlatım aracına dönüşür.

Bireyin kentle olan ilişkisi, özellikle modern ve postmodern kent anlatılarında, yabancılaşma, kaybolmuşluk ve aidiyetsizlik gibi temalarla birlikte ele alınır. Soja'nın (1996) "üçüncü mekân" kavramı çerçevesinde bakıldığında, bireyin karşılaştığı kent mekânı yalnızca fiziksel değil, aynı zamanda zihinsel ve simgesel bir alandır. Sofia Coppola'nın *Lost in Translation* (2003) filminde Tokyo, yabancı bir dilin, kültürel kodların ve kimlik arayışının mekânı olarak sunulur. Karakterlerin mekânla kurduğu ilişki, bireyin çevresiyle olduğu kadar kendisiyle olan yabancılaşmasının da yansımasıdır.

Sinemada kadın karakterlerin mekansal konumlandırılışı, toplumsal cinsiyet rolleriyle sıkı bir ilişki içerisindedir. Mulvey'in (1975) "erkek bakışı" kuramı, kadının kameranin nesnesi haline gelişini eleştirirken, kadın karakterlerin hangi mekânlarda, nasıl temsil edildiğini de tartışmaya açar. Örneğin, Jane Campion'un *The Piano* (1993)

filminde kadın karakterin doğayla kurduğu mahrem ilişki, patriyarkal düzenin baskın olduğu iç mekânlardan kaçış olarak okunabilir. Doğal mekân, kadının kendi sesini ve bedenini keşfettiği özgürlük alanına dönüşür (Kaplan, 1983).

Tüm bu örnekler, sinemada birey ile mekân arasındaki ilişkinin sadece anlatıyı destekleyen görsel bir unsur değil, aynı zamanda karakterin içsel ve toplumsal konumunu belirleyen kurucu bir öge olduğunu gösterir. Mekân, karakterin dünyayı algılama biçimini, kendiyile ve ötekilerle kurduğu ilişkiyi ve nihayetinde kimliğini şekillendiren dinamik bir yapıdadır. Dolayısıyla filmlerde mekânın temsili, yalnızca estetik ya da teknik bir mesele değil, bireyin sinemasal düzlemdeki varoluşsal ve sosyopolitik durumunun ifadesidir.

4.4.1. Ütopik Film Örneği Ugles Film İncelemesi

Filmde yönetmen McG, mekân kullanımı üzerinden anlatının tonunu ve içerdiği anlam katmanlarını destekleyen bilinçli bir görsel strateji benimsemiştir. İç mekân sahneleri, genellikle dar, karanlık ve sınırlandırılmış alanlarda distopik atmosferi pekiştirecek şekilde kurgulanmıştır. Buna karşılık, geniş, açık ve detaydan arındırılmış dış mekân sahneleri ise daha çok ütopya yakın bir temsilin araçları olarak kullanılmıştır. Bu karşıtlık, filmin anlatı yapısında geçişlerin yaşandığı noktalarda izleyiciye bir tür görsel ipucu sunmakta; anlatının farklı katmanları arasında anlamlı bir karşılaştırma yapma imkanı tanımaktadır.

Bu görsel strateji, yalnızca anlatının biçimsel yönünü değil, aynı zamanda bireyin kent içindeki konumuna dair daha derin bir sorgulamayı da mümkün kılmaktadır. İç mekânların sınırlandırıcı ve baskılayıcı yapısı, bireyin kontrolsüz bir

sistem içinde sıkışmışlığını ve hareket alanının kısıtlandığını yansıtırken; dış mekânların genişliği ve belirli bir merkezden yoksun oluşu, bireyin aidiyet kurmakta zorlandığı, kimliksizleştiği bir alanı temsil etmektedir. Bu bağlamda, filmdeki mekansal geçişler yalnızca estetik bir tercih değil, aynı zamanda bireyin kent deneyiminin kırılğanlığını, yer yer görünmezliğini ve mekâna karşı konumlanışını gösteren anlamlı bir anlatı aracına dönüşmektedir. (Tablo 4)

4.4.2. Distopik Film Örneği Platform 2 Film İncelemesi

The Platform 2 (2024), izleyiciyi “Çukur” adı verilen dikey bir hapishane yapısına yerleştirir. Bu yapının fiziksel olarak dikey bir düzende var olması, aynı zamanda toplumsal hiyerarşiyi ve bireylerin sistemle olan ilişkisini somutlaştıran bir simgeye dönüşür. Filmde, mekânın bireyler üzerindeki şekillendirici etkisi ve bu etki doğrultusunda bireylerin mekânda nasıl konumlandıkları, bu konumların onların etik, psikolojik ve toplumsal davranışlarını nasıl etkilediği tartışılmaktadır.

Mekânın, bireysel kimlik ve toplumsal yapı üzerindeki etkisi, filmde oldukça belirgin bir şekilde açığa çıkmaktadır. Her birey, mekânda bulunan konumuyla yalnızca fiziksel değil, toplumsal ve psikolojik olarak da belirli bir yer edinir. Filmde, ana karakter Perempuan'ın Çukur'a girmeden önce seçtiği yemek, kroket, onun karakterini ve toplumsal kimliğini yansıtır. Zamiatin'in pizza tercihi de aynı şekilde onun geçmişine ve toplumsal sınıfına dair ipuçları verir. Bu seçimler, karakterlerin yalnızca beslenme ihtiyaçlarını karşılamaktan öte, onların içsel dünyalarını ve geçmişlerini simgeler. Perempuan'ın kroketi tercih etmesi, ona ait bir geçmişin ve belirli bir yaşam tarzının sembolüdür. Bu tür seçimler, filmde mekânın yalnızca bireylerin fiziksel

varlıklarını barındırmakla kalmayıp, aynı zamanda onların kimliklerini, toplumsal rollerini ve değerlerini şekillendirdiğini gösterir.

Filmin kritik sahnelerinden birinde, Çukur'daki mahkûmlar arasında belirli kurallara uyulması gerektiği vurgulanır. Her birey yalnızca kendi seçtiği yiyeceği yemeli, ölenlerin yemeklerine dokunmamalı ve yiyecek takası yalnızca belirli kurallara dayanarak yapılmalıdır. Bu kurallar, teorik olarak adalet ve eşitlik arayışının bir simgesi olarak sunulsa da, uygulamada sistemin ne denli bozulmuş olduğu gözlemlenir. Çukur'un her katında yiyeceklerin yalnızca üst katlardan alt katlara doğru inmesi ve bu yiyeceklerin her kat tarafından farklı biçimlerde tüketilmesi, bireylerin hayatta kalma içgüdülerinin ve bencil arzularının bir sonucudur. Bu noktada, mekânın bireylerin davranışlarını şekillendiren bir faktör olduğunu görmek mümkündür. Bireyler, hem fiziksel açlıkla hem de toplumsal hiyerarşiyi kırma arzularıyla şekillenir ve bu durum onların etik kararlarını zorlar.

Bir diğer örnek, Perempuan'ın Zamiatin'le olan ilişkisidir. Zamiatin, başlangıçta Perempuan'ın bir tür rehberi ve müttefiki gibi görünse de, film ilerledikçe, bireylerin birbirleriyle kurdukları ilişkilerin değişiminin kolaylığı ortaya çıkar. Zamiatin'in tutumu, onu sistemin işleyişine uyum sağlayan bir figür haline getirirken, Perempuan'ın tavırları ve seçimleri ona karşı daha eleştirel bir bakış açısı geliştirmesine neden olur. Bu ilişki, mekânın, bireylerin bir arada yaşarken geliştirdikleri sosyal bağlar ve karşılıklı bağımlılık üzerinde belirleyici bir rol oynadığını gösterir.

Filmin diğer bir önemli yönü de, kolektif hareketlerin ve grup dinamiklerinin filmde işlenmesidir. İlk filmde bireysel hayatta kalma mücadelesi ön planda iken, The Platform 2'de grup dinamikleri daha belirgin hale gelir. (Gaztelu-Urrutia, 2024) Bununla

birlikte, bu kolektif yapılar zamanla yozlaşır. Başlangıçta, tüm mahkûmlar arasında adaletli bir dağılım ve eşitlik vurgusu görülse de, bireylerin kendi hayatta kalma içgüdüleri doğrultusunda bu düzen hızla bozulur. Bu durum, mekânın sadece fiziksel bir yapı olmadığını, aynı zamanda toplumsal ve etik bir inşaa olduğunu gösterir. Mekân, bu anlamda yalnızca bireylerin fiziksel ihtiyaçlarını karşılamakla kalmaz, aynı zamanda toplumsal ilişkiler, gücün dağılımı ve bireylerin etik değerleri üzerindeki baskıyı da somutlaştırır.

Filmdeki bir diğer önemli nokta, bireylerin mekân içinde zamanla nasıl dönüşüm geçirdiğidir. Özellikle Zamiatin'in Perempuan ile ilişkisi, karakterlerin içsel çatışmalarını ve hayatta kalma mücadelesindeki etik ikilemlerini gözler önüne serer. Zamiatin, başlangıçta sistemin işleyişini kabullenmişken, Perempuan'ın daha eleştirel bakış açısı, onu sisteme karşı bir direnişe sürükler. Ancak bu direniş, mekânın birey üzerinde yarattığı baskılarla sınırlıdır. Zamiatin, mekânın etkisi altında, sistemin kendisini bir şekilde savunmak zorunda hisseder, ancak Perempuan, ona karşı daha sert bir tutum sergiler. Bu çatışma, bireylerin sistemle ve birbirleriyle olan ilişkilerinin mekân tarafından nasıl şekillendirildiğini ve sistemin adalet arayışını nasıl bastırdığını gösterir.

The Platform 2, mekânın bireyler üzerindeki şekillendirici etkisini bir dizi sembolik ve psikolojik unsurlarla açığa çıkarır. Filmdeki her bir birey, yalnızca fiziksel olarak değil, aynı zamanda etik, toplumsal ve psikolojik düzeylerde de mekânda bir konum edinir. Bu konum, bireylerin seçimlerini, ilişkilerini ve toplumsal değerlerini şekillendirir. Mekânın, sadece bir hapisane yapısı olmanın ötesinde, bireylerin toplumsal rollerini ve etik değerlerini şekillendiren dinamik bir faktör olduğu

vurgulanır. The Platform 2'deki mekânın, bireyler arasındaki etkileşimleri nasıl belirlediğini ve karakterlerin sisteme karşı geliştirdikleri tutumların mekansal faktörler tarafından nasıl yönlendirildiğini anlamak, filmin toplumsal yapılar ve bireysel roller üzerine yaptığı derinlemesine bir eleştiriye ortaya koyar.

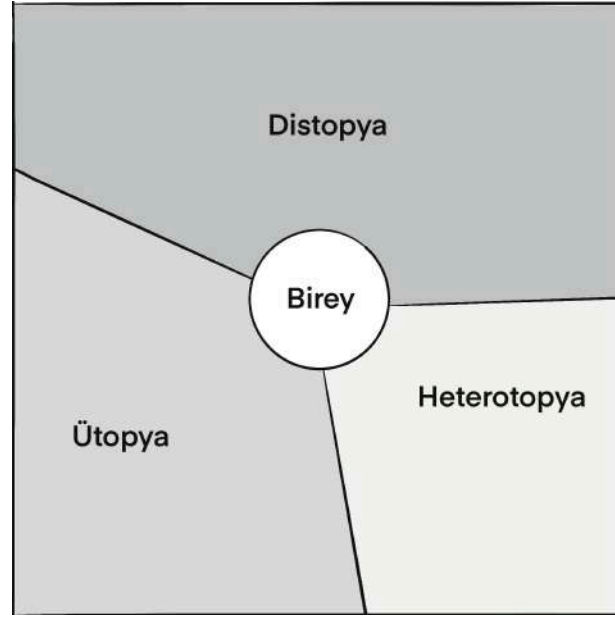
5. ÇIKARIMLAR

Tezin 2. Başlığı “Güncel Çalışmalarda Gelecek Kurgusu İncelemeleri” altında tespit edilen kırk yıllık dönemde üretilen araştırmaların incelenmesi sonucunda çalışmaların mimarlık alanında bağımsız şekilde edebiyat ve film incelemeleri özelinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu sebeple tezin mimarlık alanı üzerinde temellenmesi ve bunu edebiyat ile film incelemeleri ile de birleştirmesi literatür için önemli bir çıktı olmuştur.

Ütopik eserlerde bireyin toplumla olan ilişkisi özgür bir seçime dayalı olduğu için ve bu seçim doğrultusunda gelişimi gözlemlendiği için topluma olan katılım önceliklenmektedir. Bu da toplumla şekillenen mekanların bireysel düzeye indirgenmemesinin birey özelinde bir rahatsızlık yaratmadığı çıkarımına varılmıştır. Farklılaşma arzusu ütopyadaki bireylerde bulunmamaktadır.

Distopyalarda bireyler içinde bulunduğu yapıyı değiştirme gücüne sahip olmadığı için bundan kaçma eğilimindedir. Bu bireyi kendisi olabileceği bir yer bulmaya itmiştir. Dolayısı ile distopyalardaki bozulma ve yalnızlaşma bireysellik kavramını kamçılamış ve bireyleri değiştirebilecekleri mekanlar aramaya itmiştir.

Şekil 5.1 Bireyin Distopya ve Ütopyalardaki Açığı ve Kapladığı Hacim Göstergesi

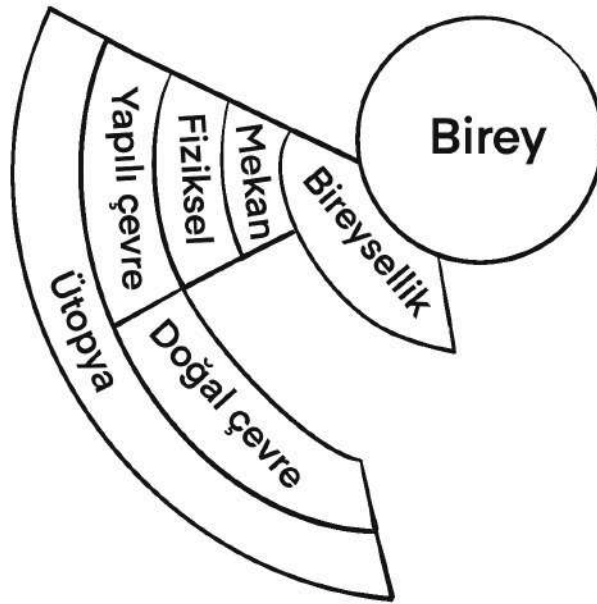

Bireyin gelecek kurgularındaki kapladığı hacim en yüksekten en düşüğe olacak şekilde distopya, ütopya ve heterotopya olarak sıralanabilir. (Şekil 5.1) Distopyalardaki farklılaşma ve aykırı olma durumu toplumdan ve kolektif hareket biçiminden bireyi koparmaktadır. Bu durum mekanlarda da bireyin farklılaşma isteğini tetiklemektedir ve sonucunda da mekanları hem fiziki hem psikolojik olarak ayırtırmaya, kendileme yaparak veya anlamsal yüklemeler ve objeler aracılığı ile kişiselleştirmişlerdir. Böylece birey kavramının en yoğunlukta işlendiği ve öne çıktığı düşünce biçimi distopik düşüncedir. Değerlendirme sürecinde incelenen edebi metinler ve görsel anlatılar doğrultusunda, bireyin kentle kurduğu ilişkiye dair bazı temel çıkarımlara ulaşılmıştır. Bu çıkarımlar, bireyin mekansal deneyimlerinin sadece fiziksel değil, aynı zamanda toplumsal ve duygusal katmanlarla şekillendiğini göstermektedir.

Kent, bir yandan bireylere yaşamlarını sürdürebilmek için gerekli hizmet ve olanaklara erişim imkanı sunarken, diğer yandan kitleselliğin sonucu olarak kirlilik,

yoğunluk ve kalabalık gibi sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu bağlamda, kentin ideal bir toplumun mekansal karşılığı olma potansiyeli sorgulanabilir. Zira ideal bir kent tahayyülü, çoğu zaman bireysel farklılıkların bastırılması ya da göz ardı edilmesi pahasına inşa edilir. Bununla birlikte, bireysel ihtiyaçların ön planda tutulması ve bu ihtiyaçların güncelleştirilerek kent ölçeğine aktarılması ise, kentte yapısal ve işlevsel bir karmaşaya neden olma riski taşır. Bu durum, birey ve kent arasındaki ilişkinin ne denli hassas bir dengede kurulduğunu bir kez daha ortaya koymaktadır.

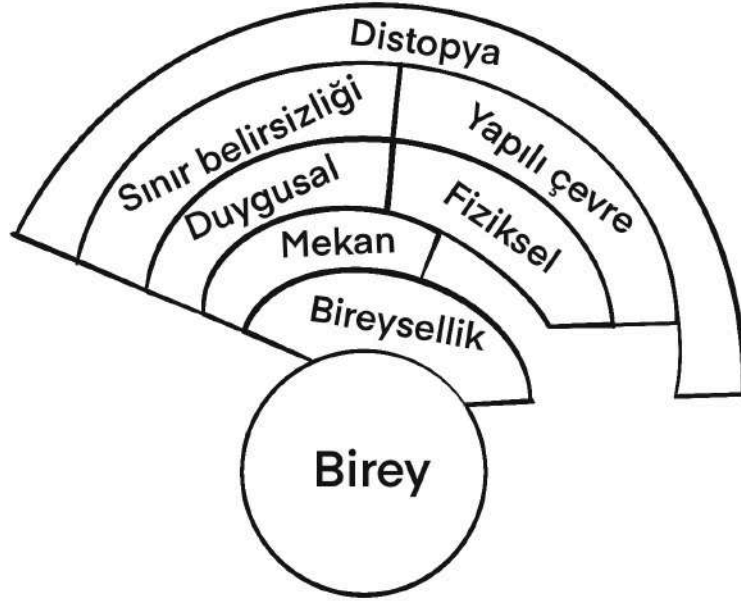
Şekil 5.2 *Birey-mekan ilişkisinin Ütopik Yaklaşımı İçeren Göre Film ve Romandaki İzdüşüm Göstergesi*

Ütopyalarda bireysellik kavramı toplumun parçası olmakla, var olmak demek olduğu için mekansal olarak sadece toplum için tasarlanan fiziksel bir mekan karşılığı bulunmaktadır. (Şekil 5.2) Buna karşılık distopyalarda duygusal bağ veya karşı çıkıştan

doğan ve yeni ihtiyaçların doğuşu ile fizikselin yanına duygusal olarak bağdan doğan sınırların belirsiz olduğu kısmen mekana bağlanan veya mekanın ötesinde nesneleri ve mekansal parçaları içeren duygusal bir mekan tanımlamasından söz etmek mümkündür. (Şekil 5.3)

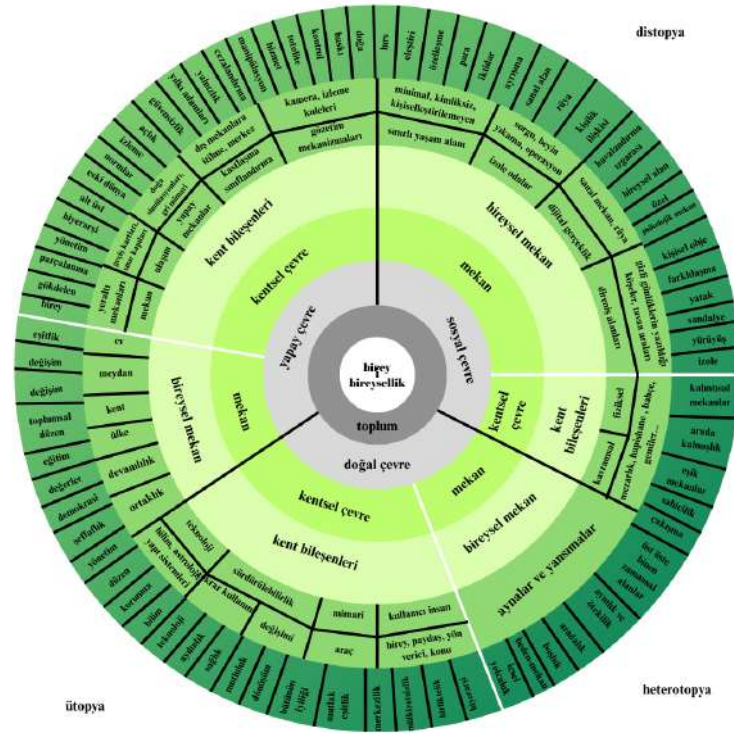
Şekil 5.3 *Birey-mekan ilişkisinin Distopik Yaklaşımı İçeren Film ve Romandaki İzdüşüm Göstergesi*

“Platform 2” (Gaztelu-Urrutia, 2024) tek bir fiziksel alanın sınırsız duygusal ve psikolojik bağlamlarla nasıl etkileşime girdiğini ve çoğaldığını gözler önüne sermektedir. Her bir katın kendi içerisinde alan duygusal bir alan tanımlaması olduğu gibi katların seviyeleri arasında da insan duygularının değişikliği gözlemlenmektedir. Bu da aynı fiziksel mekanın tekrar edildiği bir yapıya karşın duygusal, psikolojik

Dolayısı ile birey kendisine dair bir yansımadan habersizdir. Bu farkındalığın başladığı noktada farklılaşma ve bireysel keşif başlamaktadır. İki kurguda da birey kendi yaratımına dair bir kontrole sahip değildir. Çünkü idealin içinde topluluğa var olurken, anti idealin içinde varlık bile göstermez. Bu varlığın oluşması ve yaratılması için farkındalığın ve ayrışmanın başlaması gerekmektedir. Ancak bununla birlikte bir oluşum doğabilir.

Şekil 5.5 *Birey ve Bireysellik Anahtar Kelimelerin Ütopya-distopya-heterotopya Çerçevesinde Bireysel Mekan ve Kent Bağlamında İncelendiği Kavramsal Haritası*

Şekil 5.5 Tez boyunca; literatürden elde edilen, araştırma için örnek olarak seçilen ve karşılaştırmalı olarak incelenen film ve edebiyat örneklerinden toplanan anahtar kelimelerin kavramsal bir haritasını ifade etmektedir. Bu kavramların

merkezinde olan birey üç farklı gelecek kurgu modeli ve düşüncesi olan ütopya, heterotopya ve distopya özelinde ayrı ayrı irdelenmiştir. Şeklin üstündeki beyaz çizgi ile açılardan belirtildiği alan aynı şekil 12 de olduğu gibi bireyin kurgu içerisindeki hacmini ifade etmektedir. Şekil 16 Güneş ülkesindeki anlatıdan yola çıkılarak 7 katman olarak tasarlanmıştır. Güneş Ülkesinde kentin yedi kademesi vardır ve bireyin ideal bir toplum düzeninde merkeze alınabileceği düşüncesini temsil edecek bir metafor olarak kurgulanmıştır.

Tablo 5.1 Tez Örneklem Seçilen Üretimlerden Ortaya Çıkan Kavramlar Tablosu

	GÜNEŞ ÜLKESİ	GÖKDELEN	UGLIES	PLATFORM 2
ÜTOPYA	EŞİTLİK - DEĞİŞİM - TOPLUMSAL DÜZEN - EĞİTİM - DEĞERLER - DEMOKRASİ - ŞEFFAFLIK - YÖNETİM - DÜZEN - KORUNMA - BİLİM - TEKNOLOJİ - AYDINLIK - SAĞLIK - MUTLULUK - DÖNÜŞÜM - BÜTÜNÜN İYİLİĞİ - MUTLAK EŞİTLİK - MERKEZİYETÇİLİK - BİRLİKTELİK - HİYERARŞİ			
DİSTOPYA	BİREY - GÖKDELEN - PARÇALANMA - YÖNETİM HİYERARJİ - ALT ÜST - ESKİ DÜNYA - NORMLAR - İZLEMEL - AÇLIK - GÜVENSİZLİK - YILKI ADAMLARI - CEZALANDIRMA - MANİPÜLASYON - HİZMET - TOTOLİTE - KONTROL - BASKI - DOĞA - HIRS - ELEŞTİRİ - ÖZLEŞME - PARA - İKTİDAR - AYRIŞMA - SANAL ALAN - RÜYA - KİŞİLİK İLİŞKİSİ - HAVALANDIRMA IZGARASI - BİREYSEL ALAN - ÖZEL - PSİKOLOJİK MEKAN - KİŞİSEL OBJE - FARKLIlaşMA - YATAK - SANDALYE - YÜRÜYÜŞ - İZOLE			

Merkezdeki “birey” ve “bireysellik” anahtar kelimesi etrafında şekillenen tüm sistem ilk olarak toplumla ilişkilendirilmektedir. Bunu toplumun görüşü veya topluluk içindeki baskın görüşün yansıması olan çevre izler. Üçüncü kademe doğal çevre, yapay çevre ve sosyal çevreyi göstermektedir. Bu kavramlar ilişkili oldukları gelecek düşüncesi kavramlarına karşılık gelecek şekilde her birinde “kent ve mekan” ölçeğinde ikiye ayrılır.

Beşinci çember kent bileşenleri ve mekanın bireysel olarak incelenmesi üzerine indirgenir.

Sonraki kademe literatür ve dünyadan örneklerin üzerindeki araştırmadan çıkan anahtar kavramların bulunduğu bölümdür.

Son katman ise incelenen “Uglies”, “Platform 2”, “Güneş Ülkesi” ve “Gökdelen” seçilen araştırma örneklerinin incelemesi sonucunda çıkan anahtar kelimelerin yer aldığı bölümdür. (Şekil 5.5)

Eğer en dıştaki kavramları gruplarsak ve bir önceki katmanla ilişkili olarak yorumlarsak toplam yedi ilişki grubunun oluştuğunu görürüz.

Gözetim, izleme ve kontrol teması çerçevesinde ele alınan kavramlar, bireyin mekanla kurduğu ilişkinin sınırlandığı ve sürekli gözlem altında tutulduğu bir çevre kurgusuna işaret etmektedir. Kamera sistemleri, izleme kuleleri ve minimal, kişiselleştirilmeyen yaşam alanları bireysel farklılıkların bastırıldığı, kimliğin görünmez kılındığı bir mekansal düzeni temsil etmektedir. Bu yapı, distopik geleceğe dair tasavvurlarda bireyin özgür iradesinin sınırlandığı, bireyselliğin tamamen silindiği bir toplumsal yapı önerisi ile doğrudan ilişkilidir.

Toplumsal hiyerarşi ve parçalanma kavramları, bireyin mekansal yerleşimi üzerinden sosyal statüsünün belirlendiği ve sınıfsal ayrışmanın mekânda görünür kılındığı bir sistemin göstergesi olarak ortaya çıkmaktadır. Alt düzey yaşam alanları, hiyerarşik yapıların mimaride temsil bulduğu gökdelen tipolojileri ve yönetim odaklı kurgular, bireyin hem fiziksel hem de toplumsal olarak konumlandırıldığı bir parçalanmış dünyayı betimlemektedir. Bu durum, bireyin mekânla kurduğu ilişkinin bir iktidar ilişkisine dönüştüğü distopik gelecek kurgularına işaret etmektedir. (Tablo 5.1)

Kişisel nesneler ve izolasyon kavramlarına yakın anahtar kelimeler, bireyin toplumsal çevreden ayrılarak yalnızlaştığı ve bireysel mekânına çekildiği bir deneyim biçimini ortaya koymaktadır. Yatak, sandalye ve yürüyüş gibi gündelik yaşama dair unsurlar, bireyin mekânı yalnızca temel ihtiyaçlarını karşılamak üzere kullandığı ve kimlik inşasının içe dönük bir sürece evrildiği heterotopik bir kurguya işaret etmektedir. Bu tür bireysel mekânlar, bireyin çevresiyle olan ilişkisinin minimuma indirildiği, iç dünyasıyla karşı karşıya kaldığı alanlar olarak karşımıza çıkmaktadır.

Kalıntı mekanlar ve çöküş kavramları, işlevini yitirmiş ya da terk edilmiş mekânlar üzerinden bireyin geçmişle kurduğu ilişkiye odaklanmaktadır. Arada kalmışlık, çöküş ve terk edilmişlik gibi ifadeler, bireyin zaman ve mekân arasında sıkıştığı, belirsizlik ve hafıza katmanları içinde hareket ettiği heterotopik alanları tanımlamaktadır. Bu bağlamda, kalıntısız mekânlar bireyin kolektif hafızadaki kırılmalarla yüzleştiği, zamanın izlerinin somutlaştığı deneyim alanlarına dönüşmektedir.

Ortak alanlar, eşitlik ve değişim kavramları, bireylerin özgürce etkileşim kurduğu, eğitim yoluyla dönüşüm imkanı bulduğu ve toplumsal düzenin eşitlik temelli olarak yapılandığı ütopyacı bir çevre anlayışını yansıtmaktadır. Meydanlar, eğitim alanları ve değerler sistemi etrafında şekillenen bu mekânlar, bireyin toplulukla kurduğu ilişkinin desteklendiği ve bireysel potansiyelin kolektif refahı artıracak biçimde geliştirildiği bir geleceği imlemektedir. Bu kurguda bireysellik, toplumsal ortaklıklar üzerinden güçlenmektedir.

Teknoloji, sürdürülebilirlik ve kullanıcı odaklı tasarım kavramları, bireyin çevresiyle kurduğu ilişkinin doğaya zarar vermeden sürdürüldüğü ve teknolojik

ilerlemenin bireysel yaşam kalitesini artıracak şekilde işlevselleştirildiği ütopyacı bir çevre anlayışını ortaya koymaktadır. (Tablo 5.1))Enerji kullanımı, değişim ve teknoloji temaları, bireyin ekolojik dengeyi gözeten, bilinçli ve dönüşüme açık bir yaşam tarzı benimsediği bir kent kurgusunun parçası olarak ele alınmaktadır. Bu bağlamda birey, teknolojik araçları doğa ve toplumla uyum içinde kullanmaktadır.

Çoklu mekânlar ve yansımalar temasında ise bireyin mekansal deneyimi, sınırların belirsizleştiği ve kimlik algısının sürekli yeniden üretildiği bir ortamda şekillenmektedir. Aynalar, iç içe geçmiş mekânlar ve çok katmanlı mekansal örgütlenmeler, bireyin kendisiyle ve çevresiyle olan ilişkisini sorguladığı, gerçeklik ve temsil arasındaki sınırların bulanıklaştığı heterotopik sahneleri oluşturmaktadır. Bu tür mekânlar bireysel deneyimi parçalayarak çoğaltmakta, bireyi sürekli bir kimlik inşası ve dönüşüm süreci içinde tutmaktadır.

5.1. Bireyin Geleceğin Kentindeki Mekansal Ayak İzi

Yükseklik hem ütopyalarda hem de distopyalarda geçen ve yönetim ile ilişkilendirilen bir kavram olarak gözlemlenmiştir. Yükseklik aynı zamanda “merkez” anahtar kelimesi ile “attachment” yani “bağlanma”ya uğrar ve merkeziyet, güç, otorite ve kontrole karşılık gelir. Burada karşılık gelen kelime değil ama kurgunun türüne göre kelimenin alt metni yani anlamı değişkenlik gösterebilir. Niyet ve yöntem olarak çeşitlenir ve değişir. Bireyin geleceğin kentindeki mekansal ayak izi, tez boyunca yapılan kavramsal analizler ve oluşturulan yapı üzerinden ele alındığında; bireyin kimlik, toplumsal ilişki ve çevreyle kurduğu bağ üzerinden sürekli yeniden biçimlenen çok katmanlı bir izlek olarak tanımlanabilir. Bu iz, bireyin yalnızca fiziksel hareketlerini

değil, aynı zamanda varoluşunu, özgürlük arayışını ve toplumsal sistemler içerisindeki konumlanışını da mekânda görünür kılar. Şemanın merkezinde yer alan birey kavramı, her bir katmanda çevresiyle kurduğu ilişki üzerinden farklılaşarak, kendi varlığını çeşitli mekansal kurgular içerisinde yeniden üretmektedir.

Distopik gelecek kurgularında bireyin mekansal izi, yoğun bir denetim ve gözetim mekanizmalarının etkisi altında biçimlenir. Gözetim sistemleriyle izlenen, kimiksizleştirilen birey; mekanikleşmiş ve sınırlı bir hareket alanı içerisinde varlığını sürdürmeye çalışır. Bu tür kurgularda bireyin mekânla kurduğu ilişki, sistemin ihtiyaçlarına göre yönlendirilen, bireysel iradede arındırılmış bir iz olarak okunur.

Heterotopya bağlamında ele alındığında ise bireyin ayak izi; parçalanmış, süreksiz ve çoklu bir deneyimi temsil eder. Terk edilmiş mekanlarda, kalıntılarda ya da zaman ve mekân sınırlarının bulanıklaştığı arada kalmış alanlarda birey, kendi varoluşunu geçmiş ve geleceğin arasında bir geçiş hali olarak deneyimler. Bu tür heterotopik kurgular, bireyin kimliğini ve hafızasını sürekli sorguladığı ve yeniden inşa ettiği mekansal karşılaşmalar yaratır.

Ütopyacı gelecek düşüncelerinde ise bireyin ayak izi özgürlük, eşitlik ve toplulukla kurulan olumlu ilişkiler üzerinden şekillenir. Ortak kullanım alanları, eşitlikçi mekan düzenlemeleri ve teknoloji ile doğanın dengede olduğu sürdürülebilir çevreler, bireyin kendi potansiyelini gerçekleştirebileceği, toplumsal bütünlüğe katkı sunabileceği ortamlar yaratır. Bu bağlamda bireyin mekansal izi, bireysellik ve topluluk arasındaki uyumu ifade eden bir metafora dönüşür.

Sonuç olarak bireyin geleceğin kentindeki mekansal ayak izi, içinde bulunduğu toplumsal yapı, kurgulanan ideolojik sistem ve bireysel kimlik dinamiklerine bağlı

olarak değişkenlik göstermektedir. Tez boyunca oluşturulan şematik yapı da bireyin, her bir katmanda çevresiyle kurduğu ilişkiler doğrultusunda farklı mekansal deneyimler üretmesi ve bu deneyimler üzerinden kendi varoluşunu sürekli yeniden tanımlaması üzerine kurgulanmıştır.

5.2. İstanbul’da Bireyin Karşılığı Ne Olacak?

İstanbul gibi hem tarihi derinliği hem de hızlı ve düzensiz dönüşümüyle karakterize olan bir kent bağlamında düşünüldüğünde, bireyin gelecekte kent içerisindeki mekansal ayak izi; hem geçmişin katmanlarıyla hem de geleceğin öngörülemeyen kurgularıyla sürekli yeniden biçimlenen, esnek ve çok boyutlu bir yapı sergileyecektir. İstanbul’un mevcut kent yapısı, hali hazırda heterotopya örüntülerini barındırmakta; terk edilmiş endüstriyel alanlar, tarihi yarımadaanın zamanla aşınmış dokusu, hızlı kentleşmenin doğurduğu amorf yerleşimler bireyin mekansal deneyimini bugünden karmaşıktırmaktadır. (Lefebvre, 1991; Soja, 1996). (Resim 5.1) Bu durum gelecekte daha da belirginleşerek bireyin kent içindeki izinin parçalı, geçişli ve süreksiz bir yapıya bürünmesine neden olacaktır.

Resim 5.1 *Müze Gazhane İstanbul* <https://muzegazhane.istanbul/hakkinda/>

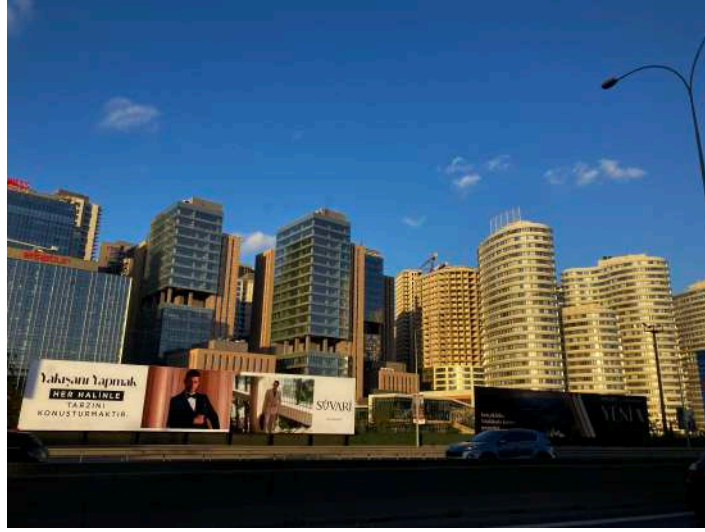

Geleceğin İstanbul'unda distopik izler, kentsel gözetimin artmasıyla belirginleşebilir. Akıllı şehir uygulamaları, kamusal alanda yoğun veri toplanması ve bireyin hareketlerinin sayısallaştırılması, bireyin özgür iradesini sınırlandıran görünmez mekanizmalar oluşturacaktır. (Zuboff, 2019; Sennett, 2018) Bu bağlamda bireyin mekansal ayak izi; izlenebilir, ölçülebilir ve yönetilebilir bir veriye dönüşerek, bireysel deneyimin özgünlüğünü yitirdiği mekanik bir kentsel örgütlenmenin parçası haline gelebilir.

Bununla birlikte İstanbul'un çok merkezli yapısının ve farklı sosyo-ekonomik grupların mekâna farklı şekillerde müdahil olmasının etkisiyle, mekansal parçalanma daha da derinleşebilir. Lüks güvenli siteler, kapalı kamusal alanlar ve erişim bariyerleri bireyin kentteki hareket alanını sosyal sınıfa, ekonomik güce ve dijital erişim yetisine göre belirleyerek bireysel izleri ayrıştıracaktır. (Harvey, 2012; Graham & Marvin, 2001) (Resim 5.2) Bu yapısal ayrışmalar bireyin kentteki varlığını yalnızca

fiziksel erişim sınırlarıyla değil, aynı zamanda algısal ve sosyal sınırlarla da çevreleyecektir.

Resim 5.2 Ünalın Kadıköy Gökdelene Örnekleri E5 Karayolundan Seyir Halindeyken Çekilmiş Bir Fotoğraf

Gökdelene eserindeki distopik anlatımın içinde bulunan ve İstanbulun silüetinin gökdelenlerle dolmuş olmasına yönelik anlatı günümüze bakıldığında gerçekleşmiş durumdadır. (Resim 5.3)

Resim 5.3 Büyükdere Caddesi 4. Levent <https://anlatilaninotesi.com.tr/20220428/avrupada-en-cok-gokdelene-sahip-ulke-turkiye-1055911369.html>

Öte yandan, İstanbul'un direngen yapısının ve kentli bireyin gündelik hayattaki esnek adaptasyon kapasitesinin etkisiyle, bireyin gelecekteki mekansal ayak izi yalnızca distopik bir senaryoya sıkışmayacak olarak da değerlendirilebilir. Yerel toplulukların, dayanışma ağlarının ve küçük ölçekli ortak üretim pratiklerinin artmasıyla bireyin kamusal mekân üzerindeki aktif katılımı güçlenebilir. Bu tür gelişmeler, geleceğin İstanbul'unda ütopyacı kentsel kurguların da varlık gösterebileceği alanlar yaratabilir.

Geleceğin İstanbul'unda bireyin mekansal ayak izi; distopik, heterotopik ve ütopyacı katmanların iç içe geçtiği, sürekliliği olmayan, zaman ve mekân arasında salınan, gözetim ve özgürlük arasında sürekli müzakere eden, çok yönlü bir deneyim ağına dönüşecektir.

Birey, bir yandan görünmeyen izlerle sayısallaşacak, diğer yandan kendi mikro-mekânlarını yaratarak bu izleri özgün bir yaşantıya dönüştürmenin yollarını arayacaktır. Psikolojik bağların kurulduğu kısmi mekansal yapılar veya açık alanlardaki fiziksel olmayan mekansal tanımlamalar türeyebilir. Bu yapı, tez kapsamında geliştirilen kavramsal şemanın kent ölçeğinde İstanbul bağlamına uyarlanmış bir yansıması olarak okunabilir.

Örneğin gökdelen kavramı, İstanbul'da özellikle Levent, Maslak ve Ataşehir gibi merkezlerde yoğunlaşan dikey yapılaşma pratikleri üzerinden somutlaşmaktadır. Bu bölgelerde yükselen yapılar, kentte bir yandan küreselleşmenin ve finansallaşmanın mekansal izdüşümü olarak okunabilirken, diğer yandan bireyin kent içerisindeki ölçeğini küçülten ve anonimleştiren bir etkide bulunmaktadır. Şekilde ütopyacı kurgularla ilişkilendirilen "gökdelen", İstanbul bağlamında daha çok neo-liberal kentleşmenin ve mekansal ayrışmanın bir göstergesi olarak distopik bir okumaya da

imkan vermektedir. (Şekil 5.5)

Katmanlılık ve çoklu mekânlar kavramları, İstanbul'un farklı tarihsel dönemlere ait izlerin iç içe geçtiği Beyoğlu, Kadıköy ve Fatih gibi bölgelerde gözlemlenebilmektedir. Bu alanlarda bir arada var olan tarihi yapılar, modern konutlar ve kentsel dönüşüm projeleri, şemada heterotopik özelliklere atıf yapan parçalı, süreksiz ve geçişli mekansal örüntüleri somutlaştırır. Bu durum bireyin kent deneyiminin sürekli değişen, çok zamanlı ve çok mekanlı bir yapıda evrildiğini gösterir.

Gözetim, izolasyon ve kontrollü yaşam alanları kavramları ise, İstanbul'da özellikle güvenli sitelerde, AVM'lerde ve kamusal alanların dönüşümünde görünür hale gelmektedir. Zorlu Center, Kanyon gibi yapılar veya yeni gelişen kapalı siteler, kamusal mekânın sınırlandırıldığı, erişimin kontrol altına alındığı bir kent dokusu üretmektedir. (Bauman, 2000; Davis, 1990). Bu mekânlar, bireyin özgür dolaşımını kısıtlayarak, bireyin ayak izinin sistematik olarak izlendiği ve yönlendirildiği distopik örüntülere günümüzde zemin hazırlamaktadır.

Topluluk, dayanışma, ortak üretim gibi kavramlar da mevcut İstanbul'da çeşitli alternatif mekanlar üzerinden örneklenebilir. Örneğin, Bomontiada'daki kültürel etkinlik alanları, Kadıköy'deki dayanışma kooperatifleri ya da çeşitli mahalle inisiyatifleri, ütopyacı gelecek tasarımlarını çağrıştıracak biçimde bireyin kent mekânı üzerinde kolektif bir iz bırakmasına olanak tanımaktadır. Bu yapılar, bireysel varoluşun yalnızca tüketim üzerinden değil, üretim ve paylaşım odaklı bir kent deneyimi üzerinden de kurulabileceğini göstermektedir. (Harvey, 2000).

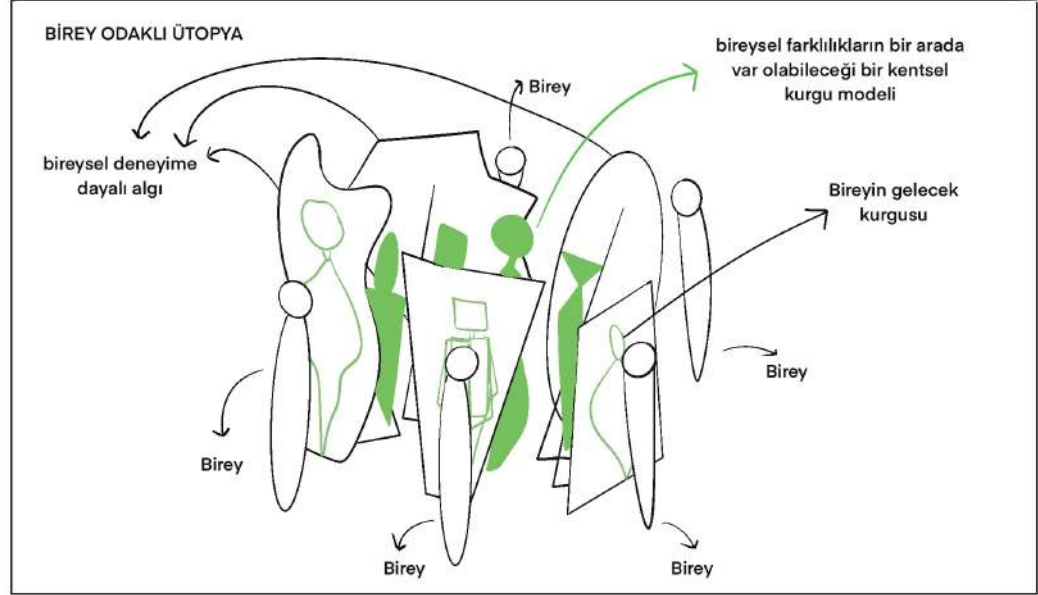
Sonuç olarak, İstanbul'un mevcut kent yapısı, şemada belirtilen anahtar kavramların her birine karşılık gelebilecek örnekleri bugünden barındırmakta; bireyin

mekansal deneyimini, ütopya, heterotopya ve distopya gibi farklı kurguların eş zamanlı olarak iç içe geçtiği dinamik bir yapı içinde şekillendirmektedir. (Şekil 5.5)

6. SONUÇ

Gelecek kurgularında bireyin varlığına dair merak edilerek başlanan araştırmada; edebiyat eserleri ve filmler üzerinden yapılan inceleme ile birlikte birey olmanın tanımının ne olduğu, kentin ve toplumun temelini oluşturan bireyin gelecek kent ekosistemindeki yerini sorusuna cevap aranmıştı. Tez araştırması doğrultusunda sorulara cevap bulunmuştur. Birey, ideal toplum düzeni kurgularında, birey olmanın tanımları arasında yer alan; farklı, özgün özellikleri taşımaya devam etme, tanımlaması bakımından kurgunun öne çıkardığı toplumsal birliktelik ve yaşam biçimi sistematığıne göre bu tanımlamayı devam ettirememiştir. İdeal senaryolarda bireysel düzeye indirildiğinde, bireyin tektipleşmeye itildiği gözlemlenmiştir. Bu sebeple şu ana kadar üretilen eserlerdeki dil ortaklığından gelecek kurgularında birey özelinde bir öne çıkarma bulunmamaktadır. Ancak bunun olmaması göstermektedir ki bireysel farklılıkların bastırılmadığı bir kurgu yaratılması seçeneği mümkündür. (Şekil 6.1) Şu ana kadar üretimin yapılmamış olması yapılmayacağı anlamına gelmemektedir.

Şekil 6.1 *Bireysel Farklılıkların Varlığının Mümkün Olduğu Bir Gelecek Senaryosu Temsiliyet Çalışması*

Yukarıdaki tezin ana sorularından türeyen ve alt sorularını oluşturan; Kent ekosisteminin en temel taşı olan bireyin önceliklendirildiği bir İstanbul gelecek senaryosu kurmak mümkün olabilir mi? Kent buna ne ölçüde izin verir? Eğer mümkünse mekansal açıdan neler değişirdi? Sorularının bir kısmı da yanıtlanmıştır. İstanbul kenti distopik edebiyat eserlerindeki ve film örneklerindeki yapıyı çevre bakımından benzerlikler göstermektedir.

Gökdelen silüetleri, sahip olduğu meydanlar ve çeperlerindeki sosyo ekonomik farklılara sahip ilişkileri ile distopik özellikleri paylaşmaktadır. Bu da kentte bireyin distopyalardaki kişisel alan yaratma çabasını barındırabileceğini ve potansiyel olarak bir ideal bireysel gelecek kurgusu yaratımı için konu olabileceğini göstermektedir. Kentin bu oluşuma izin verip vermemesinden ziyade, bireyin bu izne ihtiyacı olmadan kent içerisindeki parçaları dönüştürme gücü ile bu etkiyi yaratmasının imkanı ve kuvveti

daha yüksektir. (Fahrenheit 451'deki havalandırma bacasının bireysel bir mekana dönüşümündeki gibi) Dolayısı ile kent buna izin vermese de yaratıcı olan birey bir yolunu bulacak ve mekanı kendi istekleri doğrultusunda değiştirecek ve kendileyecektir.

Tezdeki alt soruların sonuncusu olan; eğer mümkünse mekansal açıdan neler değişirdi sorusu ise kısmen yanıtlanabilmiştir. Çünkü eserlerdeki olaylara gösterilen tepkiler ancak bireysel düzeyde ölçülebileceği ve birden fazla değişken olan: bireyin psikolojik yaklaşımı, gelecek kurgusunun ana konusu, otoritenin baskısı gibi her kurgudan kurguya değişkenlik gösterilebilecek durumlar olduğu için tahmin edilemez olacaktır. Bu aşamada bir tespit yapılması için bireyi konu alan ve farklılıkların ön planda tutulduğu eserlerin üretimi sonrasında oluşacak benzerlikler üzerinden bu tespitin gerçekleştirilebileceğine inanılmaktadır.

Soruları yanıtlama arayışında tez de incelemek üzere hem üzerinde araştırma yapılmış hem de çok yeni üretimlerden örnekler seçilmiştir. Yeni üretim örnekleri olan filmler “Platform 2 ve Uglies” üzerlerine çok sayıda söylem içermemesi sayesinde daha gözleme dayalı bir tespit imkanı sağlamaktadır. Bu farklılık eski ve yeni çalışmalar arasında bağlantı kurmak için bir olanak sağlamıştır. Eserler incelenirken, toplumsal, kent ölçeğinde ve mekansal ilişkileri incelenmiştir. İnceleme bilişsel haritalamalarla gerçekleştirilmiştir. Ayrıca literatür analizinde ortaya çıkan ve gelecek kurgularınada tekrarlanan anahtar kelimelerin karşılıklarına bakılmıştır. Bireyin merkezde olduğu ve içten dışa genişleyerek anahtar kavramlar, literatür ilişkisi, tezde seçilen örneklem ve çıktılarla bütünsel olarak tüm ilişki ağı özetlenmeye çalışılmıştır. (Şekil 5.5)

Tüm bu bulgular, çalışmanın sadece tek bir disiplinin sınırları içinde kalmadığını, aksine mimarlık ile edebiyat ve sinema alanları arasında çok yönlü bir

etkileşim kurduğunu ortaya koymaktadır. Kurgu anlatılar aracılığıyla kent, birey ve mekân ilişkisi mimari bir bakışla çözümlenirken; bireyin bu ilişkiler içindeki konumu, anlatı sanatlarının sunduğu katmanlı temsil gücüyle değerlendirilmiştir. Eserlerdeki mekansal kurgular, yalnızca fiziksel bir çevre değil, bireyin dönüşümüne olanak tanıyan düşünsel bir zemin olarak okunmuştur. Bu disiplinlerarası yaklaşım sayesinde, mimarlığın düşünsel boyutunun genişletilmesi ve gelecek senaryolarına dair daha derinlikli mekansal sorgulamalar yapılması mümkün olmuştur.

Teze Dair Sınırlamalar:

Tezin yazılma sürecinde literatür ve araştırma alanları incelemesinde mimari projeler ve fikrîsel öneride kalan soyut proje önerileri başlangıçta tez araştırma yöntemleri içerisinde yer almaktaydı. Ancak önceki araştırmaların incelenmesi sonucunda projelerin araştırmalarda çok sayıda tekrar etmesi nedeni ile değerlendirmenin edebiyat ve film örnekleri üzerinden ilerlemesinin literatüre katkısının daha çok olacağına inanılmıştır. Üzerlerinde çok sayıda araştırma yapılması sebebi ile projelerin (garden city gibi veya kapsül otel gibi) tekrara düşerek, sınırlamalar yaratabileceğini düşündürmüştür.

Ayrıca ütopya ve distopyaların kaynak olarak ele aldığımız ata eserler olarak düşündüğümüz ve çıkış noktaları edebiyat olduğu için edebiyat eserleri üzerinden bir analiz yapılması tezi daha anlamlı kılmıştır. Öte yandan ilk dayanağın edebiyat eseri olması da bir kısıtlama getirmektedir.

Diğer bir sınırlama araştırma sorularının doğası gereği bireysel yönelimler içerebilecek olmasıdır. Araştırmanın başlangıcında belirlenen sorular, zamanla sürecin dinamikleri doğrultusunda farklı yönlendirmelere açık hale gelmiş ve bu doğrultuda

yanıtlar da şekillenmiştir. Bu durum, araştırmanın her aşamasında elde edilen bulguların, sürecin ilerlemesiyle birlikte evrilmesine ve yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Dolayısıyla, çalışmanın kurgulanmasında ve analiz sürecinde mutlak bir tarafsızlık sağlanması çabası, bu bağlamda önemli bir sınırlılık olarak değerlendirilebilir.

Tezden Türetilebilecek Araştırma Alanları:

Tezin ana sorularına cevap aranırken araştırma içerisinde tezle ilişkili ama doğrudan soruların yanıtı olmayan bazı ek konu başlıkları doğmuştur. Bu konular tezden türetilebilecek araştırma konuları olabileceği gibi yeni çalışmalara da olanak sağlayabilecektir. Aşağıda tez içerisinde doğan karşıt görüşlerin ve çelişkili konuların sonucu olan bazı araştırma başlıkları yer almaktadır.

1. Kentin ne olduğu ve genellikle tasvirinin büyük ve açık alanla bağlantı kurularak oluşturulan ve kabul edilen tanımının yerine, bu tezde film incelemesi yapılırken platform 2 örneğinde yaratılan ikincil bir toplu yaşam alanının kurgusunun kent olarak, açık alan ile teması olmayan, ele alınıp alınmayacağına dair yeni bir tartışma penceresi oluşturabileceği gözlemlenmiştir. Makale veya başka bir araştırma konusu olarak literatüre kazandırılabilir.
2. Bireyselliğin ortadan kaldırılmasını konu alan Zamyatin'in "biz" eseri ile tezde yapılan çıkarımlar sonucunda tespit edilen, bireyselliğin nesiller boyu odak nokta olmamasından kaynaklı eserlere konu olmamasının ilişkisi üzerine derinlemesine bir araştırma çalışması gerçekleştirilebilir. Hatta bu kıyaslamadan yola çıkılarak odağa birey konulsaydı ortaya nasıl bir eser çıkabileceğine dair bir kurgu tasarımı bile denenebilir.

KAYNAKÇA

- Açıkel, M., Örmecioğlu, H. T., (2024). Klasik Ütopyalarda Mimari Söylemler ve Modern Dönem Etkileri. Ütopya (1516), Yeni Atlantis (1627) ve Güneş Ülkesi (1623) Örneği, Tasarım Kuram 2024;20(43)208-225 doi:10.59215/tasarımkuram.dtj439/Araştırma
- Akdemir, M., (2016) Düş'ün Felsefesi Ütopyalar, Sentez Yayıncılık
- Aşkun, N. C. (1979). Sinema ve edebiyat ilişkisi üzerine. Kurgu, 1(1), 124-130.
- Atwood, M. (1985). Damızlık Kızın Öyküsü. (Çev. Handan Sağlam). Pegasus Yayınları.
- Atwood, M. (2019). Damızlık Kızın Öyküsü (S. Altınçekiç, Çev.). İstanbul: Doğan Kitap.
- Bacon, F., (2014) Yeni Atlantis, (çev. Çiğdem Dürüşken). İstanbul Alfa Yayınları
- Bakhtin, M. (1981). The dialogic imagination: Four essays (C. Emerson & M. Holquist, Trans.). University of Texas Press.
- Baumeister, R. F., & Bushman, B. J. (2008). Social psychology and human nature. Cengage Learning.
- Bellamy, E., (2021). Geriye Bakış. 2000'den 1887'ye (Çev. Fadime Kahya) İstanbul. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Bettencourt, L. M. A. (2013). The origins of scaling in cities. Science, 340(6139), 1438-1441.
- Bezel, N., 1984. Yeryüzü Cennetleri Kurmak. Say Yayınları
- Bradbury, R. (2019). Fahrenheit 451. (Çev. Meral Güven). İthaki Yayınları.
- Bronfenbrenner, U. (1979). The ecology of human development: Experiments by nature and design. Harvard University Press.
- Brown, D. (2018). İdeolojik baskı ve bireysel özgürlük. Felsefe Çalışmaları, 12(1), 30-42.
- Bumin, K., (2024). Gazete Duvar: 25.11.2024 Platform 2' ya da 'liberalizm' eleştirisine devam! <https://www.gazeteduvar.com.tr/platform-2-ya-da-liberalizm-elestirisine-devam-makale-1726927>
- Burgess, A. (1962). Otomatik Portakal. (Çev. Ersin Salman). İthaki Yayınları.

- Cabet. E., (2012). İkaria'ya Yolculuk. (Çev. Jacques Attali). İstanbul Say Yayınları
- Castells, M. (1983). The city and the grassroots: A cross-cultural theory of urban social movements. University of California Press.
- Campanella. (2018) Güneş Ülkesi. (Çev. Çiğdem Dürüşken) Alfa Klasik
- Clark, W. (2020). Özgürlük arayışı ve sisteme karşı çıkış: Bir distopya analizi. Toplumsal Analizler Dergisi, 9(4), 105-118.
- Çakmak, S., (2016). 1980 Sonrası Türk Romanında Karşı Ütopya. (Yüksek Lisans Tezi) Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü
- Çınar, T. (2015). Bahçekent Modelinin Düşünsel Kökenleri ve Kentbilimine Katkıları. Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, 55(1).
- Demir, R., (2019). Bir Kent Distopyası Olarak Tahsin Yücel'n Gökdelen'i Ve Romanın Distopaya
- Doğan. Y., Ali., (2016). Ütopyalarda Mekan Analizi - Campanella Örneği Üzerinden Metin Görselleştirme Yöntemi
- Ece. Ş., (2019) Kusursuz Bir Toplum Mümkün mü?, Yıldız Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Cilt 03, Sayı 01, s. 157-163
- Elsaesser, T. (2001). We Need to Talk About Lynch. Film Comment, 37(5), 40–45.
- Florida, R. (2002). The rise of the creative class: And how it's transforming work, leisure, community and everyday life. Basic Books.
- Florida, R. (2005). Cities and the creative class. Routledge.
- Foucault. M., (2021) Bu Bir Pipo Değildir. (Çev. Selehattin Hilav) Yapı Kredi Yayınları
- Foucault, M. (1967). Des espaces autres (H. D. Foster, Çev.). Architecture, Mouvement, Continuité, 5, 46-49.
- Foucault, M. (1975). Surveiller et punir: Naissance de la prison. Gallimard.
- Freud, S. (1919). The Uncanny. In J. Strachey (Ed. & Trans.), The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud (Vol. 17, pp. 217–256). London: Hogarth Press.
- Gaiman. N., (2019) Yokyer. (Çev. Evrim Öncül) İthaki Yayınları
- Gehl, J. (2010). Cities for people. Island Press.

- Gilman. C. L., (2018) Kadınlar Ülkesi. (Çev. Sevda D. Karalı). İthaki Yayınları (Kitabın Orjinal Basımı 1915)
- Glaeser, E. L. (2011). Triumph of the city: How our greatest invention makes us richer, smarter, greener, healthier, and happier. Penguin.
- Harrington, J., (2016). The Commonwealth of Oceana. Create Space Independent Publishing Platform
- Huxley, A. (1932). Cesur Yeni Dünya. (Çev. Burcu Ersan). Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Huxley, A. (2020). Cesur Yeni Dünya. (Çev. Ümit Tosun). İstanbul İthaki Yayınları
- İkiz. S. Utkum., (2018) Ebenezer Howard'ın Bahçe Şehri, Architectural, Mimarlığın Türkçesi, <https://www.arkitektuel.com/ebenezer-howard-bahce-sehir/>
- İnsanca Akademi Dijital Platformu, , (t.y.). Ütopya: Tommaso Campanella'nın Güneş Ülkesi. <https://www.insancaakademi.com/gunes-ulkesi/>
- Jacobs, J. (1961). The death and life of great American cities. Vintage.
- Jones, E. (2020). Toplumun gözetimi ve kontrolü: Distopik bir analiz. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi, 8(3), 112-125.
- Kadıköy Belediyesi Akademi, (t.y.). Bahçe Kent Hareketi, <http://www.kadikoyakademi.org/bahce-kent-hareketi/>
- Kaplan, E. A. (1983). Women and Film: Both Sides of the Camera. New York: Methuen.
- Kayhan. İ., (2018) Ütopyalarda Sosyal Yaşam ve Eğitim
- Le Bon. Gustave., (2018) Kitleler Psikolojisi, çev. Tuğrul Dursun, Olympia Yayınları
- Lefebvre, H. (1991). The Production of Space (D. Nicholson-Smith, Trans.). Oxford: Blackwell. (Original work published 1974)
- Miller, S. (2021). Teknolojinin kontrol mekanizması olarak sanal dünya. Bilim ve Teknoloji Araştırmaları, 7(2), 55-68.
- More, T., (2024). Ütopya. (Çev. Suat Ertüzün) İstanbul Can Yayınları
- Mulvey, L. (1975). Visual Pleasure and Narrative Cinema. Screen, 16(3), 6–18. <https://doi.org/10.1093/screen/16.3.6>

- Newman, P., & Kenworthy, J. (1999). Sustainability and cities: Overcoming automobile dependence. Island Press.
- Orwell, G. (2016). 1984. (Çev. Celal Üster), Can Yayınları.
- Özderya, D., (2016) Ütopya-Teknoloji Ekseninde Sanal Mekan İçin Bir Model Olarak Yeni Babil
- Public Integrity 2024, A Review Of The Platform: A Social Commentary Of The Rise And Fall Of Social Equity By Galder Gaztelu-Urritia, Basque Films, 2019. Vol. 26, No. 3, 374–377
- Rediker, M. (2007). The slave ship: A human history. Penguin.
- Sassen, S. (2014). Expulsions: Brutality and complexity in the global economy. Harvard University Press.
- Seed, D. (2009). A companion to science fiction. Wiley-Blackwell.
- Siyasal Düşünceler Tarihi II., (t.y.) Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm, 11. Hafta Ütopik ve Bilimsel Sosyalizm: St. Simon, Fourier, Owen ve Marx <https://acikders.tuba.gov.tr/pluginfile.php/1356/course/section/641/11.Hafta%20-%20%C3%9Ctopik%20ve%20Bilimsel%20Sosyalizm%3B%20St.%20Simon%2C%20Fourier%2C%20Owen%2C%20Marx.pdf>
- Smith, J. (2022). Teknolojinin toplumsal etkileri. Teknoloji ve Toplum Dergisi, 5(2), 45-58.
- Soja, E. W. (1996). Thirdspace: Journeys to Los Angeles and Other Real-and-Imagined Places. Oxford: Blackwell.
- Taylor, R. (2019). Toplumsal eşitsizliklerin derinleşmesi: Elit sınıfın rolü. Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 10(3), 75-88.
- TDK, (2024, ŞUBAT). <https://sozluk.gov.tr/>
- Thomas, S. (2017). Yoksulluk ve baskı altında yaşamak: Geniş halk kitlelerinin durumu. Toplumsal Sorunlar Araştırmaları, 6(1), 20-35.
- United Nations Department of Economic and Social Affairs [UN DESA]. (2018). 2018 Revision of World Urbanization Prospects. United Nations.

Uslu. Yrd. Doç. Dr. A., (2013) Sosyalist Düşüncenin Kaynakları: Büyük Britanya ve Fransa’da İşçi Hareketlerinin Başlangıcı ve Ütopya Düşüncesi (1800-1830)* Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Cilt 70, No. 1, 2015, s. 35 - 63

Vairasse, D. (1675). The History of the Sevarites or Sevarambi. London: Henry Brome

Vairasse, D. (2017). Sevarambes Ülkesi (Çev. M. Demir). İstanbul: İletişim Yayınları.

White, K. (2019). Mücadele ve umutsuzluk: Distopik dünyalarda başarı şansı. Kültür ve Edebiyat Araştırmaları, 4(3), 65-78.

Wilson, M. (2019). Sanal gerçeklik ve toplumsal kaçış. Teknoloji ve Kültür Dergisi, 3(4), 87-101.

Woolf, V. (1925). Mrs Dalloway. Hogarth Press.

Yetkin, G. Bihter., (2018). Ütopya Madalyonun İki Yüzü: F. M. Dostoyevski Gülünç Bir Adamın Düşü ve R. Bradbury Fahrenheit 451

Yahyagil, M. Y. (2011). Kentlerin Kültürün Gelişmesindeki Etkileri. Istanbul Journal of Sociological Studies(25), 105-120.

Yücel, T. (2022). Gökelen, Can Yayınları

Filmler;

MCG. (2024)., UGLIES.

<https://www.netflix.com/watch/81002266?trackId=255824129&tctx=0%2C0%2C5eea7fd-fa31-4c29-87ae-dbb952492c90-290759638%2C5eea7fd-fa31-4c29-87ae-dbb952492c90-290759638%7C2%2C%2C%2C%2C%2C%2CVideo%3A81002266%2CdetailsPagePlayButton>

Gaztelu-Urrutia G. (2024). PLATFORM 2

<https://www.netflix.com/watch/81284730?trackId=255824129&tctx=0%2C1%2Cb522f2b7-1736-4859-8fd2-659e98dd3cf1-304538014%2Cb522f2b7-1736-4859-8fd2-659e98dd3cf1-304538014%7C2%2Cunknown%2C%2C%2CtitlesResults%2C81284730%2CVideo%3A81284730%2CminiDpPlayButton>

Resimler;

Resim 3.1 : Netflix “UGLIES” filminden kente karşı ekran görüntüsü

Resim 3.2 : Netflix “PLATFORM 2” filminden ekran görüntüsü

Resim 3.3 : Netflix “PLATFORM 2” filminden bireyin üst ve alt ile olan ilişkisi

Resim 3.4 : Netflix “PLATFORM 2” filminden platformun bulunduğu katın numarası ve bireylerin alan konumlanmaları

Resim 4.1 Güneş Ülkesi’nin görsel bir örneği <https://www.bilimkurgukulubu.com/edebiyat/tommaso-campanellanin-gunes-ulkesi/>

Resim 4.2 Güneş Ülkesi eserindeki Kaptanın kenti anlattığı metnin yapay zeka ile görselleştirilmiş versiyonu

Resim 4.3 “Bu ülkenin halkı bütün doğa olaylarını, rüzgarları, şimşekleri, yağmurları ve gökkuşağını kendi evlerindeki odalara resmetme yeteneğine de sahip.” metninin yapay zeka ile görselleştirilmiş hali

Resim 4.4 Bireyin Güneş Ülkesi’ndeki yaşantısının yapay zeka aracılığı ile temsili

Resim 4.5 Gökdelen eserinin giriş metni olan (Bağlı değildi, sağında solunda bir sürü koltuk varken odadaki tek tahta iskemlenin üstünde, kımıldamadan oturmasını söyleyen de olmamıştı, o gene de hep aynı yerde, aynı tahta iskemlenin üstünde, kımıldamadan oturuyor, korku ve şaşkınlık içinde karşısındaki adamlara bakıyordu.) yapay zeka ile resmedilmiş hali

Resim 4.6 “Kalktı, pencereye gitti; yukarıda neredeyse her dakikada sinekler gibi vızıldayan şu mekik dedikleri küçüçük uçaklar birbirini izliyor, aşağıda arabalar sinekler gibi küçüçük görünüyordu; arada sırada bir iki insanın da belirdiği oluyordu; onlar sinekten de küçüktü. Gerçekten de böyleymiş ve hep böyle olmuşlar gibi bir duyguya kapıldı” metninin yapay zeka ile görselleştirilmiş örneği

Resim 5.1 Müze Gazhane İstanbul <https://muzegazhane.istanbul/hakkinda/>

Resim 5.2 Ünalın Kadıköy Gökdelen örnekleri E5 karayolundan seyir halindeyken çekilmiş bir fotoğraf

Resim 5.3 İstanbul Gökdelen silüeti örneği <https://anlatilaninotesi.com.tr/20220428/avrupada-en-cok-gokdelene-sahip-ulke-turkiye-1055911369.html>

23	2011		Sürdürülebilir gelişme çerçevesinde yeşil yerleşim ölçülerinin kentsel dönüşüm uygulamaları açısından anlamı	YTÜ	Kentsel politika, kültürel kimliğin sürdürülmesi, mekân ve yer, PLANLAMA SORUNLARI OLARAK KÜLTÜR VE KENT			
24	2010		Kentsel iletişim ve kamusal insan kavramları perspektifinde yaşanılır mekân olgusu ve kamusal alanların organizasyonu, Antik Çağ'da ve günümüzde Bergama örneği	YTÜ	insan ihtiyaçları, kamusalılık, kamusal alanlar, kentsel iletişim, yaşamlılık, Antik Çağ			
25	2008		Kentsel mekânda iletişim ve iletişim teknolojilerinin gelişimi perspektifinde kentsel kamusal mekân tasarımı bakış	YTÜ	İletişim, kentsel mekân, iletişim teknolojileri, kentsel kamusal mekân			
26	2001		Tarihi çevrelerin planlaması ve kireselleşme kavramı ile etkileşiminin değerlendirilmesi	YTÜ	Esnak planlama, kireselleşme çevre, altyapı, yerel üretimin korunması, kentsel kalite			
27	2011		Bir sürdürülebilir kent modeli: Yavaş şehir hareketi	YTÜ	Endüstrileşmiş Yapım Sistemi, Yapı Malzemeleri, Bilgisayar Destekli Tasarım, Bilgisayar Destekli Üretim, Yapı Bilgi Modellemesi, Yapı Enformasyon Sistemleri			
28	2011		Dijital tasarım ve üretim araçları ile minaride malzeme kullanımının dönüşümü	YTÜ	ekolojik dengeye, sürdürülebilirliğine			
29	2012		"Gelecekte konut yapılarının korunmasının ekolojik dengeye sağladığı katkılar üzerine bir inceleme"	YTÜ	Bilgisayar Teknolojileri, Mimari Tasarım, Mimari Eğitimi, Bilgisayar Destekli Tasarım, Tarihi Çevre Belgeleme, Sanal Gerçeklik, Görselleştirme, Canlandırma, Etkileşim, Benzetim			
30	2010		Etkileşimli üç boyutlu sunal çevrenin oluşturulması ve mimarlıkta kullanımı	YTÜ				
31			"Eski kent mekânlarının canlandırılması" bağlamında İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi'nde mimari tasarım ilkelerinin değerlendirilmesi	YTÜ				
32			"Eski kent mekânlarının canlandırılması" bağlamında İstanbul Eminönü Hanlar Bölgesi'nde mimari tasarım ilkelerinin değerlendirilmesi	YTÜ				
33	2004		Akıllı binaların tarihsel gelişimi ve geleceğe yönelik ütopyalar	YTÜ				
34	2003		Mimari tasarımda bilgisayar rolünün anlaşılmaması: Dekonstrüktif yapı örneği	YTÜ				
35	2008		Konut gelişiminde gelecek vizyonları /http://localbosi:6060/xmhtml/lan-dle/11362	YTÜ	konut, gelecek vizyonları, yaşam idealleri	farklı coğrafya ve kültürlerde ki yaşam biçimleri ve yerleşim örneklerinin arasından farklı dönemlerde ortaya çıkan eğilimleri, yaşam gereksinimleri ve teknolojik gelişimler yerleşiminde inceleyip değerlendirilmiştir		

58			Towards interactive sustainable neighborhood design : combining a tangible user interface with real time building simulations, Ekişimlini sürdürülebilir mahalle tasarımına doğru: somut bir kullanıcı arayüzünü gerçek zamanlı bina simülasyonlarıyla birleştirmek		urban planners and designers				
59	2015		Entrepreneurial Tech-Ed. : using technology to fuel income generation education in rural Ghana/ Girişimci Tech-Ed. : Gana kırsalında gelir getirci eğitimi desteklemek için teknolojiyi kullanmak	MIT	small-scale technology hubs, technology-centered secondary school				
60	2014		Urbanizing the American dream : symbiotic housing for Baltimore / Amerikan rüyasını kentleştirmek: Baltimore için simbiyotik konut	MIT	Green , housing				
61	2010		Urban regeneration : enabled by mobility centric architecture	MIT	New models of adaptable, sustainable, architecture and urban design, sustainable and adaptable model of urban mobility.				
62	2010		Food urbanism : urban agriculture as a strategy to facilitate social mobility in informal settlements / Gıda informal yerleşimlerde sosyal hareketliliği kolaylaştırmak için bir strateji olarak kentsel tarım	MIT	sustainable urban community garden in their neighborhood				
63	2008		Forest futures		Renewable, flexible, and a carbon sink, wood, natural systems, changing climate				
64			Reinventing flexibility : a hybrid paradigm for Thai markets in Bangkok, Thailand / Esnekliği yeniden keşfetmek: Bangkok, Tayland'daki Tayland pazarları için hibrit bir paradigma	MIT	economic growth and the incorporation of building technology, socio-economic				
65	2011		Pedagogy of the fourth wall : toward a time-based architecture / Dördüncü duvarın pedagojisi: zamana dayalı bir mimariye doğru	MIT	time-based media				
66	2020		Urbanism across: new urban ground in Taipei's old city core / Şehircilik boyunca: Taipei'nin eski şehir merkezinde yeni kentsel alan	MIT	human perception, architecture, cultural-scape, and landscape, to create an active, accessible, sustainable, and multi-layer public space				
67	2020		Technology-enabled Infrastructure : analysis of its economics, public benefits and urban experience / Teknolojinin etkin olduğu Altyapı: ekonomisinin, kamu yararlarının ve kentsel deneyiminin analizi	MIT					

68			A city of placelessness : digital nomads and Tallinn's urban future / Versizlik şehri: dijital göçmeler ve Tallinn'in kentsel geleceği	MIT	future urban life, crisis of COVID-19, technology, digital nomads gain, dijital göçmeler			
69	2020		Digital nomads : space + narrative computing for the village of Al Araqlb / Dijital göçmeler: Al Araqlb köyü için mekân + anlatı hesaplaması	MIT	social narrative of its people, physical architecture and digital technologies			
70			Artificial perceptions : biases, fictionalities, and signifiers / göstergebilimsel derin sahte, Yapay algılar: önyargılar, kurgusalıklar ve gösterenler	MIT	semiotic deceptions, artificial reality, trained model, machine learning, teknoloji			
71	2020		Machine mediated human perception / Makine aracılı insan algısı	MIT	decision-making toward human-centered urban design.			
72	2018		Rethinking streets : urban life with autonomous vehicles / Sokakları yeniden düşünmek: Otonom araçlarla şehir hayatı	MIT	street design, new robotic features, technology of autonomous, urban mobility.			
73			Feeling ourselves : topics and design strategies for media architecture, integrated media, and composite reality/Kendimizi kavrınmak: medya mimarisi, entegre medya ve bileşik gerçeklik için konular ve tasarım stratejileri	MIT	media Technologies, virtual world, and virtual engagement			
74			Inclusive : a human centered approach to accessible architectural design / Kapsayıcı: erişilebilir mimari tasarıma insan merkezli bir yaklaşım	MIT	D			
75	2018		Sonic Spaces : technological access to dominance and resistance / Sonic Spaces: hakimiyet ve direniş teknolojik erişim	MIT	public spaces, universal design ideas			
76	2016		The metropolitan name game: The pathways to place naming shaping metropolitan regions	Delft	Teknoloji,		journal article https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid%3A66b9155c75e04194-a191-a7d6b6831423?collection=research	
77	2010		When to apply different design for sustainable behaviour strategies	Delft	sustainability, behaviour, design, social psychology	conference paper(product design) https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid%3A1efccad07bc-437d-bcbe-7a9d848b806a?collection=research		
78	2018		Sustainable Refurbishment for an Adaptable Built Environment	Delft	refurbishment (yenileme) retrofit existing buildings sustainability, resilience	book chapter https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid%3A665b49c3-e064-408d-90a7-97587d5c42fc?collection=research		

79	2011	Materializing Identity: Utilizing inherent urban identity as a main design factor in the inner city regeneration of Rotterdam	Delft	architecture urbanism urban acupuncture Identity social sustainability regeneration revitalisation public space social studies RMIT Senarur		master thesis https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uuid%3A0ba2252-3138-402e-ab0b-46299c663844	
80	2019	The Elderly Movement: Elderly in charge of their own flows in life again	Delft	Architecture Elderly Flows Healthcare architecture Age-friendly cities Kübra		master thesis http://resolver.tudelft.nl/uuid:74561db2-3a25-4773-81a4-bbc86d2a284f	
81	2020	Green Bond Amsterdam-Noord: Re-organize urban forest for future garden city	Delft	Urban forest Urban identity Age-friendly city Garden city Amsterdam Noord Kübra		Student theses http://resolver.tudelft.nl/uuid:ca7184f6-bbf5-4d6d-90f9-4061e93f8014	
82	2016	Karl popper's architectural legacy: An intertextual reading of collage city (I)	Delft-Orta Dogu Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Dergisi, 33 (1), 107-119	Architecture Colin rowe Collage city Karl popper Urban design Beste		journal article http://resolver.tudelft.nl/uuid:c1ad5d9c-297d-457a-b5cc-5c769827bbce https://doi.org/10.4105/METUJIPA.2016.1.6	
83		Forms of Utopia: The Social and Spatial Forms of We and Metropolisarchitecture	Delft	Utopia literature Literature and urban analysis dystopia Urbanism modernism Industrialization metropolis Beste		http://resolver.tudelft.nl/uuid:138827978-2a45-4648-b364-a3102bba20a7 https://doi.org/10.7480/writingspace.4.5277	
84	2019	Design for Disassembly - a way to minimize building waste: A design for a transformation of an office building into dwellings taking into account circularity, demonstrating how circularity offers freedom for (non-traditional) households	Delft	circularity;sustainability;transformation, demountable architecture, renovation Senarur			
85	2019	Seeking the just city	Delft	Just city Accessibility inclusiveness democracy Urban Area Development Havcasnad Amsterdam Beste		master thesis http://resolver.tudelft.nl/uuid:0251a53d-757c-4mad-8bdc-21444f601fc0	
86	2018	The Wicked Utopia: Artistic Creation for Indigenous-Inspired Utopian Thinking	Delft	Utopian thinking indigenous studies artistic creation Beste bu yok gizel !		master thesis http://resolver.tudelft.nl/uuid:b7f5cb68-9978-4662-a08b-b72fd7d7818	

87	2015	Utopia of Normality: Tackling housing emergency through urban regeneration: The case of Porta di Roma	Delft	Housing shortage Housing policy Sharing economy Urban regeneration flexibility community engagement collaboration alternative planning modernism urban renewal social integration herkesin ilgisini çekebilecek: bölgesel kalkınma, planlama, politik perspektifler var, itopya ile de kurgulama bugdaşmalar var		master thesis http://resolver.tudelft.nl/uid:66c30c43-6c35-4cc5-ad2-7b5d6d1585e0b	
88						master thesis http://resolver.tudelft.nl/uid:75e983a1-6a0d-4d71-8284-42764995f93	Restructuring modernist suburban district of Husby, Stockholm, by proposing an alternative planning tool - guideplan. The design guidelines mainly are focused on involving local communities into design process through flexibility and mixture of urban fabric.
89	2015	Upgrading the Utopia	Delft	spatial non-space geometry computational design architectural constructs Dilşad		conference paper http://resolver.tudelft.nl/uid:4f3f0da2-e8e9-4369-87d7-4e1fbc8254ae	Özeller
90	2013	Space-non-Space and the Role of Computational Design	Delft delft-Cardiff School of Art and Design, Cardiff Metropolitan University	Health Transformation Urbanism Architecture Post-war neighbourhood Sustainability		bitirme projesi	
91	2020		Delft		The aim of the research is to develop a design method and prototype software application for COI laborative Architectural Design in Virtual Reality in the early conceptual stages of innovative projects. The method will be tested with a prototype software application by a professional design team in a case study.	doktora tez https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uid:AA95545026-e11b-473b-983e-bfa28f0bcb77/collection=research	
92	2006	Connectivity-oriented urban projects	Delft	connectivity, sustainability, networks, complex systems urban realm		i	
93	2008	Collaborative architectural design in virtual reality	Delft	architecture, design process, collaborative design, parametric design design evaluation, prototyping		http://resolver.tudelft.nl/uid:032562c6-bd11-412d-a257-852f77f2652e	
94	2012	Reweaving UMA: Urbanism Mobility Architecture	Delft	mobility, urbanism, architecture Kilbra		kitapçık-doktora tezi https://repository.tudelft.nl/islandora/object/uid:AA369662d0-ed16-4545-970c-2608375ce571/collection=research	
95	2020	The process of metropolization in megacity-regions	Delft	metropolisation city-regional integration extensive urbanisation Randsiaad borrowed size metropolitan identity		book chapter https://doi.org/10.4337/9781788972703.00014	
96	1996	Mimarlık-Teknoloji	İTÜ	Teknoloji, makine, saydamlık, hafiflik, maddesel olınama durumu, itopyalar, düşüysellik			
96	1996	Utopyalarm Toplu Konut Tasarımına Etkisi	İTÜ				

97	1998	Sürdürülebilir Şehirciye ve Toplu Konut Projelerinde Etkin Enerji Kullanımı	75511	İTÜ	Sürdürülebilir toplu konut				
98	1999	Kontrol Teorisinin Çevresel Göstergelerin Oluşturulmasına Uygulanması ve Çevresel Sürdürülebilirlik Endeksinin Tanımlanması	100740	İTÜ	Densim, sürdürülebilir çevre, sürdürülebilirlik, çevre kirliliği, kontrol				
99	2009	Sürdürülebilir Gelişimin Sosyal Boyutuna Bir Katkı: Toplumsal Fayda için Mimarlık	9463	İTÜ	Kaynak krizi sürdürülebilirlik sürdürülebilirlik gelişme sosyal sürdürülebilirlik toplumsal fayda için mimarlık Habitat Güdöeni				
100	2009	Bir Planlama Yaklaşımı Olarak Kültürel Sürdürülebilirlik	9760	İTÜ	planlama kültür sürdürülebilirlik kumkapi planning culture sustainability kumkapi				
101	2003	Yerel Yönetimlerin Kurar Alma Süreçlerinde Yardımcı Bir Araç Olarak, Şehirci Performans Ölçme ve Değerlendirme Modeli	139092	İTÜ	Şehircilik ve Bölge Planlama Performans Ölçme Yerel yönetim Urban and Regional Planning Performance Measurement Local government				
102	2011	Kentsel Gelişim Olgusu Bağlamında Gelecek Öngütleri: Sıberschirler	4713	İTÜ	Utopya karşıt ütopya çoklu ütopya kentsel mekân sibermekan sıberschir bilgi ve iletişim teknolojileri. Utopia Dysopia heterotopya urban space cyberspace cybercity information and communication technologies				
103	2010	Dış ve Tasarım: Tenel Bir Oluşuma İlişkin Soruşturma	11199	İTÜ	dış tasarım kentsel tasarım mimarlık ve dış tasarım silreci tasarımci düşünme yöntemi ütopya Archigram, imagination dream design design process designer i thinking method Utopia Archigram.				

104	2011	SÜRDÜRÜLEBİLİR KENTSEL YENİLEME İÇİN BİR YAKLAĞIM: ÇANAKKALE FEVZİPAŞA MAHALLESİ ÖRNEĞİ	11641	KENTSEL YENİLEME ALANLARININ SÜRDÜRÜLEBİLİR GELİŞİM MODELLERİ İLE DEĞERLENDİRİLMESİ, YELDEĞİRMENİ ÖRNEĞİ	İTÜ	Süslenebilir Kentsel Yenileme katılım ortaklık Fevziye Sustainable Urban Regeneration participation partnership Fevziye			
105	2014		10057243		İTÜ	Süslenebilir Gelişim Kentsel Yenileme Yeldegirmeni Sustainable Development Urban Renewal Yeldegirmeni			
106	2015	ÜTOPIYA - RADİKAL MEKANLIK BAĞLAMINDA 1960-70 DÖNEMİ MİMARLIĞINA ANALİTİK BİR YAKLAĞIM	10080964		İTÜ	Ütopya mimarlık radikal mimarlık tematik mega yapılar 1960-1970 dönemi utopia architecture radical architecture representation mega-structure 1960-1970s era			
107	2016	ÜTOPIYALARDA MEKAN ANALİZİ - CAMPANELLA ÖRNEĞİ ÜZERİNDEN METİN GÖRSELLEŞTİRME YÖNTEMİ	10140557		İTÜ	Ütopya Mekan Üretimi Mekan Temsili Tematik Mekan İdeoloji Üretim Bekimi Utopia Production Of Space Representation Of Space Representational Space Ideology Mode Of Production			
108	2010	Mimarlıkta Aranan Olarak İmge	10053		İTÜ	görsel kültür imge mimari eleştiri anlatı. visual culture image architectural criticism narrative.	Doktora Tezi http://hdl.handle.net/11527/6322		
109	2010	Siborg Mimarlık	10575		İTÜ	Siborg Mimarlık Siborg Mimarlık Cube Film Serisi Cyborg Architecture Cybernetics Cube Film Series	Yüksek Lisans Tezi http://hdl.handle.net/11527/697		
110	2019	IN DEFENSE OF UTOPIAN THOUGHT	571074		İTÜ	Philosophy Political Science Felsefe Siyasal Bilimler	Yüksek Lisans Tezi http://hdl.handle.net/11527/18281		
111	2020	[Yenden]- Ev Kurmak	118K441		İTÜ	İç mekan Tasarım Konut Suriyeler Katalog	Tasarım Katlogu-Abolye http://hdl.handle.net/11527/18428		

112	2010	Mimarî Tasarımda Beliren Sistemler 10060	İTÜ	beliren sistemler emerging systems architectural design	Yüksek Lisans Tezi http://hdl.handle.net/11527/695	
113	2010	Varolan Yapıları Sürdürülebilir Duruma Dönüştüren Kuralla Dayalı Bir Yaklaşım 10837	İTÜ	SÜRDÜRÜLEBİLİR MİMARLIK VAROLAN YAPILAR LEED SUSTAINABLE ARCHITECTURE EXISTING BUILDING LEED	Yüksek Lisans Tezi http://hdl.handle.net/11527/823	
114	2010	Edebi Eserlerde Belirlenmiş Mimarî Mekânların Sinemada Temsili 11148	İTÜ	Göstergebilim Sinema Mimarlık Edebiyat Alınama Atlantika Zaman-Mekân Uyarlama Belirleme Çözümleme Semiotics Cinema Architecture Literature Reception Signification Time-Space Adaptation Description Decoding	Yüksek Lisans Tezi http://hdl.handle.net/11527/3386	
115	2010	Küresel Yeniden Yapılanma Sürecinde Kentisel Müdahaleler Ve Kentisel Kimlik Etkileşimimize Kenti Örneği 12795	İTÜ	Kentsel Kimlik Mimarlık Kentisel Müdahaleler Rıza Kenti Küresel Yeniden Yapılanma Süreci Urban Identity Architecture Urban Interventions The city Of Rize Global Reconstruction Process	Yüksek Lisans Tezi http://hdl.handle.net/11527/3432	
116	2012	The Role of Spatial Configurations in Urban Dynamics: An Analytical Model for Urban Design and Development https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/70738/49564468-MIT.pdf?sequence=2&isAllowed=y	MIT		YL https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/99253/922928337-MIT.pdf?sequence=1&isAllowed=y	https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/99253
117	2015*	Towards Interactive Sustainable Neighborhood Design: Combining a Tangible User Interface with Real Time Building Simulations/ https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/99253/922928337-MIT.pdf?sequence=1&isAllowed=y	MIT	Katlımcı, simülasyon, sustainable design	YL https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/99253/922928337-MIT.pdf?sequence=1&isAllowed=y	https://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/99253

119				Tracing public space : a participatory approach to transform public spaces in low-income communities / http://hdl.handle.net/1721.1/91418 / 18 / Kamusal alanın izini sürmek: düşük gelirli topluluklarda kamusal alanları dönüştürmek için katılımcı bir yaklaşım	MIT	Public Space, katılımcı yaklaşım	Tez, Mahvane Transifite yapılan saha çalışmasına odaklanmıştır. Kırk yıldan fazla gayri resmi ve kalıcı olan Mumbai kampu boyunca, açık ortak avluların varlığı tehdit altındadır. Bu küçük ölçekli açık alanlar, topluluklar ve özellikle ana kullanıcıları olan kadınlar ve çocuklar için çok önemlidir. Kamusal Alanın İzini, avluları ihlallerden korumak ve ortak alanın kapsayıcı ve uyandırabilir bir şekilde kullanımını teşvik etmek için topluluğa duyarlı hale getiren bir araç haline gelir.	http://hdl.handle.net/1721.1/91418/
120				Wekisuye : the politics of memory in indigenous art, monuments, and public space	MIT			
121				Urban temporal storage : re-thinking the public domain using interstitial space in NYC	MIT		Farklı kentsel sınıflar arasındaki eşgi yumaşan ve en önemli özsis sığırma evleri için yeni, güvenli ve onurlu tasarımlar keşfetmek olan çeşitli yurttaşlık işlevlerini yerine getiren kamusal müdahaleyi teşvik etmektedir.	
122				Spaces for engagement in the city of Mumbai : rethinking parks and public spaces in congested cities / Mumbai şehrinde etkileşim alanları: sıkışık şehirlerdeki parkları ve kamusal alanları yeniden düşünmek	MIT	Yeniden düşünmek kamusal alan, etkileşim alanları plansız kentleşme		http://hdl.handle.net/1721.1/99302
123				Space and motion : data based rules of public space pedestrian motion	MIT	Teknoloji Space- Motion Metric		https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/99288?show=full
124				The city design and the new Urban Revolution : conceptualizing catalytic, sustainable development in Mexico's second tier / Şehir tasarımı ve yeni Kent Devrimi: Meksika'nın ikinci kademesinde katalitik, sürdürülebilir kalkımının kavramsallaştırılması	MIT	Information-Communication Technology (ICT),SUSTAINABLE URBANISM (COLLABORATIVE, SIMULTANEOUS,INNOVATIVE),A NEW URBAN REVOLUTION, catalytic, sustainable development in the mid-sized cities of Mexico		https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/73179
125				Localized design-manufacture for Developing Countries : a methodology for creating culturally sustainable architecture / Gelişmekte Olan Ülkeler için yerelleştirilmiş tasarım-üretim: kültürel olarak sürdürülebilir mimari oluşturmak için bir metodoloji	MIT	Kültürel sürdürülebilirlik, Katılımcı Tasarım, Teknoloji,CAD,	Can improved technology uptake in developing countries promote cultural sustainability and enable the production of endogenous solutions for development?	http://hdl.handle.net/1721.1/72828
126				Urban regeneration : enabled by mobility centric architecture / Kentsel dönüşüm: mobilite merkezli mimari ile sağlanır	MIT	Yeni paradigma, Modernized mobility and information technology networks, mobilite,	Mimari odak noktası, ulaşım davranışını toplum merkezlerini canlandırmak / yeniden oluşturmak için değiştirmek amacıyla bir şehir içindeki stratejik konularda gelişmiş mobilite merkezlerinden oluşan ağı bağlı bir sistem oluşturmak olacaktır. Dolayısıyla bu tezin ana teması ve kapsamı, yeni sürdürülebilir ve uyandırabilir bir kentsel hareketlilik modeli olacaktır. Yeni Kentin yeniden canlandırmak üzerine	https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/57518
127				Urban figure	MIT	Teknoloji,	kentsel alan ve kamusal alan hakkında yeni fikirler üretir ve sürdürülebilir topluluk canlandırmasını besleyen bir ekolojik sistem olarak işlev gören uygun kentsel figür zation. Mevcut mega projeksiyenden dışlanırken, bu tez, geçmişin katmanlarını mimari ve kentsel dönüşüm araçlarıyla çağdaş Seul'un gerçekliğiyle yeni bir ilişkiye nasıl entegre edeceğini ele alır.	https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/115747

128	2020** D	Technology-enabled Infrastructure : analysis of its economics, public benefits and urban experience / Teknolojinin etkin olduğu Altyapı: ekonomisinin, kamu yararlarının ve kentsel deneyiminin analizi https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/75833?display=0&query=technology%3Asustainable&group_by=none&page=6&filtertype=0-dateissued&filter_relational_operator_1=equals&filter_re lational_operator_0=equals&file c_1=%5B2000:TO-2020%5D& filter_0=%5B2010:TO-2020%5D	MIT	Teknoloji, e economic, social, environmental and user urban experience	Teknoloji ile altyapı problemlerine çözüm.	https://dspace.mit.edu/handle/1721.1/75833	
129							